TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ ir PRAKTIKOS
LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

№ 12

Liepos — Gruodis

1927

Turinys.

1. Ipoteka, jos pagrindai ir santvarka.—*Vl. Mačys* . 1 psl.
2. Lietuvos, kaipo nepriklausomos valstybės, susikūrimas ir jos pripažinimas tarptautinės teisės šviesoje. *G. Rutenbergas* . . . . . 28 „
3. Tarptautinis privalomasis arbitražas po didžiojo karo. — *L. Natkevičius* . . . . . 64 „
4. Kreditoriams žalingi aktai. — *D. Gecas* . . . . 76 „
5. Globa. -- *C. Butkys* . . . . . 90 „
6. Del „valdininko“ sąvokos mūsų įstatymuose.—*St. Vazbys* . . . . . 98 „
7. Parankinės teisininkams knygos. — *Vac. Biržiška.* 102 „
8. Vyr. Tribunolo praktika. — *A. Kr.* . . . . . 105 „

Oficialinis skyrius:

I. Respublikos Prezidento įsakymai . . . . 107 „
II. Teisingumo Ministerio įsakymai. . . . . 107 „

Priedas:

Įvairių valstybių konstitucijos (tęsinys). . . . . 33 — 64

Cp 1283 12

TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 12 | Liepos — Gruodis | 1927

Ipoteka, jos pagrindai ir santvarka.*)

(Pabaiga).

3) *Vokietija.* Vokietijos ipotekos santvarka, kaip minėjome, vadinama pagrindinės knygos santvarka (Grundbuchordnung). Ji buvo įvesta 1897 m. kovo 24 d. Vokiečių imperijos seimo įstatymu, įgijusiu galios nuo 1900 m. sausio mėn. 1 dienos, ir yra bendra visai Vokietijai, o ligi tol atskiros Vokietijos valstybės vadovavosi savaisiais įstatymais. Šis ipotekos įstatymas aptaria pagrindinės knygos vedimo tvarką, įtraukimus į pagrindinę knygą, raštus, kuriais įkeičiamas nekilnojamasis turtas, skundus prieš ipotekos įstaigos valdininkus, ipotekos įstatymo ir Vokietijos valstybių civilinės teisės santykius.

To įstatymo pamatan padėtas Prūsijos 1872 metų ipotekos įstatymas, patobulintas teorijos ir praktikos nurodymais.

Šiuo Vokietijos įstatymu nustatyta tokia ipotekos santvarka:

1) Pagrindinės knygos vedamos esamiems ipotekos apygardoje nekilnojamiems turtams. Ipotekos įstaigų pareigos atskirose Vokietijos valstybėse gali būt pavedamos arba Amtsgerichtui, arba jo skyriui, arba savarankiai valstybės ar savivaldybės įstaigai, arba gali būt prijungtos kuriai valstybės ar savivaldybės įstaigai. Kur tos pareigos yra pavestos Amtsgerichtui, ten ipotekos knygas veda teisėjas ir raštininkas. Pasirinkti ipotekos įstaigos pavidalas pavedama atskirų valstybių įstatymų leidimo įstaigoms. Bet dažniausiai ipotekos įstaigų pareigos pavedamos Amtsgerichtui.

Pagrindinės knygos įvedimo tvarka nustatoma atskirų valstybių teismo valdžios įsakymais, bet tik tada, jei kas tos tvarkos neaptarta bendrame įstatyme. Skundai del Amtsgerichto ar šiaip ipotekos įstaigos nutarimų turi būt duodami Landgerichtui. Jei Landgerichto prasilenkta su kuriuo įstatymu, tai skundai gali

*) Žiūrek „Teisės" Nr. 11.

būt duodami Oberlandesgerichtui (vyriausiajam šalies teismui), o toliau nurodytais įstatymų atsitikimais—Reichtsgerichtui (imperijos teismui). Pagrindinė knyga vedama kiekvienai apygardai; ji gali būti vieno arba kelių tomų.

Žemės sklypai įtraukiami į knygą, pasiremiant valdžios sąrašu, kuriame sklypai pažymimi numeriais arba raidėmis; minimas sąrašas daromas atskiros valstybės valdžios įsakymu. Kiekvienas sklypas gauna pagrindinėj knygoj atskirą lapą, kurs tam sklypui laikomas pagrindine knyga. Keli to paties savininko sklypai vienoj apygardoj gali būt įtraukti viename lape, kai nekyla del to painumo. Vienas sklypas gali būt sujungtas su kitu, jei del to nekyla painumo. Jei sklypo dalis apsunkinama kuria teise, tai toji dalis turi būt nurašyta nuo sklypo ir įtraukta atskiru sklypu. Sklypo savininko atskiros teisės, jam pareikalavus, gali būt pažymėtos pagrindinėje knygoje.

Remiantieji įtraukimą dokumentai turi būt saugojami ipotekos įstaigos. Tie dokumentai gali būt išduoti, pristačius jų paliudytus nuorašus.

Pagrindinė knyga ir dokumentai rodomi kiekvienam, kas įrodo savo interesą. Toks asmuo gali reikalauti išduoti jam paliudytus dokumentų nuorašus.

2) Įtraukimas teisių į pagrindinę knygą gali įvykti tik pareikalavus, jei įstatymas kokiais atsitikimais neįsako kitaip. Reikalavimo laikas turi būt aiškiai pažymėtas reikalavime. Reikalauti įtraukti teisę gali kiekvienas, kurio teisė įtraukimu paliečiama arba kurio naudai įtraukimas turi įvykti.

Gali reikalauti įtraukti į pagrindinę knygą kito asmens turtą tas, kurs turi ką nors įvykdyti prieš neįtrauktąjį asmenį.

Kai yra keli, liečiantieji tą pačią teisę, reikalavimai įtraukti, tai iš pradžių turi būt pildomas pirmesnis reikalavimas.

Jei reikalavimui įtraukti esti kliūčių, tai ipotekos įstaiga arba grąžina reikalavimą, arba duoda prašytojui laiką kliūčiai pašalinti, ir jei duotu laiku kliūtis nebūna pašalinta, tai reikalavimas grąžinamas. Kai gaunamas kitas reikalavimas, kol nėra praslinkęs laikas kliūčiai pašalinti, tai reikalavimui su kliūtimi pagrindinėje knygoje daromas apsaugos pažymys, kuris naikinamas, jei kliūtis duotu laiku nebūna pašalinta. Įtraukimui reikalingas yra sutikimas to, kurio teisė įtraukimu liečiama, o kai kuriais atsitikimais ir asmenų, nurodytų civ. statuto. Taipogi pataisymams daryti pagrindinėj knygoj reikalingas yra sutikimas to, kurio teisė pataisymu liečiama, ir nereikalingas, jei knygos įrašo neteisumas būna aiškiai įrodytas.

Įtraukti teisei turinčių interesą asmenų sutikimas turi būt arba pareikštas ipotekos įstaigai, kuri turi surašyti protokolą, arba įrodytas oficialiais arba oficialiu būdu paliudytais dokumentais. Įtraukimo darbui atlikti gali būt įgaliotas ir kitas asmuo.

Į pagrindinę knygą įtraukiama ir akcinės bendrovės valdybos sudėtis, pasiremiant teismo liudymu.

Nurodytais įstatymų atsitikimais įtraukimai daromi ir įstaigų reikalavimais. Įtraukimui reikalinga, kad iš pradžių būtų įtrauktas turintis turto teisę asmuo. Ipotekai, grundšuldui ir rentenšuldui įtraukti turi būt pristatytas atitinkamas raštas. Kiekvieno įtraukimo turi būt pažymėta diena ir be to įtraukimas turi būt pasirašytas atitinkamo valdininko.

Įtraukimai eina jų gavimo laiko eile. Jei reikalavimai įtraukti gaunami vienu laiku, tai pagrindinėje knygoje pažymima, kad jie turi lygias teises.

Įtrauktai į pagrindinę knygą teisei arba varžymui panaikinti įtraukiamas atitinkamas pažymys. Įtraukiant kelių asmenų bendrą teisę, reikia nurodyt kiekvieno bendrininko dalis arba bendrininkų teisės santykis. Jei viena teisė turi užgulti kelis turtus, tai kiekvieno turto lape pažymimas apsunkinimas teise kitų turtų.

Į pagrindinę knygą įtraukiami ir įpėdinių varžymai. Jei yra nurodytas testamento vykdytojas, tai apie tai turi būt pažymėta, įtraukiant įpėdinį.

Jei ipotekos įstaigos įtraukta kas priešinga įstatymams, tai del to turi būt įtrauktas prieštaravimas, ir jei įtraukimas turinio atžvilgiu nėra leistinas, tai jis turi būt panaikintas.

Apie kiekvieną įtraukimą turi būt pranešta visiems asmenims, kurių interesai susiduria su įtraukimu.

3) Įkeitimo raštas išduodamas ipotekos įstaigos; tame rašte turi būt pažymėta paskolos suma, įkeistasis turtas, pagrindinės knygos lapo numeris ir ištrauka iš pagrindinės knygos apie turtą.

Įkeitimo raštas turi būt surištas su paskolos dokumentu, del kurios turtas įkeičiamas.

Keliems įkeičiamiems turtams išduodamas vienas įkeitimo raštas, o jei turtai yra keliose ipotekos apygardose, tai kiekvienam turtui išduodamas atitinkamos ip. įstaigos įkeitimo raštas, bet tie raštai turi būt surišti viens su kitu. Ipotekos raštas išduodamas turto savininkui. Įtraukimas į knygą turi būt pažymėtas rašte. Kai įkeičiamas vėliau kitas to paties savininko toje pačioje apygardoje esantis turtas, tai išduodamas arba kitas įkeitimo aktas, arba antrasis įkeitimas pažymimas pirmame įkeitimo akte. Pakeičiant skolą įkeitimo raštu, grundšuldu arba rentenšuldu, išduodamas arba naujas tų skolų raštas, arba senuose raštuose pažymimas teisės pakeitimo įtraukimas. (Grundšuldo raštas iš esmės panašus į vekselį). Vieno kreditoriaus keli vienos galios įkeitimo raštai, turto savininkui sutinkant, gali būt pakeisti vienu įkeitimo raštu ir tatai turi būt tame rašte pažymėta.

Kai įkeitimo aktas bet kuriuo būdu nustoja galios, ar del to, kad jis apmokėtas, ar del to, kad išduodamas naujas įkeitimo raštas, ar del to, kad už jį išduodami grundšuldo arba rentenšuldo raštai, tai jis naikinamas.

Grundšuldo ir rentenšuldo raštams taikomos tos pačios taisyklės kaip ir įkeitimo raštui, tik tie raštai gali būt išduodami ir jų turėtojų vardu.

4) *Belgija.* Belgijos įstatymai viešumos tikslu: 1) įsako pažodžiui perrašyti aktus, kuriais perleidžiamos arba skelbiamos realinės teisės nekilnojamajam turtui, ir 2) įsako tik pažymėti reikalavimus pripažinti įtrauktus aktus netikrais arba atšauktais, taipogi pažymėti nutarimus del tų reikalavimų, privilegijas nekilnojamajame turte ir ipotekas ir jų perleidimą bei panaikinimą.

Teismo ipoteka panaikinta ir paliktos tik ipotekos iš įstatymo, sutarčių ir testamentų. Šitoms ipotekoms taikomas specialumo ir viešumos dėsnis, kad jos turėtų galios prieš trečiuosius asmenis. Kai nekilnojamasis turtas apdraustas nuo ugnies ar kitos nelaimės, tai suma, kurią turi sumokėti draudėjas, nelaimei ištikus, sumokama turintiems privilegiją arba ipoteką kreditoriams, atsižiūrint į jų teises.

5) *Italija.* Italų 1865 m. birželio m. 25 d. Civ. Statutas įsako įtraukti turinį visų aktų, padarytų gyvų žmonių ir apimančių nekilnojamąjį turtą, palikimo priėmimą, nuomos sutartis ilgiau kaip 9 metams ir reikalavimus, atšaukiant aktus.

Italų, kaip ir prancūzų, įstatymuose randame tris ipotekų rūšis: iš sutarčių, iš teismo nutarimų ir iš įstatymo. Visos ipotekos iš įstatymo turi būti pažymėtos. Reikalaujama individualizuoti kiekviena ipoteka, nurodant skolos sumą ir apsunkinamąjį nekilnojamąjį turtą su jo rūšimi, padėtimi, kadastro numeriu ir kaimynais.

6) *Ispanija.* Ispanų ipotekos santvarkos pamatą sudaro 1861 m. vasario 8 d. įstatymas, kiek pakeistas 1869 m. gruodžio 3 d. ir 1879 m. liepos m. 7 d. įstatymais.

Tais įstatymais visi aktai, apimantieji perleidimą nuosavybės teisės nekilnojamajam turtui arba suteikimą realinių teisių tokiam turtui, turi būt įrašyti į nekilnojamojo turto rejestrą, laikomą kiekvieno teismo apygardoje ir vedamą tam tikro valdininko (registrador).

Ispanų įstatymai leidžia ipotekas iš sutarčių ir iš įstatymo; ipotekos turi būt įtrauktos į skirtus tam reikalui rejestrus.

Jei įkeičiami gera valia keli nekilnojamieji turtai, tai rašantis aktą notaras turi nurodyti skolos dalį, kurią kiekvienas nekilnojamasis turtas garantuoja, ir toji skolos dalis turi būt pažymėta rejestre.

Ipoteka iš įstatymo gali apimti tik turtą, arba pačių šalių nurodytą, arba, nesant šalių sutikimo, teisėjo nurodytą žinovų pareiškimu.

Kai notaras gauna aktą, kuriame jis pastebi ipoteką iš įstatymo, tai jis turi minėti šitą dalyką ir pranešti apie jį šalims; tarp kitko, jei dalykas eina apie ištekėjusios moteries arba mažamečio ipoteką iš įstatymo, tai notaras turi per 48 valandas siųsti trumpą akto turinį ipotekos knygų vedėjui, ir jei to akto įtraukimas nebūna įvykdytas per 30 dienų, tai vedėjas praneša suinteresuotiems asmenims arba ministerijai. Ipotekos knygų

vedėjas turi iššiūrėti turto teisių tikrumą ir akto šalių veiksmingumą.

Apsaugos pažymiai (vormerkung, prénotation préventive) Ispanijoje leidžiami kaip ir Vokietijoje.

Nekilnojamojo turto pažymys knygose leidžiama reikalauti įtraukti: 1) tam, kurs teismo keliu bus kėlęs ginčą del nekilnojamojo turto arba kurs reikalaus pripažinti, paskelbti, pakeisti arba panaikinti kurią nors realinę teisę; 2) tam, kurs pristato ipotekos įstaigai dokumentu paremtą teisę, jei tos teisės įtraukimas negali būt padarytas tuoj ar del atitaisomo teisės trūkumo, ar del ipotekos įstaigos vedėjo statomos kliūties. Apsaugos pažymys užkerta kelią skolininkui perleisti turtą arba apsunkinti jį vėlesniais pasižadėjimais; tokio pažymio galia apima tik turtus, dokumente nurodytus; ir kai vėliau daromas tikrasis pažymys, tai to pažymio galia prasideda nuo apsaugos pažymio dienos.

Ipoteka iš teismo sprendimų Ispanijoje panaikinta 1861 m. įstatymu; bet gavęs sprendimą prieš skolininką, iš kurio atiteisti pinigai, kreditorius turi teisę reikalauti įtraukti apsaugos pažymį, kad būtų užkirstas skolininkui kelias daryti pikta valia pažymėtojo turto aktams.

7) *Švedija.* Švedijoje nekilnojamojo turto perleidimas ir realinių teisių nekilnojamajam turtui įgyvendinimas daromi viešai „šimto susirinkimo" (thing) įstaigoje, kurioje pirmininkauja šimtininkas (laghman). Kiekvienoje tokioje įstaigoje yra rejestras, kurio daviniai suderinami su kadastro daviniais ir į kurį įtraukiamos visos realinės teisės.

Įtraukimas į rejestrą pirkimo-pardavimo akto Švedijoje daromas ne nuosavybės teisei pirkikui perduoti, o tik tai teisei padaryti neginčytinai; šiuo atžvilgiu švedų taisyklė atitinka prancūzų taisyklę.

Kai del ipotekų, tai švedų santvarka reikalauja būtinai laikytis specialumo ir viešumos dėsnių, ir dėliai to ji atmeta atleidimą nuo įtraukimo ir nepripažįsta bendrų ir neaprėžto laiko įtraukimų.

8) *Olandija.* Olandų civ. statutas reikalauja ištisai perrašyti aktus, kuriais perleidžiamos teisės nekilnojamam turtui pirkimo-pardavimo, dovanojimo, pripažinimo servitutų ir kitais būdais, tiek su tikslu padaryti įgijimą teisių neginčytiną, tiek su tikslu perduoti teisę jos įgijikui.

Visos ipotekos turi būt įtrauktos į rejestrą ir jei tatai nepadaryta, tai jos neturi galios. Ipotekos iš teismo sprendimų Olandijoje nėra, o mažamečio ir ištekėjusios moteries ipotekos leidžiamos tik tam tikrais atsitikimais.

Kiekviena ipoteka gali būt įtraukta tik esamajam nekilnojamam turtui, specialiai nurodytam.

Perleidimų ir ipotekų aktuose būtinai reikia nurodyti kadastro daviniai.

Pagrindinės knygos Olandijoje neįvesta, vis delto viešumos

dėsnis realinių teisių atžvilgiu gerai apsaugotas. Įpotekos įstaigos vedėjas turi prieš akis kadastrą; kiekvienas savininkas turi savo sąskaitą, kurioje įdedami kadastro daviniai apie priklausantį jam turtą, o taipogi realinės teisės, ipotekos ir kiti nekilnojamojo turto apsunkinimai.

9) *Šveicarija.* Šveicarija susideda iš atskirų kantonų. Kantonai turi teisę tvarkyti kai-kurias vidaus gyvenimo sritis kantonų valdžios leidžiamais įstatymais; taigi ir ipotekos srity Šveicarijoje randame įvairių taisyklių. Ipotekos iš sutarčių leidžiamos visuose kantonuose. Dauguma kantonų reikalauja, įtraukiant ipoteką, individualizuoti nekilnojamąjį turtą jo padėties, apdirbimo būdo, sudėties ir išvaizdos atžvilgiais.

Vokiškojoj Šveicarijos daly pagrindinėje knygoje turi būt visai tikrai nurodytas apsunkinamas nekilnojamasis turtas, o prancūziškoje Šveicarijos daly, ipotekos teisei sustiprinti, turtai turi būt nurodyti kadastro numeriais.

Kai-kurie kantonai turi ipoteką iš įstatymo tam tikrais atsitikimais. Ipoteka iš teismo sprendimų yra tik keliuose kantonuose.

Be to, apskritai, ipoteka įgyja galios tik būdama įtraukta į rejestrą, vedamą arba tam tikrų valdininkų, arba savivaldybių valdžios.

Viešumos dėsnio įtraukimu į rejestrą nuosavybės teisės ir jos dalių laikomasi visuose kantonuose.

Bendras visai Šveicarijai civ. statutas, įsigalėjęs 1912 m. sausio 1 d., įgyti teisei nekilnojamajam turtui reikalauja įtraukti tą teisę į pagrindinę knygą. Taip pat reikia daryti servitutų ir uzufrukto (teisės naudotis turtu) teisei įtvirtinti.

Nekilnojamojo turto įkeitimas daromas trimis būdais: ipoteka, ipotekiniu raštu ir rentos raštu. Šitais būdais aktai turi būt daromi raštu ir rašte pažymimas įtrauktas į pagrindinę knygą nekilnojamasis turtas.

Kiekvienas nekilnojamasis turtas gauna pagrindinėje knygoje atskirą lapą ir atskirą numerį.

10) *Australija.* Ipotekos santvarka Australijoj įvesta 1861 met. rugpiūčio 7 d. įstatymu ir vadinama *Act Torrens* arba *Real property act.*

Torrens'o aktas įveda tik vieną nekilnojamojo turto nuosavybės teisės saugotoją— *registrar general,* kurio pareigos galima prilyginti ipotekos įstaigos vedėjo ir notaro pareigoms, kartu paimtoms.

Tas *registrar general* turi padėjėją, kuris turi būt teisių žinovas; tas padėjėjas yra vadinamas titulų meisteriu (titulu čia vadinamas teisės pagrindas).

Kas nori įtvirtinti savo nuosavybės teisę, tas turi įtraukti savo nekilnojamąjį turtą į nuosavybės teisės saugotojo vedamą knygą.

Įtraukti turi būt reikalaujama paaiškinamuoju prašymu, ad-

resuojamu *registrar general*, su visais pridedamais aktais, planu ir žemės ploto daviniais. *Registrar general* skelbia apie tokį reikalavimą lipinamais skelbimais ir skelbimais laikraščiuose ir, kam reik, pranešimais, prieš leisdamas iškilti arba išnykti visoms realinėms teisėms, galinčioms paliesti nekilnojamąjį turtą.

Atlikęs nurodytus formalumus, *registrar general* deda į savo archyvą aktus, planą, ploto davinius ir skelbimų egzempliorius, o paskum išduoda prašytojui liudymą, kaipo įrodymą, kad pažymėtasis jame asmuo yra tikras turto savininkas ir kad turtas yra apkrautas tik nurodytomis liudyme realinėmis teisėmis. Viso to darbo padarinys yra tas, kad įtrauktasis nekilnojamasis turtas nieku būdu negali būt atimtas.

Registrar general veda rejestrą, vadinamą rejestru originalu, į kurį įrašo visų išduotų liudymų nuorašus ir visus turto apsunkinimus.

Įtraukto į tą knygą nekilnojamojo turto pardavimas gali įvykti, tik pažymint pardavimą toje pačioje knygoje.

Pardavimas gali būt daromas privatiniu aktu, kuriame pardaviko parašas turi būt paliudytas teisėjo arba notaro. Toks raštas ir liudymas siunčiami *registrar general* išduoti naujam liudymui pirkiko vardu.

Įtrauktasis turto įgijikas gali nebijoti, turto nieks neatims iš jo. Jei prigavimu ar kitu būdu tikrasis savininkas būtų nuskriaustas, tai jis gali teismo keliu ieškoti atlyginimo pinigais iš prigavimo dalyvių.

Jei nuostoliai būna padaryti del *registrar general* klaidos arba apsileidimo, tai jis ir atsako už tai; šiuo atsitikimu atlyginama iš tam tikrų sumų, o jų pritrūkus, galima reikalauti iš valstybės.

Kai turto savininkas nori įkeisti savo turtą, tai turi surašyti ir pasirašyti įsižadėjimą įstatymų nustatytu būdu, duoti paliudyti savo parašą teisėjui arba notarui ir kreipti savo įsižadėjimą į ipotekos įstaigą, kad ten pažymėtų apie įkeitimą liudyme ir rejestre originale. Paskum aktas įteikiamas kreditoriui ir atvirkščioj akto pusėj minima apie įtraukimą įkeitimo į rejestrą.

Ipotekos perleidimas daromas arba įrašu atvirkščiojoj akto pusėj (indosamentu), arba perleidimo aktu, kurie turi būt pažymėti išduotame liudyme.

Ipoteka, kreditorių interesams apsaugoti, užkerta skolininkui kelią parduoti turtą, neišpildžius sutarties. Skolos nesumokėjus, kreditoriui pakanka šaukti skolininkas į teismą; mėnesiui suėjus, kreditorius gali parduoti skolininko turtą iš varžytynių arba susitaręs su skolininku, paskum priimti ir išduoti pirkikui jo įsiūlytos kainos kvitą. Šiuo atveju turto įgijikas atleidžiamas nuo ėmimo minėtojo liudymo.

11) *Latvija*. Latvijoje ipotekos skyriai įkurti prie apygardos teismų. Tuose skyriuose laikomi ir notarų archyvai. Skyrius susideda iš jo viršininko, sekretoriaus ir raštininkų. Sekre-

tórius prižiūri archyvą, išduoda nuorašus iš aktų knygų, iš notarų aktų ir dokumentų ir veda knygas.

Ipotekos skyrių sekretoriais skiriami asmens, išėję aukštąjį teisių mokslą arba prityrę teismo darbo srity.

Skyrių sekretoriams leidžiama daryti, kaip ir notarams, aktai, kurie turi būt patvirtinti ipotekos skyriaus.

Ipotekos skyrius prižiūri apygardos teismai; jiems skundžiamasi ipotekos skyrių viršininkų veiksmais; sekretorių veiksmai skundžiami skyriaus viršininkui.

Teisės nekilnojamajam turtui įtraukiamos į knygą, vadinamą tvirtine.

Ta knyga susideda: 1) iš aktų originalų ir dokumentų, kuriais teisė nekilnojamajam turtui įtvirtinta, ir 2) iš paliudytų tvirtinamųjų nutarimų nuorašų, įgyjant teisę, ją apsaugojant, pakeičiant ir panaikinant.

Tvirtinė knyga paruošiama kiekvieniems metams. Patvirtintieji per metus aktai ir dokumentai susiuvami sąsiuviniais, kurie, metams praslinkus, apdaromi kaip knyga; be to, pridedami du abecelės rodykliai: vienas su nekilnojamųjų turtų pavadinimais, kitas su turtų savininkų pavardėmis.

Į tvirtinę knygą įtraukiami tik patvirtintieji aktai tam nekilnojamajam turtui, kuris yra ipotekos skyriaus apygardoje; vyriausiojo turto dalys, kad ir kitų skyrių apygardoje, įtraukiamos į knygą to skyriaus, kurio apygardoje yra vyriausiasis turtas.

Be tvirtinės knygos skyrius veda dar rejestrą tai knygai.

Kiekvienam atskiram nekilnojamajam turtui duodamas atskiras skyrius rejestre. Jei turto dalis pavedama kam naudotis nuosavybės teisėmis, tai jai suteikiamas naujas skyrius. Nekilnojamasis turtas, turįs rejestre skyrių, atsako už visas įtrauktąsias į jį apsunkinančias turtą teises visa savo pažymėtąja rejestro skyriuje sudėtimi, išskyrus tuos atsitikimus, kada būna apsunkinta tik turto dalis, bet apie tokį apsunkinimą turi būt pažymėta aktuose ir dokumentuose, kuriais turto dalies apsunkinimas yra patvirtintas. Vis delto įkeisti turto dalis neleidžiama.

Dalinant nekilnojamąjį turtą į kelis atskirus turtus, o taipogi atskiriant turto dalį prijungti ją kitam turtui, visos iš įkeitimo aktų ir kitos teisės lieka užgulusios visu didumu kiekvieną atskirtąjį turtą, arba prijungtąją kitam turtui dalį.

Sujungti į vieną kelis to paties savininko turtus, kurių kiekvienas turėjo rejestre atskirą skyrių, leidžiama: 1) jei sujungiamieji turtai yra to paties skyriaus apygardoje ir 2) jei tik vienas turtas būna apkrautas svetimomis teisėmis, arba jei visi sujungiamieji turtai būna apkrauti tomis pačiomis teisėmis, arba jei visus turtus apsunkinančių teisių savininkai susitaria del savo teisių vyresniškumo. Prijungti gi vienam turtui atskirtai nuo kito turto daliai reikia tik nurodytų čia antrame punkte sąlygų.

Kiekvienas rejestro skyrius pažymimas atskiru numeriu. Rejestro skyriuje įtraukiami visi liečiantieji nekilnojamąjį turtą

juridiniai santykiai ir priklausančios bet kam teisės ir apsaugojimai, taipogi tų teisių ir apsaugojimų pakeitimai ir panaikinimai.

Rejestro skyriuje daromi dviejų rūšių įrašai: straipsniai ir pažymiai.

Straipsniais vadinami visi įrašai, kuriais būna įtvirtinti juridiniai aktai ir turto teisės, taipogi tų įrašų pakeitimai ir panaikinimai. Pažymiais įtraukiami: 1) pripažinimas nekilnojamojo turto savininko neišsimokančių skolininku; 2) kreipimas pretenzijos į turtą vykdomuoju būdu; 3) ieškinių apsaugojimai; 4) vykdintinieji negincо tvarka administracijos organų reikalavimai, kol pažymiai nebūna pakeičiami straipsniais; 5) skundai ipotekos skyriaus viršininko veiksmais, kol tie skundai neišspręsti, ir 6) del turto savininko sutikimo visa tat, kas galėjo būt įtraukta pažymio pavidalu, kol būna pašalintos kliūtys teisei galutinai įtvirtinti. Nurodytais 1, 2 ir 3 punktuose atsitikimais draudžiama įtvirtinti bet kurios teisės turtui, o kitais atsitikimais pažymys nėra kliūtimi įtvirtinimams daryti, tik pažymėtajai teisei suteikiamas vyresniškumas nuo jos pažymėjimo dienos ir, be to, jos galia išplečiama tiems turto įgijikams, kurių teisės įtvirtintos vėliau už pažymį.

Rejestro skyrius susideda iš antraštės ir keturių dalių. Antraštėje nurodomas jo numeris, nekilnojamojo turto pavadinimas ir turto vieta.

Pirmoje skyriaus dalyje, jos pirmoje skiltyje, nurodoma: a) turto sudėtis, b) jo dalys, c) servitutai ir turto pareigos, d) prijungtieji turtui sklypai, e) turto ir jo dalių plotas; o antroje skiltyje nurodomi: a) atidalinamieji nuo turto pardavimu arba paveldomąja nuoma sklypai ir jų plotas, b) pažymėtų pirmoje skiltyje servitutų ir pareigų panaikinimai.

Antroje skyriaus dalyje nurodomi jos pirmoje skiltyje: a) turto savininkas, b) valdymo pagrindas ir c) suma, už kurią įgytas turtas; o antroje skiltyje pažymima: a) pripažinimas neišsimokančiu skolininku, nukreiptos į turtą atiteistosios pretenzijos ir ieškinių apsaugojimai, kai byla eina del nuosavybės teisės turtui, b) sutartimi arba testamentu draudimai perleisti turtą, c) sutartys apie paskyrimą turtui įpėdinio, d) fideikomisai, e) kalbamųjų įrašų pakeitimai, taipogi tų įrašų ir pakeitimų panaikinimai.

Trečioje skyriaus dalyje nurodomi jos pirmoje skiltyje: a) apsunkinančios turtą daiktinės teisės be pirmiau jau minėtų, b) ieškinių apsaugojimai, skundai ipotekos skyriaus viršininko veiksmais ir įtrauktieji del turto savininko sutikimo pažymiai, jei nurodomais čia atsitikimais užtikrinamas apsunkinimų įgyvendinimas; o antroje skiltyje nurodomi kalbamųjų turto apsunkinimų panaikinimai, taipogi apsunkinimų, pažymių ir pakeitimų panaikinimai. Ketvirtoje rejestro dalyje nurodomi pirmoje jos skiltyje: a) teisės įkeitimo aktai, b) administracijos organų reikalavimai, c) pažy-

miai, kuriais apsaugojamos įkeistosios teisės; antroje skiltyje nurodoma įkeistųjų teisių ir pažymių suma; trečioje skiltyje — pirmosios skilties įrašų pakeitimai ir pakeitimų panaikinimai; ketvirtoje skiltyje nurodoma: a) ar visa įkeistoji teisė ar tik jos dalis atlyginta ir b) apsaugojančių piniginius reikalavimus pažymių panaikinimas; penktoje skiltyje nurodoma suma, kuria įkeistoji teisė atlyginta, arba pažymys panaikintas.

Kiekvienas įrašas rejestro skyriuje susideda iš teksto, ir, be to, jame nurodomi tvirtinės knygos ir dienyno metai ir numeris, kuriuo įrašytas į dienyną prašymas įtraukti įrašą.

Įraše pažymimi metai, mėnuo ir diena, kurią jis įtrauktas; įrašas pasirašomas ip. skyriaus viršininko ir sekretoriaus. Įrašant į rejestrą priklausančią keliems asmenims nepadalintą teisę, kiekvieno asmens dalis turi būt nurodyta aiškiai. Jei iš aktų ir dokumentų negalima nustatyti toji dalis, tai įraše pažymima, kad visi turi lygias teises. Visi įrašai numeruojami iš eilės.

Išskusti kas nors įraše draudžiama. Išbraukti ir viršuje parašyti žodžiai leidžiama, tik apie tai turi pažymėti ipotekos įstaigos vedėjas, prieš pasirašydamas rejestre.

Kiekvienam rejestro skyriui vedama atskira byla, susidedanti iš skyriaus nuorašo ir visų dokumentų, raštų, pareiškimų ir dienyno nuorašų.

Knygos, rejestrai ir bylos negali būt išleidžiamos iš ipotekos skyriaus.

Kiekvienas turi teisę žiūrėti rejestrą ir imti iš jo sau žinių. O žiūrėti tvirtinę knygą ir bylas, taipogi gauti žinių raštu iš tos knygos, bylų ir rejestro ir gauti dokumentų ir raštų nuorašus privatiniai asmens gali, tik leidžiant ipotekos įstaigos viršininkui, įrodžius reikalingumą; iš tų asmenų išskiriami: turto savininkas, asmens, turintieji bet kurių teisių turtui, ir valdininkai savo tarnybos reikalais.

Ipotekos įstaiga pradeda tvirtinamąjį darbą tik del turto savininkų ir įgyjančių arba perleidžiančių turto teisę asmenų, taipogi teismo, valdžios įstaigų ir valdininkų reikalavimų. Veiksmams atlikti ipotekos įstaigoje leidžiama įgalioti kitas asmuo paliudytu notaro įgaliojimu, o notarui įgaliojimas gali būt pažymėtas padarytame pas jį akte.

Reikalavimai ipotekos skyriui gali būti teikiami raštu ir žodžiu; abiem atvejais prašytojas turi įrodyti savo tapatybę ir veiksmingumą. Kartu su reikalavimu turi būt pristatyti: 1) reikalaujamųjų aktų ir dokumentų originalai, 2) sutikimas to asmens, prieš kurį tvirtinimas kreipiamas, ir 3) mokesniai.

Čia turime priminti, kad visi aktai, neišskiriant ir nekilnojamojo turto aktų, gali būt daromi akto dalyvių nuožiūra namininiu ar notariniu būdu, išskyrus tik kai kuriuos nurodytus civ. statute aktus, kurie turi būt daromi pas notarą ar jo paliudijami.

Žodžiu pareikštieji reikalavimai tuojau turi būt įtraukti ip. skyriaus sekretoriaus į pareiškimų knygą. Reikalavimuose ir

prašymuose, įteiktuose raštu, skyriaus sekretorius turi pažymėti įteikimo laiką (metus, mėnesį ir dieną).

Kiekvienas reikalavimas raštu ir žodžiu turi būt tuoj įtrauktas į dienyną atskiru numeriu, ir įtraukimas į dienyną turi būt pasirašytas sekretoriaus. Reikalavimai ir prašymai, gauti žodžiu ir atsiųsti paštu tą pačią dieną, laikomi įteikti vienu laiku. Tie reikalavimai ir prašymai išžiūrinėjami ipotekos įstaigos viršininko pirmame posėdy, prisilaikant jų įtraukimo į dienyną eilės.

Prieš nutarimo dieną ir nutarimo svarstymo metu įteikę reikalavimą asmens turi teisę pristatyti pareiškimus, nepridėtus aktus, dokumentus ir mokesnius. Išžiūrinėdamas reikalavimus ipotekos įstaigos viršininkas turi įsitikinti: 1) ar reikalavimas atitinka įstatymus formalumų atžvilgiu, 2) ar įtvirtinimui nedaro kliūčių anksčiau įtrauktosios teisės, 3) ar gali būti įtraukta nurodytoji reikalavime teisė ir 4) ar aktuose ir dokumentuose, kuriais remiamas reikalavimas įtraukti, nėra nieko, kas būtų priešinga įstatymams.

Kiekvienam reikalavimui arba prašymui įtvirtinti teisę ipotekos skyriaus viršininkas rašo nutarimą, kurį tuoj įtraukia į dienyną ir ten pasirašo, pažymėdamas nutarime metus, mėnesį ir dieną. Savo nutarimais ip. skyriaus viršininkas arba patenkina reikalavimą ar prašymą, arba atmeta juos. Nutarimas sustabdyti įtvirtinimą, kol bus pašalintos sutiktosios kliūtys, neleidžiama rašyti. Dalis reikalavimo arba prašymo gali būt įtvirtinta, o kita dalis atmesta. Nutarimas įtvirtinti teisę turi būt pažymėtas knygose, o nutarime, kuriuo reikalavimas ar prašymas arba jų dalis atmetami, turi būt nurodytas pagrindas.

Ipotekos skyriaus viršininko nutarimo įtvirtinti teisę nuorašas tuoj rašomas įtvirtintame akto arba dokumento originale, o nuorašas nutarimo pakeisti arba panaikinti jau įtvirtintąją anksčiau teisę rašomas tame akte arba dokumente, kuriuo teisė buvo įtvirtinta. Įrašai rejestre daromi ip. skyriaus sekretoriaus ne vėliau, kaip kitą darbo dieną, ir turi būt pasirašyti ip. skyriaus viršininko visi kartu ta pačia diena.

Jei asmens, kurių reikalavimas svarstomas, bus atvykę į posėdį, tai ip. skyriaus viršininko nutarimas jiems skelbiamas; neatvykusiems į posėdį apie nutarimą pranešama kitą darbo dieną tik tada, kada jų reikalavimas (arba jo dalis) bus atmestas. Valdžios įstaigoms ir valdininkams, reikalavusiems įtraukti teisę, siunčiamas nutarimo nuorašas.

Reikalavimus arba prašymus įtvirtinti teisę atmetus, pristatytieji aktai, dokumentai ir mokesniai grąžinami.

Įtvirtinus naują teisę, prašytojui išduodamas įtvirtinimo aktas, kuris susideda: 1) iš padėto įtvirtinimo pagrindan akto arba dokumento nuorašo ir 2) iš parašyto tame nuoraše pažymėjimo, kuriame pažodžiui įdedamas tvirtinės knygos įrašas ir nurodomas rejestras bei įrašo skyrius. Jei ta pati teisė įtvirtinta keliems asmenims, tai kiekvienam išduodamas atskiras egzemplio-

rius ir kiekviename egzemplioriuj pažymima kam ir kiek išduota egzempliorių.

Kai įtvirtinimu keičiama arba naikinama pirmiau įtvirtintosios teisės dalis, tai pirmiau patvirtintasis aktas aprūpinamas nauju įrašu. Jei įtvirtinto reikalavimo dalis perleidžiama kitam, tai tatai pažymima patvirtintame akte, ir to akto nuorašas su pažymėjimu išduodamas reikalavimo dalies įgijikui. Jei visas reikalavimas perleidžiamas keliems asmenims, tai kiekvienam asmeniui išduodamas patvirtintojo akto nuorašas, kuriame pažymimas reikalavimo perleidimas ir nurodoma, kam išduoti nuorašai, o akto originalas paliekamas byloj.

Patvirtintų ir įtrauktų į knygas teisių ir pažymių panaikinimas paliudijamas išduodamais ipotekos skyriaus viršininkų nutarimų nuorašais, o patvirtintasis aktas dedamas į ip. skyriaus bylą. Kas yra prašęs įtvirtinti teisę, tas gali apskųsti atskiru skundu ipotekos įstaigos viršininko nutarimą, jei jo prašymas atmestas arba patenkintas ne taip, kaip jo buvo prašyta. O kiti asmens gali kelti ginčą del įtvirtinimo tik ieškinio tvarka. Skundų įteikimas, skundikui prašant, gali būt pažymėtas rejestre. Jeigu įvykus nutarimui įtvirtinti teisę, atrandama tame nutarime klaida, tai ipotekos skyrius ir be skundo arba ieškinio turi atitaisyti klaidą nauju nutarimu ir del to turi reikalauti paaiškinimų iš tų asmenų, kurių naudai arba prieš kuriuos buvo padarytas pirmasis nutarimas. Vis delto nauju nutarimu nelaužomos tų asmenų teisės, kurios buvo įtvirtintos prieš antrąjį nutarimą, jei teismo keliu nejrodyta, kad reikalavę įtvirtinti teisę asmens elgėsi nesąžiningai.

12) *Lietuva.* Lietuvoje veikia trys ipotekos įstatymai: 1) Klaipėdos krašte vokiečių ipotekos santvarka, apie kurią jau buvo kalbėta; 2) Marijampolės teismo apygardoje (kairiojoj Nemuno pusėje) yra atskiras ipotekos įstatymas, apie kurį kalbėsime skyrium vėliau, ir 3) dešiniojoj Nemuno pusėje (buv. Kauno ir Vilniaus gub.) įstatymai, apie kuriuos čia dabar ir kalbėsime.

a) Šitoje Lietuvos daly (b. Kauno ir Vilniaus gub.) veikia rusų įstatymai, buvę ligi 1914 m. karo pradžios.

Čia ipotekos darbas pavestas notarams ir vyresniems notarams. Jie skiriami valdžios ir gauna nustatytą etatais algą.

Notarais skiriami asmens, išlaikę kvotimą apygardos teisme, o vyresnieji notarai turi būt išėję aukštąjį teisių mokslą ir jie prilyginami apygardos teismo nariams.

Notarų kontoros yra apskrities miestuose, bet gali būt ir kitose vietose. Notarų skaičius nustatomas teisingumo, vidaus reikalų ir finansų ministerių susitarimu. Kur nėra notaro, ten aktus paliudija taikos teisėjas.

Notarų ir vyresniojo notaro darbą prižiūri apygardos teismas, kuriam ir skundžiamasi notarų ir vyresniojo notaro veiksmais. Notaras daro aktus tik to teismo apygardoje, kurioje yra jo kontora, bet daro visiems, kas tik kreipiasi į jį, nors gyventų

ir kito teismo apygardoje. Notarai turi vesti įstatymo nurodytas knygas. Jie daro tuos aktus, kuriuos daryti pas notarą įsako civilinis statutas. Aktai, kuriais perleidžiama arba varžoma nuosavybės teisė nekilnojamajam turtui, būtinai turi būt daromi pas notarą, šiaip, tie aktai neturi galios. Be kalbamųjų aktų darymo, notarai išduoda ištraukas iš aktų knygų ir nuorašus, paliudija įvairių rūšių aktus, nuorašų ir parašų tikrumą, laiką dokumentų pristatymo notarui, pareiškimus vieno asmens kitam, taikos sutartis, pareiškimus apie pavedimą trečiųjų teismui spręsti bylą, paliudija, kad koks asmuo yra gyvas, priima saugoti privatinių asmenų dokumentus, surašo mirusio asmens turto padalinimo projektą.

Darydamas aktą, notaras turi pasikviesti liudytojus ir iššiūrėjęs akto sąlygas arba akto projektą, turi paklausti akto šalis, ar iš tikrųjų jos daro aktą gera valia ir supranta akto prasmę ir reikšmę. Notaras turi nepriimti daryti aktų, kuriuos draudžia įstatymas, arba kuriuose yra kas priešinga įstatymams, saugojantiems viešąją tvarką, dorovę arba privatinių asmenų garbę. Notaro aktai, kuriuos turi patvirtinti vyresnysis notaras, pristatomi jam akto šalių arba, joms pavedus, paties notaro.

Rusijoje prie kiekvieno apygardos teismo buvo vyresniojo notaro archyvas, kuriame buvo saugojamos tvirtinių aktų knygos, draudžiamųjų ir atleidžiamųjų straipsnių rinkinys, taipogi knygos, rejestrai, aktai, dokumentai, antspaudai ir notarų parašų pavyzdžiai. Lietuvoje yra vienas vyresniojo notaro archyvas Kaune trims apygardos teismams: Kauno, Šiaulių ir Panevėžio. Vyresnysis notaras turi vesti išduodamų ištraukų ir nuorašų iš knygų ir esamų archyve aktų nuorašų rejestrą, tvirtinių aktų knygą ir rejestrą su rodykliu, darbų dienyną ir rinkliavų knygą. Tvirtinių aktų knyga ir rejestrai turi būt vedami kiekvienai apskričiai arba miestui skyrium.

Tvirtinių aktų knygos susideda iš vyresniojo notaro patvirtintų išrašų iš notaro aktų knygos, skirtos nekilnojamojo turto reikalams. Tvirtinių aktų knyga paruošiama kiekvieniems metams skyrium; patvirtintieji per metus aktai susiuvami jų tvirtinimo laiko eile ir, metams praslinkus, sąsiuviniai apdaromi kaip knygos, su dviem alfabetiniais rodykliais, kuriuose pažymima turtų pavadinimai ir savininkų pavardės. Gale knygos pažymimas knygos puslapių ir patvirtintųjų aktų skaičius. Tos knygos gali būt keli tomai: pusmečiams arba metų trečdaliams. Rejestre kiekvienam atskiram turtui skiriamas atskiras lapas, kuriame pažymima: 1) turto pavadinimas arba numeris ir savininko pavardė, 2) patvirtintasis aktas, nurodant patvirtinimo laiką, akto numerį ir jo puslapį tvirtinių aktų knygoje, 3) nuosavybės teisės varžymai ir tų varžymų panaikinimai, nurodant jų įtraukimą arba panaikinimą ir numerį bei puslapį tvirtinių aktų knygos, taipogi draudžiamųjų ir atleidžiamųjų straipsnių knygų.

Sujungiant du atskiru nekilnojamuoju turtu į vieną arba

dalinant vieną turtą į kelias atskiras dalis, pažymima apie tai atatinkamuose rejestro puslapiuose.

Rejestrui paruošiami trys alfabetiniai rodykliai: 1) apskrities nekilnojamųjų turtų pavadinimų, o miesto turtų numerių, 2) savininkų ir 3) asmenų arba įstaigų, kurių reikalavimais savininkų teisės suvaržytos ir pažymėtos rejestre.

Notarų aktai, kuriais įgyjama nuosavybės teisė nekilnojamajam turtui, įtvirtinami vyresniojo notaro, ir tada jie tampa tvirtiniais aktais.

Vyresnysis notaras tvirtina šiuos nekilnojamojo turto teisei perleisti aktus: pirkimo-pardavimo, dovanojimo, atidalinimo turto dalies, turto pasidalinimo, taikos ir kitus aktus, kurie civ.statuto įsakymu turi būt daromi tvirtiniu būdu.

Vyresnysis notaras taipogi tvirtina aktus ir įtraukia į rejestrą pažymius apie nuosavybės teisės nekilnojamajam turtui varžymus, būtent, apie turto įkeitima, apie turto savininko pavedimą kitam valdyti turtą ligi gyvos galvos arba naudotis turtu, apie servitutus, apie išnuomojimą žemės ilgiau kaip 35 metams troboms statyti, apie uždraudimą perleisti turtą. Turto nuomos sutartys tvirtinamos, kai nuompinigiai imami daugiau kaip už vienerius metus. Aktai vyresniajam notarui patvirtinti turi būt pristatomi per vienus metus arba šalių, arba jų įgaliotinių, arba notaro; gali būt atsiųsti ir paštu.

Vyresnysis notaras, prieš patvirtindamas aktą, turi įsitikinti, ar tikras yra notaro parašas, ar civiliniai įstatymai nedraudžia daryti ir tvirtinti aktą, ar turtas priklauso tam, kas jį perleidžia arba sutinka, kad jo nuosavybės teisė būtų suvaržyta. Jei viskas tvarkoje, tai vyresnysis notaras apačioje akto daro įrašą apie akto patvirtinimą, įdeda aktą į aukščiau minėtąją knygą ir pažymi rejestre. Patvirtinto akto išrašą vyr. notaras išduoda, kam reikia. Vyr. notaras, radęs kliūtį aktui patvirtinti, turi pranešti tam, kas pristatė aktą. Priežastys, del kurių aktas netvirtinamas, turi būt išdėstytos vyr. notaro dienyne. Tvirtinant aktą apie perleidimą teisės nekilnojamajam turtui, rejestre įrašoma: vardas ir pavardė turto įgijiko ir aktas, kuriuo turtas perleistas, nurodant akto patvirtinimo laiką ir numerį bei puslapį tvirtinių aktų knygos. Patvirtintieji aktai, kuriais varžoma nuosavybės teisė, pažymimi rejestre. Apie turto perleidimą vyr. notaras praneša mokesčių departamentui.

Jei pažymėtasis rejestre varžymas stačiai nedraudžia perleisti turtą, tai turto perleidimo aktas gali būt patvirtintas.

Pažymėjimai apie turto įkeitimą ir apie kitus nuosavybės teisės varžymus gali būt panaikinti, arba gavus atleidžiamuosius straipsnius, arba sutikus tam, kieno naudai varžymas pažymėtas, arba gavus teismo sprendimą. Kai turtas būna parduotas iš varžytynių, tai visi pažymėjimai rejestre, išskyrus varžymus, perkeliamus ant turto pirkiko, naikinami.

Turto savininkas turi teisę gauti iš vyr. notaro visokių ži-

nių apie savo turtą. Asmens, kurių teisės apsaugotos turtu ir įtrauktos į rejestrą, taipgi turi teisę gauti iš rejestro žinių apie turtą. Iš pašaliečių žinių suteikiama tik teisėjams, tardytojams, valstybės gynėjams ir administracijos organams, kai tos žinios yra reikalingos jų tarnybos reikalais, o privatiniams asmenims žinių suteikiama, tik akto šalims leidus arba teismo nutarimu.

Be kita ko, vyr. notaras išduoda liudymus nekilnojamajam turtui įkeisti; juose pažymima, ar turtas apsunkintas kokiomis nors pareigomis ar neapsunkintas. Tie liudymai pažymimi vyr. notaro rejestre.

b) Marijampolės taismo apygardos įpotekos santvarka. Nuosavybės teisės nekilnojamajam turtui perleidimo ir jos suvaržymo aktai būtinai turi būt daromi pas notarą (Not. įst. 241 str.). Tie aktai turi būt įtraukti į ipotekos knygas, jei pats nekilnojamasis turtas yra įtrauktas į tas knygas. Jei minėtieji aktai padaryti ne notaro, turinčio būstinę toje ipotekos skyriaus apygardoje, kurioje yra nekilnojamasis turtas, ir jei tas turtas nėra įtrauktas į ipotekos knygas, tai aktai turi būti pristatyti apygardos teismo pirmininkui patvirtinti. O jei aktas apima įrašytą į likvidacijos tabelę ūkininko žemę ir, apskritai, jei žemės plotas ne didesnis kaip vienas valakas (30 margų), tai, toms pačioms aplinkybėms esant, aktas turi būt pristatytas patvirtinti taikos teisėjui, ir be to abiem atsitikimais per metus. Po patvirtinimo ipotekos raštinėje rašomi tokių aktų nuorašai, kurie saugojami archyve.

Ipotekos darbui atlikti yra ipotekos skyriai prie apygardos teismų; tų skyrių žinioje yra įtrauktoji ir neįtrauktoji į ipotekos knygas neūkininkų žemė, jei jos plotas didesnis kaip vienas valakas. Skyrių sudaro apygardos teismo narys, ipotekos archyvo sekretorius ir advokatas arba notaras.

Kitų rūšių žemei yra apskričių ipotekos skyriai prie taikos teisėjo kameros. Jie susideda iš taikos teisėjo, ipotekos skyriaus sekretoriaus ir advokato arba notaro, arba teismo kandidato. Skyrių sekretoriai skiriami teismo pirmininko.

Sekretorių priežiūroje yra notarų ir ipotekos skyrių archyvai. (Teismų sutv. įst. 548—554 str.). Sekretoriai išduoda išrašus ir nuorašus notarų aktų ir dokumentų, saugoja ir laiko tvarkoje archyvų aktus, knygas ir dokumentus ir veda ipotekos knygas.

Bendrieji dėsniai. Nekilnojamojo turto disponavimo teisė suteikiama įtraukimu įgijimo pagrindo į ipotekos knygas. Varžymai teisės nekilnojamajam turtui, būtent, nuoma, turto atpirkimo sąlyga, valdymas ligi gyvos galvos, išmokėjimai, davimai ir kitos pareigos, paremtos ypatingais pagrindais, taipogi turto įkeitimas ir servitutai turi būt įtraukti į ipotekos knygas viešumos tikslu.

Atleidimas nekilnojamojo turto ir įtrauktų į ipoteką teisių nuo varžymų ir apsunkinimų turi būti išbrauktas iš ipotekos knygų taipgi viešumos tikslu.

Kas turi bet kokią įtrauktiną į ipotekos knygas teisę, kuri dar turi būt įrodyta teismo keliu, tas gali prašyti įtraukti į ipotekos knygas apsaugos pažymį, kol pasibaigs byla teisme, o bylai pasibaigus, apsaugos pažymys arba išbraukiamas, arba paverčiamas tikru pažymiu, atsižiūrint į tai, ar teismas prašymą atmeta ar jį patenkina. Taip pat daroma, kai skolininkas teismo keliu prašo atleisti jį nuo varžymų.

Visi įtrauktieji į ipotekos knygas teisių pagrindai virsta daiktinėmis teisėmis, o kol neįtraukti, laikomi tik asmeninėmis teisėmis.

Daiktinės teisės vyresniškumas pareina nuo įtraukimo vyresniškumo. Vienos dienos įtraukimų vyresniškumas eina numerių eile. Įteikiant kelis tos pačios teisės reikalavimus įtraukti, reikalavimas iš ankstybesnės datos dokumento turi būt įtrauktas pirmiau už kitus, o kai dokumentų data yra ta pati, tai ir reikalavimų vyresniškumas yra jiems visiems bendras. Šita taisyklė netaikoma įpėdinių atsiliepimams, mirus nekilnojamojo turto arba įtrauktos į knygas teisės savininkui. Tada kiekvienas suinteresuotasis asmuo gali įteikti ipotekos įstaigai oficialų mirimo aktą ir nuo to laiko įtraukimai sustabdomi, o į ipotekos rodyklį įrašomi žodžiai: eina byla del palikimo. Žinia apie palikimą oficialiu būdu skelbiama laikraščiuose per metus kas trys mėnesiai, ir tuo laikotarpiu mirusio asmens įpėdiniai, kreditoriai ir legatoriai gali atsiliepti, pareikšti savo teises ir pristatyti įrodymus. Jei tie asmens, metams praslinkus, nesusitaiko, tai ipotekos knygoje pažymima apie ginčą, o ginčas sprendžiamas teismo, ir bylai pasibaigus daromi įtraukimai.

Ipotekos knygos susideda iš trijų dalių: 1) sutarčių, 2) įteiktųjų dokumentų rinkinio ir 3) ipotekos rodyklio.

Sutarčių dalyje įdedami visoki ipotekiniai dariniai. Ipotekos rodyklyje pažymimas trumpas ipotekinių teisių ir pareigų turinys. Ipotekos rodyklis susideda iš keturių dalių: 1) pirmoje dalyje pažymimas nekilnojamasis turtas, jo sienos, plotas ir dydis; 2) antroje dalyje pažymimas turto savininkas; šitą dalį sudaro 4 skiltys: akto vieta, savininko pavardė, turto įgijimo pagrindas ir turto vertė; 3) trečioje dalyje pažymimi turto varžymai ir apkrovimai pareigomis; jis taipgi susideda iš kelių skilčių (akto vieta, pinigų suma skaičiais, varžymų ir apkrovimų pagrindai, išbraukimai, išbraukimų pagrindai); 4) ketvirtoje dalyje pažymimos įtraukiamosios skolos; šita dalis susideda taipgi iš kelių skilčių.

Kiekvienam nekilnojamam turtui, kiekvienai atidalintajai turto daliai ir stambesniuose miestuose kiekvieniems didesniems namams vedama atskira knyga. Įteiktieji dokumentai įdedami į voką, lipinamą knygos gale; jie pažymimi paskutiniuose knygos lapuose. Kontragentai, darydami sutartį, patys turi aptarti, koks

sutarties turinys reikia įtraukti į ipotekos rodyklį; o kai vienas asmuo turi teisę reikalauti įtraukimo, tai ir jo turinį turi pats surašyti. Šiais atsitikimais ipotekos skyriaus sekretorius ir notaras turi teikti sutarties dalyviams paaiškinimų, dargi pasiūlyti sutarties turinio projektą. Sutarties dalyvių veiksmus ir reikalavimus svarsto ipotekos skyrius ir žiūri, ar veiksmas nepriešta-rauja įtrauktoms į ipotekos knygas trečiojo asmens teisėms, ar turiny nėra ko daugiau, negu sutarty arba dokumente, ar turinys pasieks sutarties dalyvių pageidaujamojo tikslo, ar sutarties dalyvių neprasilenkta su įstatymais; ir kai sutarčiai ipotekos skyrius nieko prikišti negali, tai įtrauktąja į ipotekos rodyklį sutartimi tretieji asmens turi pasitikėti.

Kontragentui, darančiam aktą pikta valia, tas aktas negali suteikti naudos. Akto patvirtinimo tikslas yra tik suteikti tretiesiems asmenims pasitikėjimo, bet patvirtinimas nesuteikia aktui didesnės galios akto dalyvių santykyje.

Ipotekos knygos ir įteiktieji ipotekos skyriui dokumentai laikomi originalais. Ištraukos iš ipotekos knygų laikomos nuorašais, rodančiais, kad teisė yra; nuorašai parduoti, perleisti ir apsunkinti draudžiami.

Ipotekos knygos leidžiama žiūrėti nekilnojamojo turto savininkui ir kiekvienam, kas turi teisę, apdraustą nekilnojamuoju turtu, o taipgi gavusiems šitų asmenų leidimą. Kitiems asmenims leidžiama žiūrėti knygos, tik pristačius ipotekos skyriaus sekretoriui įrodymų, kad žinios iš ipotekos knygų jiems yra reikalingos. Taip pat ir su ištraukų gavimu.

Įtrauktosios į ipotekos rodyklį teisės įgijikas santykiuose su trečiaisiais asmenimis laikomas tikru savininku. Kas turi geresnę teisę už jį, bet nėra įtrauktas į ipotekos knygas, tas gali kreipti savo pretenziją tik į įtrauktąjį savininką. Jei įtrauktasis savininkas perleistų visą savo teisę vienam, o paskui kitiems asmenims, tai nuosavybės teisę įgyja tas, kieno teisė įtraukta į ipotekos knygas, o jei jų visų teisės neįtrauktos, tai teisę įgyja tas, su kuriuo aktas pirmiau padarytas.

Kas parduodamas turtą įtraukia pirkikui neaprėžtas teises, tas netenka teisės atpirkti turtą del pardavimo nuostolingumo arba iškelti ginčą perleistai nuosavybės teisei aprėžti.

Prijungimas arba atskyrimas turto dalių turi būti įtrauktas į to turto ipotekos knygą, kuriam dalis prijungiama arba nuo kurio ji atskiriama; bet ir šios turto dalys atsako už skolas. Į ipotekos knygas gali būti įtraukta toji turto vertė, kuri matyt dokumentuose; už turto vertės tikrumą ipotekos įstaiga neatsako, ji atsako tik už straipsnio teisumą.

Įstatymų leidžiamais vyresniškumo pagrindais yra privilegijos ir ipotekos.

Privilegijos. Privilegijomis nekilnojamajame turte vadinamos tokios skolos, kurioms suteikiama vyresniškumo teisė prieš visas įtrauktąsias į ipotekos knygas skolų sumas, nors jos pa-

čios ir neįrašomos į tas knygas. Užgulančios nekilnojamąjį turtą privilegijuotos skolos yra šios: 1) visų rūšių valstybės žemės mokesčiai, neįmokėti už dvejus metus; 2) rinkliavos miestų, valsčių, bažnyčios ir visuomenės įstaigų naudai, jei jos turi būti mokamos nuo žemės visos valstybės gyventojų, valsčiaus arba viso ploto gyventojų, kuriame turtas yra, ir jei jos neįmokėtos tik už dvejus metus; o kitos rinkliavos, kuriomis apkraunamas kuris atskiras turtas, turi būt įtrauktos į ipotekos knygas; 3) apdraudimo įstaigai už dvejus metus neįmokėti pinigai, jei žemės savininkas turi juos mokėti įstatymo įsakymu arba savo pasižadėjimu; 4) nesumokėtos algos ir neišduota ordinarija darbininkams, tarnams ir nukentėjusiems per nelaimingus atsitikimus pramonės įmonių darbininkams ir tarnautojams ir jų šeimų nariams už vienus metus.

Šitos privilegijuotos skolos sumokamos iš turto net pirmiau už ipotekines skolas. Be nurodytų privilegijų yra dar privilegijos a) kilnojamajame turte ir b) nekilnojamajame ir kilnojamajame turte tais atsitikimais, kada turto savininko kreditoriai neturi nei privilegijos nei ipotekos.

Pirmosios rūšies privilegiją (kilnojamajame turte) turi: 1) iždas už nesumokėtus nuo turto mokesčius; 2) išnuomojęs nekilnojamąjį turtą asmuo nuompinigių sumokėjimui ir kitiems mokėjimams apsaugoti už dvejus paskutinius ir einančius metus turi privilegiją namų daiktuose ir papuošaluose, ūkio arba amato įrankiuose ir nuomininko gauname iš ūkio pelne; 3) įkeitimo akto turėtojas įkeistame jam daikte; 4) amatininkas padarytame arba pataisytame daikte ir turto saugotojas saugojamajame daikte; 5) pardavikas parduotame daikte, kol tas daiktas yra jo rankose ir pinigai už daiktą nesumokėti; 6) viešbučių savininkai svečio daiktuose, esančiuose viešbuty; 7) vežėjai vežamuosiuose daiktuose už atlyginimą ir kitas išlaidas ir 8) pretenzijos, kylančios iš valdininkų darbų, padarytų pikta valia arba per apsileidimą einant pareigas, turi privilegijų daiktuose arba piniguose, sudarančiuose užstatą.

Nėsant nei privilegijų nei ipotekų, vyresniškumo teisę gauti atlyginimą ir iš nekilnojamojo ir kilnojamojo turto turi šios kreditoriu pretenzijos (joms suteikiama bendroji privilegija): 1) skolininko palaidojimo būtinosios išlaidos; 2) turtui užantspauduoti ir surašyti ir antspaudams nuimti teismo išlaidos; 3) paskutinės skolininko ligos išlaidos; 4) vienų praslinkusių ir einančių metų tarnams alga; 5) skola už maisto produktus, pristatytus skolininkui per paskutinius sešius mėnesius; 6) skolininko asmeniniai mokesčiai miestui, bažnyčiai ir visuomenės įstaigoms už praėjusius ir einančius metus; 7) nepilnamečių arba asmenų apribotomis teisėmis pretenzijos, kuriomis jiems priklauso ipoteka iš įstatymo; 8) tokia pat pretenzija žmonos į vyrą; 9) iždo, bažnyčios, visuomenės įstaigų, miesto kasos ir draudimo įstaigų visoki mokesčiai ir rinkliavos, jei jie neturi kokios privilegijos.

Nekilnojamojo turto nuosavybės teisės varžymai, amžinieji apsunkinimai ir servitutai turi būti įtraukti į ipotekos knygas. Nekilnojamojo turto nuosavybės teisės varžymu vadinamas disponavimo teisės aprėžimas, antai: amžinoji turto nuoma su išpirkimo sąlyga, pirmenybė turtui pirkti, valdymas ligi gyvos galvos ir turto įkeitimas (už skolą arba sutartimi). Apsunkinimais vadinama pareiga nuolat mokėti kokius pinigus, duoti kokius daiktus arba nuolatinio pobūdžio pasižadėjimai, kylantieji iš įvairių teisėtų pagrindų.

Servitutais vadinama teisė turėti kokią naudą iš svetimo turto (ganyti gyvulius, kirsti malkas ir kt.).

Nuosavybės teisės varžymai, apsunkinimai ir servitutai įtraukiami prieš pripažintą ir įtrauktą turto savininką, ir būdami įtraukti negali būti ginčijami kito asmens, pretenduojančio į turtą kokiais kitais nuosavybės teisės pagrindais, bet neįtraukto į knygas.

Ipotekos. Ipoteka yra daiktinė teisė nekilnojamajam turtui, kuriuo yra apsaugotos įrašytos arba turinčios privilegiją prievolės.

Ipoteka nedalinama į dalis, ji guli visa suma ant viso turto ir ant kiekvienos jo dalies. Ji pririšta prie turto ir su turtu eina iš vienų rankų į kitas. Ji yra įstatymo nurodytų pavidalų ir užtraukiama įstatymo nurodytais atsitikimais.

Ipoteka kyla arba iš įstatymo, arba iš teismo sprendimo, arba iš sutarties. Visos šitos rūšys turi būt įtrauktos į ipotekos knygas.

Ipotekos objektu gali būt: 1) toks nekilnojamasis turtas, kuris yra atskiro asmens nuosavybė ir gali būt apkraunamas skolomis, 2) tokios pat teisės ir kapitalai, apsaugoti ipoteka.

Teisė gali būti įtraukta į ipotekos knygas, jei priklauso ji kreditoriui prieš pripažintąjį savininką. Ta pati sąlyga statoma tam, kas įgyja apsaugotas ipoteka teises; o kas nepasirūpina įtraukti tokių teisių, tas gali jų netekti, jei iš jų savininko jos antrą kartą bus įgytos kito asmens ir įtrauktos į knygas. Perleidžiant arba apsunkinant apsaugotas ipoteka teises, nereikia pranešti turto savininkui; tik apsaugotų ipoteka kapitalų nuošimčius turto savininkas turi mokėti pirmajam savo kreditoriui, kol nebus jam pranešta apie to kreditoriaus teisės perleidimą kitam.

Anksčiau įtrauktasis kreditorius gali perleisti savo vyresniškumo teisę vėliau įtrauktajam kreditoriui, ir šis turi įtraukti perledimo aktą į ipotekos knygas; šiaip, jo teisė neturėtų galios prieš trečiąjį asmenį, jei tas asmuo įsigytų anksčiau įrašytąją pretenziją, nežinodamas apie jos perleidimą.

Skolos įtraukimu į knygas neatimama skolininkui teisė iškelti del tos skolos prieštaravimą, paremtą kitu pagrindu; toks prieštaravimas gali būt iškeltas trečiajam įsigijusiam pasižadėjimą asmeniui, jei apie turimąjį prieštaravimą skolininkas prieš įgi-

jimo laiką neįspėjo trečiojo asmens. Skolininkas, norėdamas pasilikti sau teisę naudotis prieštaravimu prieš kiekvieną pasižadėjimo įgijiką, turi įtraukti į ipotekos knygas apsaugojamąjį pažymį. Jei tas pažymys įtrauktas į ipotekos rodyklį, nepraslinkus 6 savaitėms, skaitant nuo dienos įrašymo pasižadėjimo, tai prieštaravimas gali būt keliamas kiekvienam, kas yra padaręs sutartį su kreditorium ligi tam laikui sueinant; dėliai to, kas nori įsigyti apsaugotą įpoteka teisę, turi laukt 6 savaites ir žiūrėti, ar atsiras tuo laiku apsaugojamasis pažymys.

Skolininko duotame kreditoriui pasižadėjime, kurį kreditorius reikalauja įtraukti į ipotekos rodyklį, turi būt pažymėta, kad pinigai skolininkui sumokėti; šiaip, skolininkui įtraukus apsaugojamąjį pažymį, kreditorius turi įrodyti, jog yra davęs pinigus. Apsaugojamasis pažymys reikia įtraukti į ipotekos knygas ir tada, kada įrašytoji į tas knygas skola grąžinama bet kuriuo būdu.

Ar nekilnojamojo turto vertės pakanka atmokėti kreditoriui, turinčiam ipotekos apsaugotą skolą, apie tai rūpintis ipotekos įstaiga neprivalo.

Skolininkas, įkeitęs savo skolinamąjį turtą už skolą, atsako tiek įkeistuoju, tiek ir kitu savo turtu, o asmuo, įgijęs skolintą ipotekos keliu turtą, atsako tik tuo turtu.

Skolininkas gali parduoti apsunkintąjį ipotekomis turtą už mažesnę sumą, negu išneša visų skolų suma, bet kreditoriai turi teisę, kada nori ir kaip nori, ieškoti skolų iš turto įgijiko.

Laidavimas, reikalaujamas įstatymu arba teismo nutarimu, turi būt įtrauktas į ipotekos knygas.

Ipotekos įvestos trijų rūšių: 1) iš įstatymo, 2) iš teismo sprendimų ir 3) iš sutarčių.

1) Ipotekos iš įstatymo turi būt įtrauktos į ipotekos knygas net be skolininko sutikimo; šiaip, jos neturi galios.

Ipotekos iš įstatymo teisę turi: turto savininko žmona, nepilnametis, asmuo aprėžtomis teisėmis, iždas del nesumokėtų mokesčių. Be to, iždas, bažnyčios, visuomenės ir miesto įstaigos, taipogi draudimo įstaigos turi ipotekos iš įstatymo teisę del pretenzijų į mokesčių rinkikus ir tuos asmenis, kuriems pavedama administruoti visuomenės turtas.

Jei ipotekos iš įstatymo suma būtų didesnė negu esamojo turto vertė, tai kreditorius turi teisę užtraukti ją ir turtui, kurį skolininkas įsigys vėliau.

Apie įtraukimą ipotekos iš įstatymo skolininkui turi būt pranešta.

Kieno turtas del savo mažos vertės neitrauktas į ipotekos knygas, tas gali prašyti įtraukti jį nustatytąja tam tikros instrukcijos tvarka. Kai reik įkurti ipoteka neįtrauktam į knygas turtui, tai skelbimais laikraščiuose šaukiami asmens pareikšti pretenzijoms į turtą; tam reikalui suteikiama ne mažiau kaip trys

mėnesiai ir ne daugiau kaip metai laiko, o po to įkuriama ipoteka.

2) Ipoteka iš teismo sprendimo iškyla, kai teismo sprendimas įsiteisėja. Ji įgyja galios nuo įtraukimo dienos ir plečiama ne tik turimam skolininko turtui, bet ir tam, kurį jis įsigys vėliau.

Kalbamaisiais čia sprendimais laikomi taip pat trečiųjų teismo ir svetimųjų valstybių teismų sprendimai.

3) Ipotekos iš sutarties kyla del turto savininkų susitarimo su kreditoriais. Čia suprantama, jog kas neturi teisės perleisti savo turto, tas negali duoti ipotekinio pasižadėjimo. Kieno teisė pareina nuo sąlygos įvykimo arba kieno teisė tam tikrais atsitikimais gali išnykti, tas, žinoma, gali perduoti kitam teisių ne daugiau, kaip pats turi.

Mažamečių, asmenų aprėžtomis teisėmis ir dingusių asmenų turtai gali būti apsunkinami ipotekinėmis teisėmis tik del įstatymų nurodytų priežasčių arba del teismo sprendimų.

Ipotekos iš sutarčių turi būt įtraukiamos į ipotekos knygas toj vietoj, kur yra turtas; čia turi būt nurodyta kiekvieno turto rūšis ir jo padėtis; reikalaujama taipgi, kad turtas, kuriuo apsaugojamas pasižadėjimas, priklausytų skolininkui esamuoju, o ne būsimuoju, laiku, ir kad skolos suma būtų nurodyta. Apsunkintajam turtui sudegus arba kitu būdu žuvus, kreditorius įgyja teisę reikalauti papildomai apsaugoti skolą arba ją sumokėti.

Skolų išbraukimas. Skolą sumokėjus, nyksta apsaugotoji ipotekos kelių kreditoriaus teisė. Ji turi būti išbraukta iš ipotekos knygų; šiaip, kreditorius gali perleisti ją trečiajam asmeniui, jei tik apie skolos mokėjimą nebus įtrauktas apsaugojamasis pažymys.

Kreditorius, kurio skola neteisingai išbraukta, turi teisę reikalauti atlyginimo iš tų asmenų, del kurių kaltės išbraukimas įvyko.

Apsaugotosios ipoteka teisės negali būt įgyjamos pasenėjimu; tik kai turtas būna parduotas, o nuošimčiai ir skolos dalis lieka dar nesumokėti iš turto kainos, tai skolininkas gali gintis pasenėjimu nuo turto pardavimo dienos.

Straipsnių įtraukimas. Nekilnojamojo turto arba kurios apsaugotosios ipoteka teisės savininkui mirus, kiekvienas asmuo, kuris turi tam tikro intereso, gali įrašyti į ipotekos knygas to savininko mirimo aktą. Nuo šio įrašymo sustabdomas visokių straipsnių įtraukimas, o ipotekos rodykly įrašomi žodžiai: eina byla del įpėdinystės teisių. Įpėdinis, norėdamas perrašyti savo vardu mirusiojo asmens teises, turi kreiptis į ipotekos įstaigą ir pristatyti įpėdinystės teisių įrodymus. Apie palaikų atsivėrimą skelbiama laikraščiuose per 6 mėnesius ir tuo laiku įpėdiniams, mirusiojo kreditoriams ir legatoriams leidžiama pareikšti savo teises ir pristatyti įrodymų. Jei šaukiamieji įpėdiniai atsiliepia ir kreditoriai susitaikina, tai į ipotekos knygas įtraukiamas atatinkamas

straipsnis, o jei nesusitaikina, tai taipgi įtraukiamas straipsnis tik kartu su apsaugojamuoju pažymiu apie ginčą, kuris turi būt teismo sprendžiamas.

Ipotekos skyriaus sekretorius arba notaras su suinteresuotais asmenimis surašo straipsnių projektą ipotekos rodykliui; tas projektas peržiūrimas ir tvirtinamas ipotekos skyriaus vyresnybės, o paskum įtraukiamas į knygą; ir po įtraukimo kiti įpėdiniai, kreditoriai arba legatoriai gali ieškoti savo teisių iš pripažinto ir įtraukto įpėdinio, taipogi kreipti pretenzijas į turtą ir apdraustas ipoteka teises, jei tik turtas arba teisės nėra perėjusios į trečiojo asmens rankas, arba nėra apsunkintos trečiojo asmens naudai.

Apsaugojamieji pažymiai. Jų yra trys rūšys: 1) kylantieji iš pristatytų neginčytinos galios aktų arba įsiteisėjusių teismo sprendimų, jei jų padariniais būna teisių aprėžimas, patarėjo skirimas, turto perleidimas kreditoriams. Tada įtraukimas teismo sprendimo arba akto į ipotekos knygas užkerta kelią paskesniems veiksmams, kuriais gali būt sprendimo arba akto padariniams atimta galia; 2) kylantieji iš aktų, del kurių ipotekiniai veiksmai turi būt sustabdyti, kaip antai, mirimo aktai, aktai apie pradėtą konkurso procesą. Mirimo aktai stabdo visokių darinių galią, kol bus išaiškintos įpėdinystės teisės. Įtraukimas pažymio apie konkurso proceso pradžią užkerta kelią neišsimokančiojo asmens veiksmams, kuriais galima padaryti nuostolių kreditoriams, ir jų veiksmams, nukreiptiems savo naudai su skriauda kitiems. Jei turto savininkui skirtoji teismo bausmė atima visas teises, tai įsiteisėjęs teismo sprendimas gali būt suinteresuotojo asmens įtrauktas į ipotekos knygas pradėti veiksmams, daromiems turto savininkui mirus. Tokį sprendimą, kaip ir sprendimą, kuriuo aprėžiamos teisės, valstybės gynėjas irgi turi įtraukti į ipotekos knygas; 3) kylantieji iš pradėtų ieškinių, kada teismo keliu norima įrodyti savo teisę turtui arba apdraustoms ipoteka teisėms ir pristatomas ieškomojo prašymo nuorašas. Šitais atsitikimais norima, laimėjus bylą, užtikrinti sau daiktinės teisės padariniai arba kelti prieštaravimas. Čia suinteresuotasis asmuo turi kreiptis į teismą ir įrodyti savo reikalavimo teisumą. Išgavęs teismo leidimą įtraukti apsaugojamąjį pažymį į ipotekos knygas, jis turi kreiptis į ipotekos įstaigą, kuri ir pažymi teisės rūšį ipotekos rodyklyje. Jei byla laimėta, tai pripažintosios teisės vyresniškumas skaitomas nuo apsaugojamojo pažymio įtraukimo dienos; o jei byla pralaimėta, tai pažymys išbraukiamas; be to, pralaimėjęs bylą asmuo gali būti priverstas sumokėti nuostolius.

Atgauti nuostoliams, kilusiems iš nusikalstamojo darbo baudžiamojoj byloj, nukentėjęs asmuo turi teisę įtraukti apsaugojamąjį pažymį, bet del to turi išgauti baudžiamojo teismo nutarimą.

Ir neįsiteisėjęs teismo sprendimas gali būt įtrauktas į ipotekos knygą vietai aplaikyti, jei sprendimas nebūtų pakeistas ir įsiteisėtų.

Įteikiamieji įtraukti į ipotekos knygas apsaugojamieji pažymiai, prieš įrašant juos į ipotekos rodyklį, turi būt patvirtinti ipotekos įstaigos.

D) Ipotekos sistemų įvertinimas.

Pasakę apie įvairių valstybių ipotekos sistemas, galime kalbėti apie jų vertę tobulumo atžvilgiu.

Kad šitas dalykas būtų patogiau aptarti, ipotekos sistemas galime šiap suskirstyti: 1) Anglijos ir Amerikos Jungtinių Valstybių sistema, 2) Prancūzijos sistema, 3) mūsų ststema kairiojoje Nemuno pusėje ir 4) Vokietijos sistema. Kitų valstybių ipotekos sistemos panašios ar į Prancūzų ar į Vokiečių sistemą.

1) Anglija ir Amerika. Kaip matėme, Anglija nekilnojamajam turtui perleisti, įkeisti ir apsunkinti pareigomis turi visai savotišką registravimo sistemą. Toji sistema visai neatatinka nurodytus dėsnius, kuriais turėtų būti paremtas registravimas teisių nekilnojamajam turtui. Anglų teisėje nerandame bendrųjų, surinktų į krūvą, to registravimo taisyklių; kai kurios taisyklės turi būt taikomos vienoj vietoj, o kitose vietose gali būt netaikomos; dažnai darančioms aktą šalims pavedama pasirinkti registravimo būdas; leidžiama naudotis įpročiais. Anglai, matyt, nėra šalininkai formalumų, kurie vis delto varžo žmones ir kartais užkerta kelią teisybei pasiekti. Čia, reikia spėti, atsiliepia konsensualinė teorija, kuria sutartis pripažįstama turinti galios, jei įvyksta šalių susitarimas ir jis yra išreikštas bet kuriuo būdu. Be abejojimo, čia daug prisidėjo ir equity teisė, nes ji turėjo rūpintis rasti tikrąją teisybę ir nežiūrėti formalumų bei griežtų įstatymo reikalavimų. Tokia anglų teisės linkmė suteikia žmonėms patogumų, bet daro ir nepatogumų, įgyjant ir įkeičiant nekilnojamąjį turtą: juk nepakanka tik rasti darančiųjų aktą šalių tikroji valia, reikia pasirūpinti apsaugoti ir trečiųjų asmenų interesai, būtent, žiūrėti, kad tie interesai nenukentėtų del daromų sutarčių, kitaip sakant, kad nekilnojamasis turtas nebūtų parduotas arba įkeistas du kartu, arba nepasirodytų apkrautas netikėtomis pareigomis.

Ne be reikalo anglų teisės žinovas Art. Kūnas peikia anglų sistemą ir net sako: „dažnai girdėt sakant, kas perka žemės sklypą Anglijoje, tas gauna kartu pilną skrynią aktų ir dokumentų“ (puslp. 210).

Amerikos Jungtinių Valstybių registravimo tvarka atrodo tobulesnė negu Anglijos. Vis delto ir ji turi daug anglų santvarkos ypatybių ir nėra paremta bendraisiais dėsniais, apie kuriuos buvo kalbėta. Amerikoj, kaip ir Anglijoj, labai sunku rasti turtui pirmykštė pagrindinė teisė, iš kurios išeina kitų turto pirkikų teisės. Ieškojimas tos teisės sudaro daug kliūčių ir išlaidų

turto pirkikui. Užtat Amerikoje net yra įsikūrę bendrovių kalbamajai teisei surasti. Jau pats įsikūrimas tokių bendrovių rodo Amerikos sistemos netobulumą.

2) Įsižiūrėję į prancūzų ipotekos santvarką, turėsime pripažinti ją atsilikusią. Joje neišplėstas, kaip reikia, viešumos dėsnis, kas pakerta pasitikėjimą ipotekos knygomis. Pirmas dalykas yra tas, kad transkripcijos būdu neįtraukiami labai svarbūs juridiniai dariniai, kurie turėtų būti įtraukti; pavyzdžiui, įstatymas leidžia įtraukti tik gyvų žmonių padarytas sutartis, ir tuo būdu išmetamas iš transkripcijos turto perėjimas, jo savininkui mirus; taipogi nepažymimas knygose teisės pakitėjimas, įvykęs administracijos nutarimais. Toliau, transkripcijos būdu įtraukiamas tik perleidimas teisių vieno kitam; dėliai to iš transkripcijos išmetami turto pasidalinimo aktai, kuriais turto savininkai niekam savo teisių neperleidžia, o tik pasidalina bendrąjį turtą; pagalios, išmetami iš transkripcijos teismo sprendimai, kuriais pripažįstamas buvęs prieš tai ginčo objektu santykis; pavyzdžiui, jei teismo sprendimu pripažintas netikru pirmiau įtrauktasis į ipotekos knygas aktas, tai teismo sprendimas neįrašomas transkripcijos būdu todel, kad teisės nuo vieno ant kito jis neperkelia.

Antras dalykas yra tas, kad įrašytasis transkripcijos būdu aktas gali priešintis tretiesiems asmenims, taigi įrašymas suteikia daiktinę teisę; bet tą pačią teisę suteikia ir paprastasis, neįrašytas transkripcijos būdu, darinys; toks darinys gali priešintis tik kai kuriems tretiesiems asmenims, o kai jis įrašytas transkripcijos būdu, tai gali priešintis visiems tretiesiems asmenims; vadinasi, neįrašytasis transkripcijos būdu juridinis darinys negali priešintis tiems kreditoriams arba turto įgijikams, kurie yra įrašę transkripcijos būdu savo teisę, įgytąją iš paskutinio turto valdytojo; čia apsaugojami nuo netikėtų dalykų asmens, perėmę savo teises ipotekos knygomis. Bet prieš pardaviko kreditorius, turinčius naminiu būdu parašytus skolraščius, ir prieš visus asmenis, kurie nebuvo padarę sutarties su turto pardaviku, turto pardaviko darinys, kad ir neįrašytas, turi galios ir perkelia ant įgijiko daiktinę teisę. Tokia taisyklė, žinoma, prieštarauja viešumos dėsniui

Prancūzų ipotekos taisyklėmis laužomas ir specialumo dėsnis, kai dalykas eina apie ipotekas iš įstatymo ir iš teismo sprendimų, būtent: pasiremiant civilinio kodekso 2122 ir 2123 str., ipotekomis iš įstatymo ir iš teismo sprendimų apsunkinamas ne vien skolininko turimasis turtas, bet ir tas, kurį skolininkas įsigys būsimuoju laiku.

Prancūzų įstatymas stačiai nereikalauja būtinai įtraukti inskripcijos būdu ištekėjusios moteries ir globojamųjų asmenų ipotekas, bet stengiasi priversti tatai padaryti moteries vyrą, globėją, valstybės gynėją, moteries arba globojamojo asmens gimines ir draugus. Tik kai kuriais atsitikimais kalbamosios ipotekos turi būt įtrauktos nurodytu laiku.

Pagalios, prancūzų ipotekos knygose sunku surasti žinių apie turto įskolinimą arba jo apsunkinimą todel, kad visi dariniai sutraukiami prie nekilnojamojo turto savininkų pavardžių, ir del to vedamas savininkų balansų rodyklis, kuriame kiekvienas savininkas turi atskirą lapą. Rodos, aišku, kad jei ipotekos santvarka yra nekilnojamojo turto perleidimo, įkeitimo ir apsunkinimo registravimas, tai visos žinios turi būti sutrauktos prie turto.

Dabar paklausykime, ką patys prancūzai sako apie savo ipotekos santvarką. Prancūzų ipotekos srity specialistas buvęs notaras ir profesorius Alb. André (Régime hypothécaire, pusl. 23) taip sako: „Mūs (prancūzų) ipotekos santvarka toli gražu nėra tobula, tatai visi pripažįsta ir reikalauja reformų, bet nuomonės skiriasi del klausimo, kas reikia padaryti. Teoretikų nuomone, reikėtų išbraukti visa, kas yra, ir parašyti ipotekos kodeksas, iš pradžių pertvarkius kadastrą. Praktikų nuomone, pakaktų peržiūrėti keli dalykai ir tuo būdu patenkinti visuomenės, ypač smulkiųjų savininkų, pageidavimai. Mūsų (A. André) nuomone, svarbiausi pakeitimai turėtų pasirūpinti: 1) aiškiai nurodyti perleidžiamąjį arba įkeičiamąjį nekilnojamąjį turtą, pažymint jo pavadinimą, rūšį, dalis, sienas ir kadastro numerį; mūs kadastras, kad ir senas, bet juo visados lengva naudotis, individualizuojant turtą; 2) skelbti apie visus nekilnojamojo turto perleidimus. Įrašymas akto pažodžiui transkripcijos būdu apsunkina ipotekos įstaigą ir traukia išlaidas be jokios naudos, o pakanka suteikti žinių tretiesiems asmenims tik svarbiais dalykais, būtent, nurodyti perleidžiamąjį turtą, senojo ir naujojo turto valdytojo pavardes ir gyvenamąsias vietas; 3) būtinai specializuoti visų rūšių ipotekas; 4) versti įtraukti ištekėjusių moterų ir mažamečių ipotekas iš įstatymų; 5) nurodyti šalių gimimo vietą ir laiką, pridedant ir atsakymą, ar kontragentai vedę ar našliai; 6) sumažinti formalumus, kreipiant pretenziją į nekilnojamąjį turtą, ir įvesti prastesnę to kreipimo pretenzijos tvarką.

Ypatingai reikėtų sustiprinti tvarką turto pardavimo geruoju dviem atžvilgiais: vykdyti ją prieš turinčias dalį moteris ir mažamečius, kad nebūtų dabar reikalaujamų sąlygų jų turtui parduoti; dėti vykdymo teismo sprendimų išlaidas tiems, del kurių kaltės jos padarytos pikta valia ar apsileidimu".

Tai tokias naujienas siūlo įvesti Alb. André.

Čia galėtume dar pridėti pageidavimą sumažinti privilegijų skaičių, nes jos daro daug painumo, o esmės atžvilgiu ne visos gali būt pateisintos; ne visai teisinga, jei, neužtenkant skolininko turto visoms skoloms sumokėti, vieni kreditoriai, remdamies privilegija, gauna visą skolą, o kiti tik dalį arba nieko negauna; juk kiekvienas žmogus nori išgauti visus savo pinigus arba bent jų dalį; atsitinka, kad žmogus įduoda pinigus skolininkui ir tikisi atsiimsiąs juos visus; o paskui nelauktai atsiranda kreditoriai su privilegijomis, ir tas žmogus turi netekti visų pinigų arba žymios

jų dalies; dėliai to, rodos, teisingiau būtų palikti kuo mažiausia privilegijų, tada nebūtų daroma skriauda kai kuriems neturintiems privilegijos kreditoriams.

3) Mūsų ipotekos santvarka, kaip sakėme, yra marga ir del to reikėtų, kiek galint, suvienodinti.

Didžiojoje Lietuvoje nekilnojamojo turto perleidimų, įkeitimų ir apsunkinimų registravimas neatatinka ipotekos santvarkos pagrindinių dėsnių.

Pirmiausia turime atkreipti akis į tai, kad pas mus yra tik vienas vyresniojo notaro archyvas trims apygardos teismams; užtat žmonėms toli į tą archyvą ir del to sunku yra gauti žinių iš archyvo ir labai nepatogu, kai reikia pristatyti aktai vyr. notarui patvirtinti; aktai reikia arba vežti į vyr. notaro archyvą, arba siųsti paštu, arba prašyti notaro siųsti paštu, o dauguma žmonių patys nori pristatyti aktą ir sužinoti, kada jis bus patvirtintas; be to, siunčiant paštu, aktai ir dokumentai gali dingti; negaudami ilgesnį laiką patvirtinto akto, žmonės ima nerimauti, o kai kurie net važiuoja sužinoti, ar atėjo aktas į vyr. notaro archyvą. Kadangi valstybės įstaigos turi būt taip įtaisytos, kad žmonėms būtų patogu kreiptis į jas savo reikalais, tai tas nepatogumas turi būt pašalintas. Žmonės daro daug nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo ir įkeitimo aktų ir dažnai reikia, kad tie aktai greit būtų patvirtinti, o pas mus patvirtinimas trunka ilgai del sunkaus susisiekimo su vyr. notaro archyvu.

Sunkumas gauti žinių apie nekilnojamąjį turtą ir ilgas aktų patvirtinimo kelias kenkia žmonėms, kai jie nori gauti kredito savo ūkio reikalams, o kad ir gauna kredito, tai blogesnėmis sąlygomis, nes kreditorius nėra tikras, kad išgaus savo pinigus; užtat pas mus gauna pasiskolinti pinigų dažniausiai tik tas asmuo, kuriuo pasitiki kreditorius, kitaip sakant, pas mus išsiplėtė asmeninio pobūdžio kreditavimas, o toks kreditavimo būdas menkai gali padėti šalies ūkiams tarpti. Čia atsiliepia dar rusų laikais įvestieji varžymai, ūkininkams įkeičiant nekilnojamąjį turtą; tie varžymai reikėtų visai panaikinti, nes geriau, kad ūkį vestų tas, kas moka ir sugeba jį vesti.

Sunkumas susisiekti su vyr. notaro archyvu ir, turėtume pridėti, nekilnojamojo turto aktų darymo brangumas, išaugino pas mus neformalius, naminiu būdu daromus, aktus, o kadangi tais aktais įgyti nuosavybės teisė nekilnojamajam turtui ir įkeisti tasai turtas neleidžiama, tai del tų aktų kyla bylos teisme ir daromi prigavimai ir skriaudos; žinoma, toki aktai gali tik pakirsti žemės ūkio kreditavimą. Mūsų registravimo santvarkai turime dar prikišti, kad įstatymai nenustato turto teisės įtvirtinimo esmės ir juridinių padarinių, būtent, jie nenurodo, kada teisė turi būt laikoma galutinai įtvirtinta ir kada ji nustoja buvus grąžintina; dėliai to, perkant nekilnojamąjį turtą ir priimant jį įkaitu, galima susidurti su netikėtais dalykais.

Kartais gali būt nuginčyta ir įtvirtintoji teisė, pavyzdžiui,

kada eina byla del nekilnojamojo turto ir ieškovo teisė remiama pasenėjusiu valdymu; arba kada iškelta byla del nuosavybės teisės nekilnojamajam turtui, kuris parduotas iš varžytynių ir įtvirtintas pirkikui.

Mes negalime pasakyti, kad vyr. notaro archyve yra visos žinios apie turtą, užtat sunku sužinoti, kokiomis pareigomis apkrautas turtas.

Dėliai to turime pasakyti, kad pas mus turto teisės nėra tvirtos.

Marijampolės teismo apygardoje (buv. Suvalkų gub.) ipotekos santvarka panaši į prancūzų ipotekos santvarką ir turi kai kurių prancūzų santvarkos trūkumų. Jos ypatybė yra ta, kad kiekvienas nekilnojamasis turtas turi atskirą ipotekos knygą.

4) Kai del vokiečių ipotekos santvarkos, tai turime pasakyti, kad ji yra naujausia, išbandyta praktikos ir sustiprinta teorijos darbo; jos pamatą sudaro pagrindinė knyga, kurioj sutraukiamos visos žinios apie turtą. Del apgalvoto taisyklių nustatymo vokiečių santvarka užėmė atatinkamą aukštą vietą kitų šalių ipotekos sistemų tarpe, ir del to kitų šalių ipotekos įstatymai palengva linksta vokiečių santvarkos pusėn.

Vokiečių santvarkai galima prikišti, kad, įvedus Grunschuld raštą, ji meta nekilnojamąjį turtą į civilinę apyvartą kaip prekes; tuo būdu leidžiamas spekuliavimas žeme, ir žemė daroma kapitalizmo tarnu, kas turėtų būt nepageidaujama.

Vienodinant ipotekos santvarką Lietuvoje, reikėtų dėti pagrindan viešumos, specialumo ir teisės negrąžintinumo dėsniai, nes be šitų dėsnių nekilnojamojo turto savininko kreditavimas nebūtų tvirtai apsaugotas. Visos žinios apie nekilnojamąjį turtą turėtų būt sutrauktos vienoje knygoje, ar ji būtų pagrindinė knyga, kaip Vokietijoje, ar kiekvienam turtui atskira knyga, kaip yra Marijampolės teismo apygardoje. Ipotekos skyriai turėtų būt įkurti prie kiekvieno apygardos teismo, kad žmonėms būtų lengviau jie pasiekti.

Straipsnių ir pažymių įtraukimai galima būtų aptarti, pasinaudojant vokiečių ipotekos įstatymu, kaip tobuliausiu; žinoma, kai kurie straipsniai reikėtų išmesti arba pakeisti, atsižiūrint į mūsų gyvenimo aplinkybes. Formalumai, parduodant ar įkeičiant turtą ir įtraukiant į ipotekos knygą nuosavybės teisę, reikėtų nustatyti prastesni, kaip matome kai kur kitur.

Reikėtų reikalauti įtraukti į ipotekos knygą visos reikalingos teisės, ar jos kyla iš sutarčių, ar iš įstatymo, ar iš teismo sprendimų, kad turto būtis būtų aiški.

Turėtų būti pabrėžta, kad ipotekos knygos garantuoja tik turto juridinės būties tikrumą; tada galima būtų apsieiti be kadastro, kurio įvedimas paimtų daug išlaidų ir laiko.

Vl. Mačys.

Lietuvos, kaipo nepriklausomos valstybės, susikūrimas ir jos pripažinimas tarptautinės teisės šviesoje*)

ANTROJI DALIS.

IV. Valstybių pripažinimas įvairių moderniosios tarptautinės teisės teorijų šviesoje**).

A) Tarptautinės teisės pripažinimo mokslas ir jo plėtojimosi laipsniai.

Senesnysis tarptautinės teisės mokslas, kurio atstovai yra tarptautinės teisės kūrėjai, būtent: nemirtingasai *Grotius*[1]), *Puffendorf*[2]) ir *Vattel*[3]), nežiūrėjo į pripažinimą, kaip į specialų tarptautinės teisės institutą. Kalbamieji autoriai labiausia paliesdavo klausimą, priklausantį bendrajam valstybinės teisės mokslui, būtent, ar viena valstybės dalis turinti ar neturinti teisės atsiskirti nuo senosios valstybės ir pasiskelbti nepriklausoma valstybe. Šia kryptim ėjo taip pat *Qouch* ir *Wheaton*[4]). Pastarasis prisidėjo prie *Vattelio* nuomonės, pagal kurią kitos valstybės privalančios remti piliečių karą vedančią šalį, jeigu jos pusėje yra teisė[5]). Bet patį pripažinimo klausimą *Vattelis* vos tesvarsto;

---

*) Pirmąją šio veikalo dalį žiūr. „Teisės" Nr. 11.

**) Trys įvairūs *paruošiamieji pripažinimai*, kuriuos nustatė *Fauchille* (ten pat, psl. 308), būtent: 1) pripažinimas sukilusia puse, 2) pripažinimas kariaujančia puse ir 3) pripažinimas tauta, — nieku būdu negali būti identifikuojami su valstybės pripažinimu, taigi apie juos čia nėra reikalo kalbėti. Tam tikroj formoj jie yra įvykę atskirais atsitikimais taip pat Pabaltijo valstybių atžvilgiu, bet jie labiau priklauso valstybių susikūrimo procesui (plg žemiau).

[1]) *Grotius* „Le Droit de la guerre et de la paix", išversta Barbeyrac'o, t. III, sk. 20, § 41, ir t. II, sk. 25, § 8.

[2]) *Puffendorf* „Jus naturae et gentium", t. VIII, IX ir § 4.

[3]) *Vattel* „Droit des gens" ten pat.

[4]) *Wheaton* „Les éléments de Droit international", 1848, t. I, sk. 2.

[5]) ten pat, liv. II, sk. 4, pusl. 56. Ši *Vattelio* nuomonė, kaipo nuoseklus naturalinės teisės samprotavimas, buvo kitų autorių labai ginčijama ir neprisiimta pozitingojon tarptautinėn teisėn.

tik sąryšy su kitu dalyku jis sako, jog kiekviena tauta, kuri nepriklausomai nuo kitų pati save valdo, jau sudaranti suverenę valstybę ir ji „ipso jure" tampanti tarptautinės teisės subjektu, jeigu prieš tai ji net nebuvusi pripažinta iš kitų valstybių pusės[6]).

Tarptautinės teisės pripažinimas tik 19-me amžiuje pavirto tarptautinės teisės institutu. Tai įvyko kartu su sistemingosios tarptautinės teisės išsivystymu, būtent, pas *F. G. v Martensą*[7]), *Klüber'į*[8]) *ir Kaltenborn'ą*[9]), kurie tyrinėjo tarptautinės teisės pripažinimą grynai mokslišku atžvilgiu.

Tačiau iki antrosios 19-to amžiaus pusės pripažinimo mokslas yra buvęs politinio *legitimizmo*[10]) įtakoj. Visa eilė autorių, k. a. *Günther*[11]), *Schmalz*[12]), *Phillimor*[13]) ir pagaliau didysis vokiečių tarptautinės teisės mokslininkas *Heffter*[14]), laikosi tos nuomonės, kad naujai susikūrusios valstybės pripažinimas pareinąs nuo motinos valstybės valios.

Tik antrojoj 19-to amžiaus pusėj iškilo aikštėn dar nūnai tebeveikiančios pripažinimo teorijos, kurios gali būti suskirstytos į dvi mokyklas, būtent, į *konstituojamą — subjektingąją* teoriją ir į *deklaruojamą — objektingąją* teoriją.

Tiek pirmoji, tiek antroji teorija atmeta legitimizmą, kaipo būtiną sąlygą pripažinimui[15]). Bet jos visiškai nebesutampa, nustatant pripažinimo teisės natūrą, t.y. jos reikšmę prapažįstamajai valstybei, ir apibrėžiant pripažinimo prievolę. Vidutinio nusistatymo laikosi vadinamoji *tarpininkavimo teorija*, betgi smulkiau ją pagvildenus pasirodo, kad ji vos tesugebanti galutinai spręsti pripažinimo klausimą. Kaip toliau pamatysime, tegalima pasirinkti vieną iš abiejų vyriausių teorijų ir prisidėti prie vienos ar kitos, žiūrint to, kaip yra suprantama tarptautinė teisė[16]).

---

[6]) ten pat, psl. 40. Žiūr. taip pat *Staubo* veikalą apie *Vattelio* tarptautinės teisės mokslą, pusl. 66.

[7]) *F.G v. Martens*, „Précis de droit des gens modernes de l'Europe", 1789.

[8]) *Klüber*, „Europäisches Völkerrecht" 1819.

[9]) *Kaltenborn*, „Kritik des Völkerrechts" 1847, sk. 5—„Systematik des Völkerrechts".

[10]) Kalba eina apie Tayllerand'o suformuluotą *legitimizmo principą*, pasireiškusį šventąja sąjunga ir jos pripažintą sutarties keliu.

[11]) *Günther*, „Das Völkerrecht", I, psl. 76.

[12]) *Schmalz*, „Das Völkerrecht".

[13]) *Phillimor*, „Internationale law"•t. II, psl. 16.

[14]) *Heffter*, „Das europäische Völkerrecht der Gegenwart", 1863, pusl. 46.

[15]) Tatai, žinoma, įvyko ne be svyravimų, kurie ypač iškyla aikštėn pas v. *Martensą*, ten pat, psl. 224.

[16]) Žiūr. „Teisė" Nr. 9 mano straipsnį „Tarptautinė teisė ir mažosios valstybės".

B) Konstituojamoji — subjektingoji teorija.

Ši teorija tebeturi daug šalininkų tarptautinės teisės moksle[17]), nors ji visiškai prieštarauja tiek pačiai tarptautinės teisės sąvokai, tiek tarptautinei praktikai. *V. Martens*[18]), *Calvo*[19]), *Rivier*[20]), *Nys*[21]), *Wheaton*[22]), *Le Normand*[23]), *Triepel*[24]), *Oppenheim*[25]), — visi šie autoriai visiškai sutinka, kad tarptautinės teisės subjektingumą naujai susikūrusioji valstybė įgyja tik per pripažinimą, t.y. kad naujai susikūrusioji valstybė tik po pripažinimo tampa valstybe tarptautinės teisės prasme. Bet prieš pripažinimą naujai susikūrusioji valstybė, pagal šią teoriją, nesudaro jokio juridinio asmens tarptautinės teisės atžvilgiu, taigi ji negali turėti jokių teisių bei prievolių tarptautinės teisės prasme[26]). Taip pat nėsama jokios prievolės pripažinti naujai susikūrusią valstybę iš senosios valstybės pusės arba atvirkščiai. Į pripažinimo vengimą tegalima žiūrėti tik kaipo į „nedraugingumą", bet ne kaip į „neteisingumą"[27]). Tokie yra konstituojamos — subjektingos teorijos pamatiniai bruožai, liečiantieji pripažinimo klausimą.

Tačiau į paties konstituojamojo pripažinimo akto teisinę formą žiūrima visai skirtingai. Pasak *Triepelio*, pavyzdžiui, pripažinimo atžvilgiu kalba einanti apie vadinamąjį *konstitutinį susitarimą* laisva abiejų kontragentų valia[28]). *Sander'is* žiūri į pripažinimą kaip į teisės procesą, kuriame tyrinėjami tarptautinės teisės nuostatai juridiniam asmeniui sudaryti, ir, anot jo, tik „ištyrimui pavykus" naujai susikūrusioji valstybė tampanti tokia tarptautinės teisės prasme tiek vidaus, tiek užsienio atžvilgiu[29]). Žodžiu, konstituojamoji—subjektingoji teorija suteikia pripažinimui teisinę prasmę, būtent, kad pripažinimas sudaro valstybę kaipo valstybę. Visa tai, kas įvyksta prieš pripažinimą, neturi

---

[17]) Pav. *Oppenheim, Hatscheck, Strupp* ir k.

[18]) Ten pat

[19]) *Calvo*, „Le droit international", 1887, I, psl. 235.

[20]) *Rivier*, „Lehrbuch des Völkerrechts", 1889, psl. 84.

[21]) *Nys*, „Le droit international", 1904, pusl. 84.—Kai kuris nukrypimas nuo jo pirmykštės nuomonės pasireiškia jo veikale „La doctrine de la reconnaissance des Etats", „Revue de droit international", 2 ser. t. 5, pusl. 292.

[22]) Ten pat.

[23]) *Le Normand*, „La reconnaissance internationale et ses diverses applications", 1899.

[24]) *Triepel*, „Völkerrecht und Landesrecht", 1898.

[25]) *Oppenheim*, „Internationale law", 1922.

[26]) Plg. *Le Normand*, ten pat, psl. 32/37, 52; *Calvo* psl. 37 ir *Wheaton* psl. 36.

[27]) Plg. v. *Liszt*, ten pat, psl. 47; *Nys*, psl. 74; *Wheaton*, ten pat, psl. 37; *Le Normand*, ten pat, psl. 52.

[28]) *Triepel*, ten pat, psl. 102.

[29]) Šios teorijos nepamatuotumas buvo *Verdross'o* puikiai įrodytas. Plg šio darbo pirmojoj daly („Teisė" Nr. 11).

reikšmės teisės atžvilgiu, arba, tikriau sakant, pripažinimas yra *konstitucinis institutas, kurio įvykimas visiškai pareinąs nuo atskiros valstybės valios.*

C) Deklaruojamoji — objektingoji teorija.

Ši teorija tepasireiškė tik 19-to amžiaus gale, nes ji pirmiau turėjo pereiti per visos eilės įžymių autorių[30]) nuomonės svyravimus, kol buvo galutinai ir aiškiai nustatyta. Josios svarbiausieji atstovai yra: *Gareis*[31]), *v. Ullmann*[32]), *Heilborn*[33]), *Chretien*[34]), *Despagnet*[35]), *Merigac*[36]), *Westalke*[37]), *Hall*[38]) ir k.[39]).

Šie autoriai principialiai atmeta konstitutingąją pripažinimo reikšmę, nes pripažinimas nieku būdu nesudaraąs valstybės. Tarptautinės teisės subjektingumas tėsąs valstybės kvalifikacijos padarinys. Taigi, pripažinimas tedeklaruojąs tarptautinės teisės atžvilgiu naujo juridinio asmens faktą. Tokiu būdu į jį tegalima esą žiūrėti, kaip į *deklaratinį institutą.*

Pagal šią teoriją, senoji valstybė taip pat privalanti pripažinti naujai susikūrusią valstybę, kai tik bus susidariusios visos būtinos sąlygos, būtent, kai naujai susikūrusioji valstybė turėsianti visas objektingas valstybės žymes, o taip pat sugebėsianti vykdyti savo teises bei prievoles tarptautinės teisės prasme[40]).

Ypač griežtai ir aiškiai tatai išreiškė žinomas anglų tarptautinės teisės mokslininkas *Lorimer*[41]). Būdamas nusistatęs už žmonišką pripažinimą barbariškų tautų, pav. Afrikos tautelių, ir už daliną politinį pripažinimą visų žemo švietimo valstybių, k.a. Azijos valstybių, *Lorimer* palaiko Europos ir civilizuotų valstybių teisę vadinamajam pilnam politiniam pripažinimui. Pagal Lorimero teoriją, naujai susikūrusioji valstybė tegalinti pareikšti savo teises pilnam politiniam pripažininimui (apie kurį ir eina kalba šiame veikale) tik tuomet, kai ji

---

[30]) Plg. *Bluntschli*, „Das moderne Völkerrecht". 1872, psl. 72, 74, 75; *Holtzendorf*, „Der Staat als Völkerrechliche Persönlichkeit"; *Tiore*, „Nouveau droit international public suivant les besoins de la civilisation moderne", trad. par Antoine, 1885, t I, psl. 169.

[31]) *Gareis*, „Istitution des Völkerrechts".

[32]) *v.Ullman*, ten pat, psl. 125.

[33]) *Heilborn*, „Grundbegriffe des Völkerrechts", Stermolso vadovėly, t. I, sk. I, 1912, psl. 59.

[34]) *Chretien*, „Principe de droit international", 1893, psl. 155.

[35]) *Despagnet*, „Cours de droit international public", 1910, psl. 107.

[36]) *Merigac*, „Traité de droit international public", 1907, psl. 326.

[37]) *Westalke*, „Internationale law", 1907, psl. 49.

[38]) *Hall*, „Tratise on internationale law", 1895, psl. 21, 87.

[39]) Plg. taip pat *Tunc-Brentano* et *Sorel*, „Précis du droit des gens", 1908, psl 208; *Carnazza-Amari*, „Traités de droit international public en temps de paix".

[40]) Šios sąlygos įvairių autorių skirtingai formuluojamos, bet materialiai jos sutampa.

[41]) *Lorimer*, „La doctrine de la roconnaissance fondement du droit international (Revue de droit international, t. X, VI, psl. 333—359), 1884.

atatinkanti šias dvi sąlygas: 1) kad naujai susikūrusioji valstybė turinti susipratimo bei noro santykiauti su kitomis valstybėmis ir eiti pripažintos valstybės pareigas, 2) kai naujai susikūrusioji valstybė turinti jėgų bei sugebėjimo tam norui įvykdyti. Jei esama tų dviejų sąlygų, visiškai nepareinančių nuo naujai susikūrusios valstybės teritorijos ploto, valdžios formos bei jėgų, tai senoji valstybė turinti naują valstybę pripažinti. Kaipo tam tikrą išvadą iš šios nuomonės *Larimer* daro savo tvirtinimą apie pripažinimo *municipalinę natūrą*[42]). Žinoma, *Lorimer* teisingai sako, kad pripažinimo aktas priklausąs pripažįstančios valstybės teisei. Kadangi *faktinai* nėsama pareigos pripažinti naują valstybę, o taip pat nėsama jokio centralinio tarptautinės teisės instituto, kurio žinioj būtų pripažinimo suteikimas, tai ši nuomonė yra teisinga. Bet vadinamojo „municipalinio" pripažinimo teisiniai padariniai, be abejo, turi tarptautinės teisės pobūdžio[43]), kas *Lorimero* visai neturima galvoj.

Deklaruojamoji—objektingoji teorija tokiu būdu atima pripažinimui bet kokią reikšmę teisės atžvilgiu, o taip pat neigia, kad pripažinimas galina įstoti nariu į vadinamąją tarptautinės teisės šeimą, ir nustato pareigą pripažinti naują valstybę. Ši pažiūra buvo nedviprasmiškai pareikšta ypač naujausių autorių, būtent, žinomo pozityvisto *Ullmano*[44]).

D) Vadinamoji tarpininkavimo teorija.

Tarpininkavimo teorijos atstovais pripažinimo moksle galima pavadinti *Pradier-Foderé*[45]), *Bonfils-Fauchille*[46]) ir taip pat *v. Liszt'ą*[47]).

Pradier-Foderé visų pirma neigia pripažinimo konstitutingąją reikšmę, sakydamas, kad naujoji valstybė įgyjanti tarptautinės teisės subjektingumą, kaip tik jai susikūrus, bet vien tik pripažinimas suteikiąs jai teisę pasinaudoti tomis teisėmis bei prievolėmis, kurios pridera jai, kaipo tarptautinės teisės juridiniam

---

[42]) *Lorimer*, ten pat, psl. 337/338. „Au degré auquel l'organisation internationale est parvenue il n'existe point d'autorité centrale supérieure aux Etats; leur reconnaissance revêt ainsi nécessairement le caractère d'une transaction; elle est un acte de législation municipale, et bien que l'on dise vulgairement qu'elle fait entrer le nouvel Etat dans la famille des nations, en réaalité elle le laisse dans la situation première vis-a-vis de tous les Etats qui ne l'ont pas encore reconnu.

[43]) Plg žemiau.

[44]) v. *Ullmann*, ten pat, psl 127, apie tat sako štai ka: „Naujo subjekto pasirodymas dabartinėj tarptautinės teisės veikimo srity visumet reiškia tarptautinės šeimos išsiplėtimą, kuris įvyksta pats savaime. Korporatyvės organizacijos stoka tarptautinėj šeimoj pašalina būtinumą formaliai priimti naują narį į šeimą".

[45]) *Pradier-Foderé*, „Traité de Droit international public", 1885, t.I, psl. 236.

[46]) *Fauchille*, ten pat, psl. 306—330.

[47]) v. *Liszt*, ten pat, psl. 43.

asmeniui. Prieš pripažinimą naujai susikūrusios valstybės gyvavimas tėsąs abstraktinis ir bereikšmis. Taigi, prieš pripažinimą naujai susikūrusioji valstybė negalinti naudotis savo išorinėmis suverenumo teisėmis ir net negalinti reikalauti jų įvykinimo. „Tant que l'Etat nouveau n'aura pas été reconnu par tous les autres Etats, — pabrėžia *Pradier-Foderé*, — il ne pourra réclamer l'exercice de la souveraineté extérieure que dans ses relations avec les Puissances qui l'auront reconnu"[48]).

Pradier-Foderé taip pat nekalba apie privalomumą pripažinti naujai susikūrusią valstybę. Pasak jo[49]), nors teorijoj kiekviena naujai susikūrusi valstybė turinti pripažinimo teisę iš senosios valstybės pusės ir nors nėsąs leistinas egzistuojančios valstybės išskyrimas iš tarptautinės teisės šeimos nepripažinimo keliu, — vis delto sprendžiant šį klausimą reikėtų vadovautis ne teorija, bet praktika. Bet praktikoj tarptautinės teisės pripažinimo suteikimas esąs politinio takto klausimas, ir todel valstybei negalį būti daroma jokių varžymų, kai del jos valios kompetencijos įvykdymo ir jos interesų saugojimo[50]).

Bonfils-Fauchille[51]) irgi visiškai prisideda prie *Pradier-Foderé* nuomonės. Jie taip pat nenustato jokio privalomumo pripažinti naujai susikūrusią valstybę ir mano, kad nuo pripažinimo pareinąs naujai susikūrusios valstybės įstojimas vadinamojon tarptautinės teisės šeimon, o taip pat jos teisė tarptautinės teisės veiksmingumui įvykdyti.

v. Liszt šiuo atžvilgiu laikosi savotiško nusistatymo. Visų pirma[52]) jis prisideda prie konstituojamosios teorijos, laikydamas pripažinimą būtinu dalyku naujo tarptautinės teisės juridinio asmens susidarymui ir jo įstojimui tarptautinės teisės šeimon,— nors tuo pat laiku jisai sako, kad ne jo „buvimas kaipo valstybės" sudaręs pripažinimą. Vėliau savo „nuomonėj apie Gruzijos būtį tarptautinės teisės atžvilgiu"[53]), *v. Liszt* skelbia savo naują „credo", būtent, pripažinimo deklaratinę reikšmę. Tačiau ir čia jis laikosi tos nuomonės, kad „priderėjimas tarptautinės teisės šeimai" tepasiekiamas tik pripažinimu, betgi jis nenustato jokios pripažinimo pareigos. Taigi jojo svyravimai man atrodo tarpininkavimo bandymu.

E) Pripažinimo teorijų kritika. Tarptautinės teisės pripažinimo pagrindinių dėsnių nustatymo bandymas.

Kaip aukščiau buvo pažymėta, abidvi vyriausios pripažinimo teorijos išeina iš įvairių tarptautinės teisės sąvokų. Pir-

---

[48]) ten pat, psl. 237.
[49]) ten pat, psl. 242, taip pat *Fauchille*, psl. 318, ten pat.
[50]) „ „ „ 243.
[51]) „ „ „
[52]) „ „ „ 47.
[53]) Žiūr. žemiau.

majai, t.y. konstituojamai — *subjektingajai* teorijai, tarptautinė teisė labiausia yra pridengta išorine valstybės teise, nes ji pripažįsta tarptautinės teisės normomis tik tąsias, kurios nustatomos atskirų valstybių. Nepaisant šios krypties tendencijų įvairumo tarptautinės teisės mokslo, jos savo esmėj daugeriopai susiliečia su teorijomis tų autorių, kurie bendrai *neigia* tarptautinę teisę[54]).

Taigi, pasak šios teorijos, pripažinimas, išeinąs iš atskirų valstybių, irgi esąs teisę sudarantis institutas. Nes jokia pozitinga tarptautinės teisės santvarkos taisyklė[55]) negalinti ir neturinti nustatyti, ar yra susidariusios tos objektingos žymės, kurios suteikia naujai valstybei, jos valstybinės kvalifikacijos sėkmėj, tarptautinės teisės juridinio asmens savybes, nes tasai tarptautines teisės asmens savybių pripažinimas labiau priklausąs atskiros valstybės kompetencijai ir pareinąs vien tik nuo jos valios.

Tokiu būdu naujai susikūrusioji valstybė visiškai atiduodama senosios valstybės savivaliai. Tik atskiros valstybės noras, kurį ji pareiškia savo pripažinimu, suteikia naujai valstybei jos valstybinę kvalifikaciją; tasai suteikimas nesudaro pareigos pripažįstančiai pusei, bet jis yra tik subjektingais sumetimais įvykdytas aktas.

Vadinasi, teoretiškai konstituojamoji teorija yra išvada iš josios atstovų pažiūros į tarptautinę teisę. Prieš tai negali būti pasakyta nieko kita, kaip tik aiškus atmetimas valstybinės teisės pirmenybės prieš tarptautinę teisę.

Bet *praktiškai* ši teorija atrodo visai nepamatuota. Visų pirma kyla klausimas, turįs praktikoj didžiausios reikšmės: kiek pripažinimų turi įvykti, kad naujai susikūrusioji valstybė įgautų tarptautinio juridinio asmens teises ir galėtų įstoti tarptautinės teisės šeimon? Konstituojamoji-subjektingoji teorija į tai neduoda jokio atsakymo, taigi pažiūrėkime, ar jį duos praktika.

Pritaikius šią teoriją, pavyzdžiui, Lietuvos valstybės praktikoj, a priori prieinama ši logiškai absurdinė išvada: Lietuva, kuri galima laikyti susikūrusia tarptautinės teisės prasme 1919 m. sausio mėnesio gale[56]), bet kuri tebuvo Anglijos, Prancūzijos ir kitų Santarvės valstybių pripažinta 1920 metais „de facto" ir 1922 metais „de jure", pasak šios teorijos, tik 1922 metais yra tapusi valstybe Santarvės valstybių atžvilgiu. Taigi, Lietuva pirmiausia tampa valstybe Vokietijos atžvilgiu, kuri pirmoji ją pripažino, paskui — Rusijos atžvilgiu, einant taikos sutartimi, padaryta Maskvoj 1920 m. liepos 12 d., ir t.t.

---

[54]) *Kelsen*, ten pat, „Staats- und Völkerrecht", psl. 214.

[55]) Visai nėra būtina, kad ta pozitingoji taisyklė būtų nustatyta oficialiame leidiny, kaip kiti įsivaizduoja veikiančią teisę, o užtenka autoritetingo tarptautinės teisės mokslo, kuris tą taisyklę nustatytų.

[56]) Žiūr. „Teisė" [Nr. 11] pirmojoj daly.

Bet kada Lietuva galutinai tampa valstybe ir tarptautinės teisės šeimos nariu: Rusijai ar Anglijai ją pripažinus arba visoms pasaulio valstybėms ją pripažinus? Taigi mes matome, kad ir praktika čia visiškai sutrinka.

Tačiau taikant konstituojamą-subjektingąją praktiką ir kitų Pabaltijo valstybių atžvilgiu, ji atrodo visiškai nepamatuota. Šios valstybės įgijo tarptautinės teisės subjektingumą, kai tik joms susikūrus, taigi, dar prieš jų pripažinimą iš senųjų valstybių pusės[57]). Pripažinimas nieku būdu nepavertė jų valstybėmis, o tik patikrino jųjų susikūrimo faktą, taigi jisai turėjo deklaracinės reikšmės. Žinoma, Pabaltijo valstybių pripažinimas iš senųjų valstybių pusės irgi turėjo tam tikrų teisinių padarinių[58]), būtent, kiekvienos pripažįstančios valstybės atžvilgiu, — bet jų jokiu būdu nereikia painioti su valstybinės kvalifikacijos sąvokomis ir su ja susietu tarptautinės teisės subjektingumu (teislumu).

Taigi, mūs čia tegali būti kalbama tik apie *deklaruojamą -subjektingąją* teoriją. Ji pasiremia tarptautine teise, kaipo aukščiau valstybių stovinčia teisine santvarka, nepareinančia nuo atskiros valstybės valios, arba ji šiaip ar taip turi pasiremti *tokia* tarptautine teise, nes šiaip, tiesiog prieinama priešinga nuomonė, būtent, konstituojamoji-subjektingoji teorija. Tiesa, ne visi šios teorijos atstovai laikosi vienodo nusistatymo [59]), bet jų dauguma yra artima objektingajam tarptautinės teisės supratimui. Taigi, pasak šios teorijos, pripažinimas negalįs konstituoti naujos valstybės, bet labiausia apibrėžia jos gyvavimą tarptautinės teisės atžvilgiu[60]). Tokiu būdu pripažinimas turįs deklaratinės, t.y. nustatomosios reikšmės. O tuo pasiremiant, pripažinimui negali būti suteikiama tokia reikšmė, kad jisai jau būtų ir naujosios valstybės priėmimas tarptautinės teisės šeimon. Nes valstybė nėra valstybė tarptautinės teisės prasme, jeigu susikūrus ji

---

[57]) Plg. aukščiau.

[58]) Žiūr. žemiau.

[59]) *Heilborn* (ten pat, psl. 59), kuris pirmiau atstovavo konstituojamajai teorijai ir po ilgų svyravimų jos išsižadėjo, pamatuoja savo naują deklaruojamąją teoriją štai kaip: naujosios valstybės labiausia susikuria per atsiskyrimą nuo savo motinų valstybių, taigi atsiskyrusios srities gyventojai jau yra dalyvavę tarptautinės teisės sugyvenime, jei ne betarpiškai, tai bent netiesiog per valstybę. Todel negalima jie atleisti nuo jų teisių bei pareigų tarptautinės teisės sugyvenimo atžvilgiu, vien tik pasiremiant tuo, kad jie tapo nepriklausomi. Taigi, tasai tautos sąryšis su tarptautinėmis teisėmis bei pareigomis riša ir naujai susikūrusią valstybę, pasiremiant teisės kontinuitetu. Tačiau *Ullmann* (ten pat, psl. 125—126) pamatuoja savo pažiūrą į naujosios valstybės pripažinimo teisę štai kaip: „kiekviena valstybė gali iš kitos valstybės reikalauti savo juridinio asmens pripažinimo tarptautinės teisės atžvilgiu, juoba, kad tasai asmuo pats savaime yra faktas, t.y. tarptautinės teisės laisvės ir savarankiškumo turėtojas, kuris negali būti panaikintas vien tik jo neigimu ir ginčijimu valstybinės teisės atžvilgiu".

[60]) Labai teisingai sako *Heilborn* (ten pat, psl. 60), kad „tarptautinė teisė pripažįsta valstybės susikūrimo faktą ir teisinę reikšmę taip pat, kaip krašto teisė pripažįsta žmogaus gimimą".

negali ar nenori vykdyti tarptautinės teisės šeimos nario teisių bei pareigų.

Visai teisingai sako del to *Chretien*[61]), kad pripažinimas tik dalinai konstatuojąs ir realizuojąs pripažintos valstybės dalyvavimą tarptautinės teisės šeimoj.

Deklaruojamoji-objektingoji teorija nuosekliu keliu nustato objektingą tarptautinės teisės nustatymą (Rechtssatz), kuriuo senoji valstybė *turinti* pripažinti naują valstybę, jei pastaroji iš tikrųjų yra valstybė ir turi jėgų bei noro vykinti tarptautines teises bei pareigas. Taigi, vengimas pripažinimo, t. y. prileidimo prie teisinio sugyvenimo, iš senosios valstybės pusės prieštarauja jos pareigai, ir į jį reikia žiūrėti, kaip į naujosios valstybės pagrindinių teisių peržengimą.

Tai yra vienintelis pripažinimo klausimo išsprendimas tarptautinės teisės atžvilgiu, nes konstituojamoji-subjektingoji teorija sprendžia jį ne tarptautinės, bet labiausia valstybinės, teisės atžvilgiu.

Bet *deklaruojamoji-objektingoji* teorija tuo dar nevisiškai išsemia pripažinimo klausimą, nes nepilnai išaiškina kitų teisinių pripažinimo veiksmų klausimą. Mat, pripažinimas neturi konstitucinės reikšmės, taigi jisai nėra teisę sudarantis institutas kai del juridinio asmens teisių suteikimo tarptautinės teisės prasme, nes naujoji valstybė įgyja teises bei pareigas, o taip pat tarptautinės teisės veiksmingumą, kai tik yra susikūrus, — bet jai trūksta galėjimo tąjį tarptautinės teisės veiksmingumą išnaudoti, neturint pripažinimo,

Į šį svarbų faktą, be abejo; reikia atkreipti dėmesys, nes, nepaisant pripažinimo pareigos nustatymo, reikia skaitytis su tuo, kad praktikoj toji pripažinimo pareiga nevisumet gali būt nuosekliai įvykinta, taigi gali būti taip pat nepripažinimo arba jo vilkinimo atsitikimų.

Tačiau tarpininkavimo teorija[62]), kuri atatinka šią praktiką, nėra visai tiksli, kalbėdama apie naujosios valstybės veiksmingumo įgijimą, į kurį reikia žiūrėti, kaip į senosios valstybės pripažinimo teisinę išvadą. Mano nuomone, čia kalba eina ne apie veiksmingumo suteikimą, nes naujoji valstybė jau yra veiksminga tarptautinės teisės atžvilgiu, kai tik ji egzistuoja tarptautinės teisės prasme,—bet tik apie veiksmingumo įvykinimo galėjimą pripažįstančios valstybės atžvilgiu, kuris yra to pripažinimo padarinys.

Mat, tarptautinės, kaip ir civilinės, teisės veiksmingumas gali būti objektingas teisės institutas arba visoms valstybėms vienodai arba nė vienai. Tat reiškia: arba naujoji valstybė yra valstybė tarptautinės teisės prasme, kuriuo būdu ji eo

---

[61]) ten pat, psl. 153.

[62]) Plg. aukščiau; jos vyriausi atstovai, kaip žinoma, yra *Pradier-Fodere* ir *Bonfils-Fauchille*.

ipso įgyja veiksmingumą taip pat, kaip civilinės teisės veiksmingumas yra įgyjamas, tapus pilnamečiu arba paskelbus tokiu[63]),— arba naujoji valstybė nėra valstybė tarptautinės teisės prasme (nesant šiokios ar tokios valstybingumo žymės), ir tuomet nebegali būti nė kalbos apie tarptautinės teisės veiksmingumą[64]).

Taigi, tarpininkavimo teorijos tvirtinimas, būk naujoji valstybė A. esanti tarptautinės teisės atžvilgiu veiksminga senosios valstybės B. atžvilgiu, kuri pripažino A., bet neveiksminga senosios valstybės C. atžvilgiu, kuri atmetė arba vilkina A. pripažinimą — yra *contradictio in adjecto*, t. y. prieštarauja objektingam veiksmingumo supratimui.

Tokiu būdu pripažinimas nesudaro tarptautinės teisės veiksmingumo, o tik duoda galėjimo įgyvendinti tarptautinės teisės veiksmingumą, kuris jau seniai pridera naujajai valstybei.

Tasai galėjimas arba, kitaip tariant, leidimas įgyvendinti tarptautinės teisės veiksmingumą pripažįstančios valstybės atžvilgiu yra vienintelė tarptautinės teisės pripažinimo teisinė išvada, — *teisinė* (o ne tik *faktinė*, kaip kiti autoriai tvirtina,) išvada del to, kad pripažinimas yra pripažįstančios valstybės įstojimas į teisinį sugyvenimą su pripažintąja valstybe.

Suglaudus visa tai, kas čia buvo pasakyta, visų pirma gaunamas šisai pagrindinis pripažinimo dėsnis:

1. Tarptautinės teisės prapažinimas yra senosios valstybės valios pareiškimas naujajai valstybei, kad ji formaliai patikrinanti naujosios valstybės susikūrimo faktą ir įstojanti į tarptautinės teisės gyvenimą su naujaja valstybe, taigi, pripažinimas duoda galėjimo pripažintai valstybei įgyvendinti savo tarptautinės teisės veiksmingumą pripažįstančios valstybės atžvilgiu[65]).

Nuosekliai išeidami iš savo objektingojo pripažinimo instituto, turėsime aiškiai pasisakyti už nustatymą pripažinimo pareigos ir atmesti apibrėžimą kiekvienos sąlygos, prieštaraujančios objektingiems pripažinimo sumetimams[66]). Šį savo nusistatymą galime formuluoti štai kaip:

---

[63]) Mat, valstybės atžvilgiu negalima daryti analogijos su civilinės teisės veiksmingumo stadijomis. Susikūrusios valstybės sąvoka būtinai iškelia aikštėn naujojo valstybės organizmo teislumą bei veiksmingumą. Jei naujajam valstybės organizmui trūktų veiksmingumo, tai negalėtų būti nė kalbos apie nepriklausomą valstybę. To dėliai nėra visai teisingas tasai skirtumas, kurį *Pradier-Foderé* ir *Bonfis-Fauchille* daro tarp veiksmingumo įgijimo ir įgyvendinimo naujoj valstybėj, nes kalbamas skirtumas tėra galimas tik civilinėj teisėj.

[64]) Apie aprėžto ir pilno tarptautinės teisės veiksmingumo įgyvendinimą, kurio dėliai yra galimi pripažinimai „de facto" ir „de jure", plg. žemiau.

[65]) Valstybinė praktika atskiria *aiškų* ir *tylų* pripažinimą. Tuo tarpu kai pirmasis iškilmingai pareiškiamas tam tikra diplomatine nota, siunčiama naujosios valstybės valdžiai, arba tam tikra sutartimi, padaryta su naująja valstybe,—antrasis pripažinimas įvyksta, užmezgant diplomatinius santykius (konkliudentinius veiksmus).

[66]) Plg. *Holzendorff*, „Encyklopädie der Rechtswissenschaft", Leipzig, 1850, psl. 1287—88.

2. Būti pripažintai turi teisę kiekviena nauja valstybė, galinti įrodyti savo nepriklausomybę[67]) bei pasiryžimą vykdyti visas teises bei prievoles, uždedamas jai, kaipo juridiniam asmeniui tarptautinės teisės atžvilgiu. Iš to nuosekliu būdu išeina kitų valstybių pareiga pripažinti nepriklausomą valstybę, sugebančią ir pasirįžusią stoti tarptautinės teisės šeimon.

Visiškai neleistina yra tarptautinės teisės atžvilgiu nustatyti pripažinimo sąlyga (jei ji nustatyta su objektingais pripažinimo nuostatais), o juo labiau, turėti naudos iš tos pripažinimo sąlygos.

Pasiremdami pokarinių laikų praktika[68]), galime nustatyti šį pagrindinį dėsnį apie *pripažinimo teisę*:

3. Pripažinimo teisę turi kiekviena jau pripažintoji, kad ir „de facto", valstybė. Kitos pripažinimo išvados gali būti formuluojamos šitaip:

4. Tarptautinės teisės pripažinimas duoda galėjimo pripažintajai valstybei įaugti (hieneinuchsen) į tarptautinės teisės šeimą (o ne tik įstoti, nes naujoji valstybė pačiu susikūrimo faktu jau tampa tos šeimos nariu) ir pašalina iš jos tolimesnio plėtojimosi kelio tam tikrą politinį netvirtumą, surištą su pripažinimo atmetimu ar vilkinimu.

V. Pripažinimas „de facto" ir „de jure" teorijoj ir valstybinėj praktikoj.

Pokarinių laikų valstybinė praktika politiniais sumetimais[69]) suskirstė tarptautinės teisės pripažinimo įvykdymą į 2 laipsniu, būtent, į vadinamąjį „*de facto*" ir „*de jure*" pripažinimą[70]).

Sąryšy su tokiu pripažinimo įgyvendinimu praktikoj šisai klausimas buvo gvildenamas taip pat teorijoj, ir čia pasireiškė

---

[67]) Per ankstyvas pripažinimas turi būti laikomas motinos valstybės teisių peržengimu tarptautinės teisės atžvilgiu (*Schmalz'o* nuomonė), bet jis yra leistinas, motinai valstybei sutikus su atsiskyrimu (*Strupp*). Tačiau praktikoj įvyksta ir nukrypimas nuo šio principo; taip pavyzdžiui, Prancūzija, kaip yra žinoma, savo per ankstyvą Šiaurės Amerikos Jungtinių Valstybių pripažinimą [1778 m.]—Anglija jas pripažino daug vėliau,—motyvavo tuo, kad Jungt. Valstybės ne tik paskelbė savo nepriklausomybę, bet ir *faktinai* buvo nepriklausomos (*mais aussi de fait*).

[68]) Pav. Lietuva, Latvija ir Estija tarpusavy pripažino viena kitą „de jure", nors jos tuomet tebuvo pripažintos „de facto".

[69]) Šie politiniai sumetimai gali būti imami galvon ir *tarptautinės teisės atžvilgiu*, bet tik jeigu jie yra maždaug pamatuoti ir sutampa su objektingais reikalavimais, statomais naujajai valstybei, kuri nori būti pripažinta.

[70]) Jokiu būdu nereikia painioti naujosios valstybės pripažinimą „de facto" su naujos vyriausybės pripažinimu „de facto". Apie vyriausybės „de fait" pripažinimo mokslą kalba šie veikalai, kurie buvo paskelbti „Revue générale de droit international public", 2 serija, t. III ir IV, 1921: 1) *Larnaude*, „Le gouvernement de fait", 2) *Potesta Costa*, „Régles à suivre pour la reconnaissance d'un gouvernement „de facto".

ne tik nuomonių skirtumas, bet ir tam tikras neaiškumas. To dėliai yra ypač svarbu pareikšti savo nusistatymas šiuo klausimu, nes, mano išmanymu, Pabaltijo valstybių praktikos išvados gali būti itin pamokomos ne tik ateičiai, bet ir šio klausimo išaiškinimui tarptautinės teisės moksle.

Skirtumas tarp vadinamojo *„de facto"* ir *„de jure"* pripažinimo yra, palyginti, mažai išaiškintas moderniniame tarptautinės teisės moksle[71]). Ir naujausioj tarptautinės teisės literatūroj pripažinimas „de facto" vos tėra gvildenamas, k.a. *Fauchille*[72]), *Rougier*[73]) ir kt.

Fauchille iš pradžių prisideda prie *Rougier'o* nuomonės, kuris apie tai sako: „La prudence des diplomates l'a compliquée d'une distinction entre la reconnaissance de fait qui consiste à nouer des rapport avec le nouvel état sans se prononcer officiellement sur son existence juridique: c'est un artifice utile de l'art politique qui ne change rien au principe même de la reconnaissance". Tagi, *Rougier* žiūri į „de facto", taip pat ir „de jure" pripažinimą, kaip į tarptautinės teisės aktą, kuris vis delto teisinę naujosios valstybės egzistenciją palieka kyboti ore.

Bet toliau *Fauchille* painioja naujosios valstybės valdžios pripažinimą „de facto" su naujos valdžios pripažinimu, įžiūrėdamas Lietuvos, Latvijos ir Estijos pripažinime „de facto" šių valstybių vyriausybės „de fait" pripažinimą, kuris, kaip yra žinoma, nieko bendra neturi su naujosios valstybės valdžios pripažinimu. Tiesa, Pabaltijo valstybių „de facto" pripažinimo aktuose kalbama apie tų valstybių „gouvernement" pripažinimą, o „de jure" pripažinimo aktuose kalba eina tiek apie valdžios[74]), tiek apie valstybės[75]) pripažinimą „de jure". Pripažinimo pareiškimų nevienoda forma, žinoma, yra juridiškai ne visai tiksli. Bet abejotina, ar tuose aktuose kalba eina apie naujosios valstybės pripažinimą, nes, nors ten kalbama apie „gouvernement" pripažinimą, pastarasis ipso jure liečia valstybę, kuriai valdžia atstovauja tiek viduje, tiek užsieny. Pripažįstant „de facto" naujosios valstybės valdžią kalba eina vien tik apie naujosios valdžios pripažinimą ir nieku būdu neliečia pačios valstybės, nes ji jau yra tarptautinės teisės šeimos narys.

Toliau *Fauchille* painioja vadinamąjį tylų pripažinimą (Reconnaissance tacite) su „de facto" pripažinimu[76]), nes ir „de jure" pripažinimas gali tyliai įvykti.

---

[71]) Tarptautinės teisės vadovėliuose pripažinimas „de facto" bendrai neminimas, k.a. v. *Liszt'o, Ullmann'o* ir k., ir net paskiausiu metu išleistuose vadovėliuose, k.a. *Hatscheck'o, Isay'o* ir k.

[72]) ten pat, psl. 307.

[73]) ten pat, psl. 319—320.

[74]) Žiūr. pripažinimo aktus.

[75]) „ „ „

[76]) ten pat, psl. 325.

Arčiau prieina prie vadinamojo „de facto" pripažinimo klausimo *Verdross*[77]) ir *v. Liszt.*

Verdross[78]) tąjį skirtumą pabrėžia šiaip: pripažinimas „de facto" esąs liglaikinis pripažinimas. Tai reiškia, kad senesnysis tarptautinės teisės šeimos narys, kurį naujoji valstybė, tiesiog raštu ar per tam tikrą įgaliotinį, prašo ją pripažinti, pasiryžta pripažinti naująją valstybę „de facto gyvuojančia" ir kol kas užmegsti su ja ryšius. Pripažinimas „de jure" reiškia ilgalaikį diplomatinį jo prašančios valstybės pripažinimą, per kurį įvyksta ilgalaikiai diplomatiniai santykiai.

V. Liszt savo „nuomonėj apie Gruzijos respublikos būtį tarptautinės teisės atžvilgiu"[79]) pasisako taip, kad „de facto" pripažinimas esąs toks pat, kaip „formalus juridiškai diplomatiškas" pripažinimas („de jure"), bet, anot *v. Liszt'o*, prierašas „de facto" liečiąs ne pripažinimą, bet pripažintosios valstybės faktiną gyvavimą, kurį jis patikrina, palikdamas kyboti ore teisinį gyvavimą".

Tiek *Verdross'o*, tiek *v. Liszt'o* nusistatymas del pripažinimo „de facto", mano išmanymu, ne visai aiškiai apibrėžia jojo teisinę reikšmę.

Verdross sako, kad pripažinimas „de facto" maždaug atatinkąs liglaikinį pripažinimą, — bet kokių jisai turi teisinių išvadų, būtent, kaip susidaro teisiniai santykiai, esant liglaikiniam pripažinimui? Apie tai šis autorius nieko nesako. Pasak *v. Liszt'o*, pripažinimu „de facto" pripažįstančioji valstybė paliekanti kyboti ore pripažįstančios valstybės teisinį gyvenimą. Bet ką reiškia vadinamasis „kybojantis teisinis gyvenimas", apie tai ir *v. Liszt* nieko nesako.

Verdross, kaip ir *v. Lieszt*, anaiptol neišsemia klausimo apie „de facto" pripažinimo provizorinį pobūdį. Kaip jau buvo aukščiau pažymėta, valstybės gyvavimas pasiekiamas ne pripažinimu, nes pastarasis jį tik maždaug apibrėžia. Pripažinimo prašomoji valstybė negali nei sudaryti nei pašalinti naujosios valstybės teisinio gyvavimo, o gali tik deklaratingai nustatyti, patvirtinti arba ištyrus paneigti. Ji gali savo nepripažinimą motyvuoti tuo, kad jai dar nėra išaiškintas naujai susikūrusios val-

---

[77]) ten pat; *Verdross*, „Die Einheit des Rechtssystems auf Grundlage der Völkerrechtsverfassung" (psl. 94), suvokia pripažinimą „de facto", kaipo liglaikinį ir nerišantį, o pripažinimą „de jure", kaipo ilgalaikį ir rišantį, kuriuo būdu jisai paduoda šią ištrauką iš Latvijos įgalioto ministerio prakalbos į Prancūzijos prezidentą, jam įteikiant savo įgaliojimo raštus: „...la France... a pris au Conseil suprême, l'initiative de notre reconnaissance „de jure" c'est à dire de la consécration *definitive et irrevocable* de la souveraineté de l'Etat letton"... Man ši nuomonė atrodo ne visai tinkama, nes abudu pripažinimai, įvykę iš prievolės, negali būti atmainomi arba neatmainomi, t.y. rišami ar nerišami.

[78]) „Wörterbuch des Völkerrechts und Diplomatie", Stichwort — „Anerkennung von Staaten".

[79]) Atspausdinta rankraščio teisėmis 1918, Berlin.

stybės pobūdžio klausimas, ir todel ji palieka klausimą atvirą. Individualiame pripažinime iš senosios valstybės pusės pasireiškia valstybinio pobūdžio pripažinimas, bet tai reiškia tik nustatomąjį sprendimą apie naujai susidarusios valstybės faktą, o ne apie valstybės susikūrimą.

To dėliai pripažįstančioji valstybė irgi negali palikti bekybantį ore klausimą apie jos pripažintos valstybės teisinį gyvavimą, nes ji jau egzistuoja tarptautinės teisės atžvilgiu, kai tik yra susidariusios objektingos valstybės žymės. Bet pripažįstančioji valstybė, darydama savo nustatomąjį sprendimą, taip pat gali apsirikti naujai susikūrusios valstybės naudai ar nenaudai, kuriuo būdu apsirikimo pasėkas turi nešti pati toji valstybė.

Pripažinimas „de facto", mano išmanymu, palieka kyboti ore ne naujosios valstybės teisinį gyvavimą, bet labiausia tarptautinės teisės sugyvenimą su pripažįstančia valstybe, t.y. kad tarp pripažįstančios ir pripažintos valstybės nėra jokių galutinai nustatytų juridiškų santykių (diplomatinių ir kitų).

To dėliai tokie pasakymai, kaip „de facto" ir „de jure" pripažinimai, negali būti laikomi labai vykusiais; tie pasakymai yra klaidingi, nes temdo tarptautinės teisės atžvilgiu tikrą pripažinimų juridinę prasmę[80]). Jie veikia vien tik naujosios valstybės tarptautinės teisės gyvenimą, arba, kitaip tariant, tarptautinės teisės veiksmingumo įgyvendinimą, ir nieku būdu neliečia nei faktino nei juridinio naujosios valstybės gyvavimo. Teisingiau būtų pavadinus pirmąjį pripažinimą laikinai aprėžtu, o antrąjį — ilgalaikiu pilnu pripažinimu. Moderniojoj tarptautinės teisės literatūroj mes betgi nerandame aiškaus nusistatymo del „de facto" pripažinimo teisinių išvadų, skirtingai nuo „de jure" pripažinimo; tarptautinės teisės teorijoj pasitenkinam labai neaiškia ir klaidinga išvada. Tasai neaiškumas ir reikalauja smulkesnio nagrinėjimo.

Visų pirma turi būti nustatyta štai kas: pripažinimas vien „de facto", kaip parodo naujesnioji valstybių praktika[81]), labiausia įvyksta tuomet, kai valstybės valdžia dar nėra pakankamai užtikrinta ir valstybės sienos dar nenustatytos. O pripažinimas „de jure" įvyksta tuomet, kai naujoji valstybės valdžia pajėgia palaikyti ramybę bei tvarką valstybės viduje ir apginti kraštą nuo išorinių priešų, o taip pat kai esama pasiryžimo saugoti tarptautinės teisės tvarką.

Toliau, Pabaltijo valstybių praktika leidžia konkrečiai nustatyti skirtumą tarp „de facto" ir „de jure" pripažinimo teisinių padarinių. Tuo tarpu kai „de facto" pripažintoji valstybė yra aprėžta tiek diplomatinių santykių užmezgime, tiek savo teisiniuose veiksmuose pripažįstančios valstybės atžvilgiu,—„de jure" pripažintoji valstybė gali naudotis pilna diplomatine teisių lygybe

---

[80]) Plg. aukščiau.
[81]) Pabaltijo valstybių praktikoj tai yra aiškiai matyti.

bei kompetencija, o taip pat neaprėžtu veiksmingumu pripažįstančios valstybės atžvilgiu.

Pavyzdžiui, „de facto" pripažintoji valstybė neturi teisės paskirti savo pasiuntinio (envoyés extraordinaires et ministres plenipontaires), akredituoto tiesiog pas valstybės galvą. „De facto" pripažintos valstybės atstovas pasitenkina tarptautinėj teisėj dar nežinomu nuolatinio diplomatinio atstovo rangu „Président de la Délégation", „Le Délégué", ir jis yra akredituotas pas atatinkamos valstybės užsienio reikalų ministerį[82]). Iš kitos pusės atstovas tos valstybės, kurio valdžia pripažino naująją valstybę tik „de facto", irgi nebuvo pilnateisis diplomatinis atstovas[83]). Jojo rangas taip pat nežinomas tarptautinėj teisėj: jis tėra liglaikinis aprėžtomis teisėmis atsiųstas naujojon valstybėn pripažįstančios valstybės agentas. Toliau, „de facto" pripažintoji valstybė taip pat yra aprėžta darydama sutartis[84]), nes jos dažniausiai turi liglaikinio pobūdžio. Žodžiu, „de facto pripažintoji valstybė tegali naudotis vien tik aprėžtu veiksmingumu tarptautinės teisės atžvilgiu, o „de jure" pripažintoji valstybė gali naudotis visišku tarptautinės teisės veiksmingumu pripažįstančios valstybės atžvilgiu.

Taigi, ne visai teisinga yra Verdrosso[85]) nuomonė apie „de facto" ir „de jure" pripažinimą, kurią jisai pareiškia taip: „vis delto patartina vengti pasakymų „de facto" ir „da jure"[86]), nes pripažinimas, kuris yra reikšmingas tiek bendrajai tiek tarptautinei teisei, niekuomet negali būti „de facto", o visumet tik „de jure". Mano išmanymu, abudu pripažinimo išreiškimu, tiek „de facto", tiek „de jure", yra tarptautinės teisės atžvilgiu reikšmingi patikrinamieji aktai *(Holzendorff* vadina juos teisės istorijos patikrinamais aktais"), nes jie lyg daro tarptautinės teisės santykių užmezgimą tarp pripažįstančios ir pripažintos valstybės.

---

[82]) Pripažinimo notose, kurias Prancūzija atsiuntė Lietuvos, Latvijos ir Estijos atstovams Paryžiuje, jie buvo pavadinti „Monsieur le Délégué" (žiūr. dokumentų priede). Taip pat dažnai atsitikdavo, kad „de facto" pripažintųjų Lietuvos, Latvijos ir Estijos vyriausybių „atstovai" nebuvo įrašyti diplomatinio korpuso nariais (ypač Londone, kur „de facto" pripažintųjų valstybių atstovai nebuvo prileidžiami prie diplomatinės tarnybos).

[83]) Anglijos atstovas Lietuvai, Latvijai ir Estijai buvo vadinamas „Anglijos komisaru Pabaltijo valstybėms", o Prancūzijos atstovas — „karo agentu", — taigi jie nebuvo nuolatiniai akredituoti diplomatai tarptautinės teisės prasme.

[84]) Su „de facto" pripažintomis Pabaltijo valstybių vyriausybėmis nebuvo padaryta jokių galutinų sutarčių. Anglijos prekybos susitarimai (bet ne sutartys) su Estija (1920 m. liepos 20 d.) ir su Lietuva (1922 m. gegužės 6 d.) teturėjo laikino pobūdžio ir buvo padaryti pasikeitimu notomis, nenumatant jųjų ratifikavimo.

[85]) „Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie": „Anerkennung von Staaten".

[86]) Aukščiau jau buvo pasakyta, kad pasakymas „de facto" ir „de jure" pripažinimas nevykusiai nustatytas, bet jo negalima išvengti, nes jis visgi vartojamas tarptautinės teisės santykiuose ir bendrai įsigalėjo tarptautinės teisės terminologijoj.

Jie tesiskiria tik tuo, kad pirmasis pripažinimas duoda galėjimo naudotis aprėžtu tarptautinės teisės veiksmingumu, o antrasis duoda galėjimo pripažintai valstybei naudotis visišku tarptautinės teisės veiksmingumu pripažįstančios valstybės atžvilgiu.

Pastarųjų metų valstybinė praktika neleidžia abejoti, kad tokie pasakymai, kaip „de facto ir „de jure" pripažinimas, kurie eventualiai visai neturi reikšmės lėtam 19-to amžiaus valstybių išsiplėtojimui, dabar yra įgavę savo teisinės praktiškos reikšmės.

Kai naujoji valstybė, mūsų pavyzdžiu, susikuria, kaipo socialiai politiškų perversmų padarinys, ir faktinai išsilaiko, tai kitoms senosioms valstybėms kyla klausimas: kokie santykiai su naująja, eventualiai dar nestabilizuota, valstybe yra joms naudingesni? Ar tie santykiai turi būti laikini ar ilgalaikiai, ir kuriuo būdu naujoji valstybė yra veiksminga? Pagaliau, ar naujai susikūrusioji valstybė yra tobula tarptautinės teisės atžvilgiu? Ar josios pastovumas yra pakankamai užtikrintas?

Šiais atvejais ateina pagalbon vadinamasis „de facto" pripažinimas. Jisai yra teisinis aktas, kuris formaliai ir laikinai, bet dar be galutinio sprendimo, patikrina naujai susikūrusios valstybės faktą ir kuris duoda galėjimo ušmegzti laikinus santykius su kalbamąja valstybe. Tuo būdu pripažintoji valstybė, kad ir įgydama veiksmingumą tarptautinės teisės atžvilgiu, vis tik yra tam tikru būdu aprėžta savo santykiuose bei veiksmuose pripažįstančios valstybės atžvilgiu, būtent, „jus legationum" ir „jus foederum et tractatuum" srity[87]).

Jeigu naujai susikūrusioji valstybė ne tik nežūva, bet dargi sustiprina savo nepriklausomybę, padarydama sutartį su savo motina valstybe, ir ilgam laikui tampa veiksminga, tai nebėra jokių kliūčių visiškai ją pripažinti, būtent, ilgalaikiams juridiškai diplomatiniams santykiams. Tuomet įvyksta „de jure" pripažinimas, kuris suteikia pripažintajai valstybei visišką diplomatinę bei juridinę teisių lygybę su pripažįstančia valstybe.

---

[87]) Čia jokiu būdu neina kalba apie aprėžtą veiksmingumą, kurį modernasis tarptautinės teisės mokslas suteikia pusiau suverenėms arba nesuverenėms valstybėms. Joms veiksmingumas yra ilgalaikis, o kitoms valstybėms jis yra aprėžtas; tuo tarpu „de facto" pripažintoji valstybė, kurios pilnas suverenumas nesukelia jokio abejojimo, tėra aprėžta savo veiksmingume tik tam tikram laikui ir tik pripažįstančios valstybės atžvilgiu. Toliau, „de facto" pripažintos valstybės aprėžtas veiksmingumas skiriasi nuo pusiau suverenės ar nesuverenės valstybės veiksmingumo taip pat tuo, kad tuo tarpu kai pastarosios veiksmingumas tarptautines teisės atžvilgiu apima visas veiksmingumo sritis („jus legationum", „jus foederum et tractatuum", „jus belli ar pacis" ir deliktingumą), — „de facto" pripažintos valstybės veiksmingumas tarptautinės teisės atžvilgiu teapima tik „jus legationum" ir „jus foederum et tractatuum", bet ne „jus belli ac pacis". Tai aiškiai matyti iš Lietuvos valstybės praktikos, kuri kariavo su Lenkija, pripažinusia Lietuvą tik „de facto", ir paskui padarė su ja preliminarinę taikos sutartį 1920 m. spalių 7 d., o vėliau — paliaubų susitarimą tų pat metų lapkričio 30 d.

Mano išmanymu, „de facto" ir „de jure" pripažinimas reikėtų laikyti vien pripažinimo stadijom, iš kurių pirmoji yra laikina, o antroji — galutinė. Tačiau abudu pripažinimu yra vienodi teisiniai aktai, kurie vis delto labai įvairiu būdu reiškia pripažintos valstybės prileidimą prie teisinių veiksmų pripažįstančios valstybės atžvilgiu.

Visa tai suglaudus, galima nustatyti šie „de facto" ir „de jure" pripažinimų reikšmės bei pateisinimo pagrindiniai dėsniai:

1. Pripažinimas „de facto" reiškia, kad pripažįstančioji valstybė kol kas užmezga tik tam tikrus, dar ne visai specifikuotus tarptautinės teisės atžvilgiu, santykius su naująja valstybe. Tuo būdu pripažintai valstybei tokiu atveju duodama galėjimo pripažįstančios valstybės atžvilgiu naudotis tik vadinamuoju aprėžtu veiksmingumu tarptautinės teisės prasme („jus legationum" ir „jus faederum et tractatuum" srityse).

2. Pripažinimas „de jure" reiškia, kad pripažįstančioji valstybė užmezgė tarptautinės teisės santykius su naująja valstybe neaprėžtumo ir teisių lygybės pagrindais.

Šiuo pripažinimu pripažintajai valstybei duodama galėjimo naudotis visišku tarptautinės teisės veiksmingumu pripažįstančios valstybės atžvilgiu.

Toliau, kaipo mūsų objektingos pripažinimo teorijos išvada, gaunama tokia taisyklė:

3. Pripažinimas „de facto" tegali būti tarptautinės teisės atžvilgiu pateisinamas tik tuomet, kai naujosios valstybės stabilingumas, o taip pat josios pasiryžimas ir tikras sugebėjimas vykdyti tarptautines teises bei prievoles, sukelia bet kokių abejojimų. Tačiau jeigu šisai sumetimas atpuola, t.y. jeigu naujoji valstybė pasiekia pilną stabilingumą ir turi noro bei jėgų vykdyti tarptautinės teisės šeimos pilnateisio nario teises bei prievoles, tai vilkinimas antrosios pripažinimo stadijos, kitaip tariant, „de jure" pripažinimo, t.y. naujos valstybės prileidimo prie pilnų, neaprėžtų teisinių santykių su senąja valstybe, turi būt laikomas naujosios valstybės pagrindinių teisių peržengimu.

VI. Priėmimas Tautų Sąjungon ir pripažinimas „de jure".

Praktika taip pat prieštarauja teorijai kai del klausimo apie tai, ar priėmimas Tautų Sąjungon yra pripažinimas tarptautinės teisės atžvilgiu, t.y. ar priėmimas Tautų Sąjungon jau reiškia pripažinimą „de jure". Mat, teorijoj šisai klausimas yra labai ginčijimas.

Schüking ir *Wehberg* laikosi to nusistatymo, kad priėmimas Tautų Sąjungon „ipso jure" reiškiąs visišką pripažinimą iš Tautų Sąjungos narių pusės. Šią nuomonę jie pamatuoja štai kaip: „bet ir Sąjungos, kaipo taikos šeimos, faktas irgi kalba

už šį nusistatymą. Statuto 12 str. I abz. sako, kad ginčai, „galį vesti prie santykių nutraukimo", turi būti perduoti trečiųjų teismui arba tarybai ištirti. Tuo būdu diplomatinės derybos neturi būt nutrauktos prieš mėginimą taikingai išspręsti ginčą kalbamu būdu. Mat, posakis „ginčai, galį vesti prie santykių nutraukimo" parodo, kad kaip tik tasai tiesioginių diplomatinių santykių nutraukimas turėtų būti išvengtas. Bet jeigu Tautų Sąjungoj yra galimas diplomatinių santykių nutraukimas, tik padarius mėginimą taikingai išspręsti ginčą, tai normaliu keliu diplomatiniai Sąjungos narių santykiai neturi būti nutraukti, nes antraip gali iškilti klausimas apie priverčiamąją Sąjungos egzekuciją einant 16 straipsniu. Taigi visi Sąjungos nariai turi betarpiškai užmegzti diplomatinius santykius su naujai priimtomis valstybėmis, o tatai reiškia pripažinimą „de jure"[88]).

Hatscheck ginčija *Schücking — Wehbergo* nuomonę. Pasak jo, priėmimas Tautų Sąjungon nereiškiąs pripažinimo „de jure", pirmiausia del to, kad „valstybės, sudarančios mažumą daugumos nutarime apie pripažinimą, be abejo, norėjo savo votumu iššaukti nepripažinimą, — taigi, jei jos būtų daugumos nutarimu surištos, tat būtų jų suvereninių teisių peržengimu"[89])

Visų pirma *Hatscheck'o* nuomonė turi būti privesta prie logiškos išvados. Jei sutiksime su jojo motyvavimu, tai visgi turėsime nustatyti, kad valstybės, balsavusios už naujosios valstybės priėmimą Tautų Sąjungon, be abejo, norėjo savo votumu pareikšti pripažinimą „de jure" (bet ir ši *išvada* praktikoj neimama galvon, — plg. psl.).

Tuo tarpu kai *Schückingo-Wehberg'o* nuomonė tarptautinės teisės atžvilgiu visiškai pamatuota, jai priešingoji *Hatscheck'o* nuomonė duoda pamato pagalvoti.

Schücking-Wehberg yra nusistatęs už pilnateisį ir privalomą narių priėmimą Tautų Sąjungon. Šisai priėmimas būtinai numato atskirų priimtųjų valstybių tarpe reguliarius ir lygiateisius diplomatinius santykius, o taip pat ginčijamų klausimų išsprendimą tarptautinės teisės atžvilgiu. Bet jisai nieko nekalba apie priėmimą Tautų Sąjungon, vėliau įvykusį atskirų valstybių atžvilgiu visai nenormaliu būdu, neužtikrinant pilnų nario teisių[90]). Mat, visai nenormalu būtų, kad priėmimas tokion tarptautinės teisės organizacijon, kuri uždeda valstybėms teises bei prievoles (ir kuri reikalauja svarbiausių tarptautinio gyvenimo klausimų sureguliavimo), neiššauktų reguliarių santykių užmezgimo tarp naujojo Tautų Sąjungos nario ir senosios valstybės. Jei ne iš Tautų Sąjungos statuto teksto (pav. 13 str.), iš kurio nematyti, ar čia kalba eina apie pilnus ar aprėžtus diplomatinius santy-

---

[88]) *Schücking-Wehberg*, „Die Satzung des Völkerbundes", psl. 111.
[89]) *Hatscheck*, „Völkerrecht", psl. 150.
[90]) Žiūr. aukščiau.

kius[91]),—tai bent iš jo dvasios aiškiai ir nedviprasmiškai išeina aikštėn, kad priėmimas Tautų Sąjungon „ipso jure" iššaukia irgi neatidėliojamus pilnateisius ir reguliarius diplomatinius santykius su priimtąja valstybe, o ne tik aprėžtus santykius, kaip pripažįstant valstybę „de facto".

Tačiau *Hatscheck'o* prieštaravimas, kad negalima esą priversti mažumą, balsavusią prieš naujosios valstybės priėmimą, kad ji padarytų tarptautinės teisės išvadas iš daugumos nutarimo ir užmegztų diplomatinius santykius su naująja valstybe, — man taip pat atrodo ne visai teisingas. Mat, Tautų Sąjunga bent teoretiškai yra aukščiau valstybių stovinti organizacija (arba, tikriau sakant, ji turi būti tokia, nes nūdienė Tautų Sąjunga dar toli gražu nėra tobula). Ji turi būti ne tik politinė valstybių sąjunga, esanti didžiųjų valstybių įtakoj, bet ji labiausia turi būti pastatyta tarptautinės teisės pagrindais. To dėliai Tautų Sąjungos nutarimas apie naujosios valstybės priėmimą nariu ne tik turi būti kiekvieno senesniojo Sąjungos nario gerbiamas, bet ir turi uždėti senajam nariui pareigą elgtis su naująja valstybe, kaip su kiekvienu kitu senesniu Tautų Sąjungos ir tarptautinės teisės šeimos nariu[92]). Bet toksai lygus santykiavimas reiškia pripažinimą „de jure", t.y. reguliarių ir ilgalaikių diplomatinių ir teisinių santykių užmezgimą.

Fauchille[93]), kuris, kaip yra žinoma, suteikia pripažinimui tokią reikšmę, kad jisai duoda teisę naudotis tarptautinės teisės veiksmingumu[94]),—aiškiai sako, kad „l'admission d'un organisme dans la S.d N. entraine sa reconnaissance comme Etat". Jis pabrėžia, kad Sąjungos narių daugumos nutarimas yra privalomas nusistačiusiai prieš priėmimą mažumai, nes jai neprivalomi tik tie nutarimai, kurie einant paktu reikalauja priėmimo vienu balsu (pav. ginčijamais klausimais einant 15 str.). O priėmimas Tautų Sąjungon, einant pakto 1 str. 2 abz., įvyksta $^2/_3$ daugumos nutarimu, taigi priėmimo nutarimas turįs būti laikomas privalomu mažumai.

Dabar lieka klausimas, ar iš priimamojo nutarimo kylančios senosios valstybės teisės bei prievolės naujai priimtosios valstybės atžvilgiu sutampa su tomis, kurias iššaukia pripažinimas, ir nereikalauja jokio ypatingo ištyrimo, nes, anot *Coucke*[95]),

---

[91]) Žiūr žemiau... — Tautų Sąjungos narių priėmimo sąlygos: antrame priėmimo prašymo punkte teklausiama, ar pretendentas yra pripažintas „de jure" ar „de facto". Taigi, pripažinimas „de jure" nesąs nustatytas kaip „sine qua non".

[92]) Nes, deja, Tautų Sąjunga savo nūdienėj konstrukcijoj nesutampa su tarptautinės teisės šeima.

[93]) ten pat, psl. 324—25.

[94]) Plg. aukščiau.

[95]) *Coucke*, „Revue de droit international" 3 serija, t. II, psl. 326: „Admission dans la S d.N. et roconnaissance „de jure". Jo nuomonei yra labai artimas *Rougier*, ten pat.

kuris vis delto, nepaisant savo teisingų pastebėjimų savo veikalo pradžioj, prieina klaidingą išvadą,—„il se voit que les avantages résultant de l'admission dans la S.d.N. sont beaucoup plus étendus que ceux qui découlent de la reconnaissance". Tautų Sąjungos narių savitarpio teisės bei prievolės, išeinančios iš pakto 10, 11, 13 ir 23 str., mano išmanymu, turi tokios reikšmės, kad visai negalima jos įgyvendinti, jeigu Sąjungos nariai nėra užmezgę reguliarinių teisinių santykių tarptautinės teisės atžvilgiu[96]).

Coucke, kurio svyravimai šiuo klausimu priveda jį prie bereikšmių teoretinių išvadų ir kuris Sąjungos narį, balsavusį prieš naujos valstybės priėmimą, ne tik atleidžia nuo „de jure" pripažinimo pareigos, t.y. nuo teisinių santykių užmezgimo su naujuoju nariu, bet ir mėgina neigti už priėmimą balsavusio nario pareigą pripažinti naujai priimtąją valstybę, susiduria su priešininku *Scelle*[97]) asmeny. Pastarasis sako: „que l'admission une fois prononcée vaut à notre avis, reconnaissance „de jure", de l'Etat nouveau, membre de la Société, par tous les autres membres de la Société", — ir visai teisingai pažymi, kad priešingas nusistatymas esąs suverenumo sąvokos absoliutinio supratimo padarinys ir todel gresiąs pavojum tarptautinės teisės egzistencijai[98]).

Mūsų tarptautinės teisės supratimas verčia mus kartu su *Scelle*, *Schücking*, *Wehberg* ir *Fauchille* nustatyti Sąjungos nario pareigą pripažinti naujai priimtąjį narį „de jure", t. y. užmegzti su juo ilgalaikius teisinius santykius. Ši Tautų Sąjungos nario (ir tokio, kuris balsavo prieš naujo nario priėmimą) pareigą užmegzti tarptautinės teisės santykius su naujai priimtuoju Tautų Sąjungos nariu išeina iš jos tikslų ir todel nieku būdu negali reikšti mažumos suvereninių teisių peržengimo, kaip tvirtina *Hatscheck*. Tarptautinė teisė irgi gali ir turi atatinkamu būdu aprėžti tas suverenines teises, kurios prieštarauja tarptautinės teisės šeimos prasmei bei dvasiai, nes atsisakymas užmegzti su naująja valstybe teisinius santykius tarptautinės teisės atžvilgiu, be abejo, yra stambus tarptautinės teisės dėsnių peržengimas[99]).

Jei vis delto turima reikalo su prieštaravimų kupinu kai kurių valstybių pasielgimu, kurios, pavyzdžiui, priėmus Lietuvą Tautų Sąjungon, ilgą laiką dar atsisakinėjo pripažinti „de jure" ir

---

[96]) Nes, be abejo, yra visai *nenormali* dabartinė būtis tarp Lenkijos ir Lietuvos, kurios yra lygiateisiai Tautų Sąjungos nariai ir vis delto neturi tarpusavy jokių diplomatinių ar konsularinių santykių. To dėliai šisai nenormalumas negali būti imamas galvon *juridiniu atžvilgiu*.

[97]) *Scelle*, „Admission de nouveax membres de la S d.N. par l'Assemblée Générale de Genève" („Revue de droit international" 2 serija, t. III, psl. 122.

[98]) ten pat, psl. 128.

[99]) Plg. *Kelsen*, „Das Problem der Souveränität und die Theorie des Völkerrechts", psl. 197—204. Jis taip pat nusistatęs prieš *Hatscheeck'o* suverenumo sąvoką.

darė tą pripažinimą priklausantį nuo tam tikrų, tarptautinei teisei prieštaraujančių, sąlygų priėmimo[100]), — tai mes tegalime tuo atžvilgiu nustatyti faktiną nenuoseklumą, nieko neįrodantį prieš teisę. Bet paprastai priėmimas Tautų Sąjungon reiškia naujosios valstybės pripažinimą „de jure" iš pusės tų valstybių, kurios priklauso Tautų Sąjungai, net ir tų, kurios balsavo prieš naujosios valstybės priėmimą. Tik nenormaliu būdu ir ypatingai apibrėžtos išimties keliu aprėžtasis priėmimas Tautų Sąjungon reiškia laikiną ir labai aprėžtą pripažinimą.

Šalia kolektyvaus visų Tautų Sąjungos daugumos nutarimu priimtųjų naujų vulstybių pripažinimo iš Tautų Sąjungos pusės yra galimas atskiras pripažinimas iš nepriklausančios Tautų Sąjungai valstybės pusės. Bet Tautų Sąjungon įstojusios valstybės nuosekliu būdu turi su naująja valstybe, kai tik ją priėmus ordinariu Tautų Sąjungos nariu[101]), užmegsti reguliarius, ilgalaikius ir neaprėžtus santykius tarptautinės teisės atžvilgiu, taigi pripažinti ją „de jure".

VII. Lietuvos „de facto" pripažinimas ir „de facto" priėmimas Tautų Sąjungon.

Pabaltijo valstybių pripažinimas „de facto" yra įvykęs, jų vyriausybėms prašant, pirmaisiais jų faktino susikūrimo metais, o kai kurių valstybių atžvilgiu (būtent, Lietuvos pripažinimas iš Vokietijos pusės ir Estijos iš Prancūzijos, Anglijos ir Italijos pusės[101-a]) pripažinimas yra įvykęs dar tuomet, kai faktinoji krašto valdžia tebebuvo vokiečių okupacinės administracijos rankose.

A) Lietuvos pripažinimas „de facto".

Švedija buvo pirmoji valstybė, pripažinusi Lietuvą savo pasiuntinio (Berlyne) nota 1918 m. gruodžio 12 d. O 1919 metais, kai Lietuva jau buvo „faktina" valstybė, ji buvo „de facto" pripažinta Norvegijos 1919 m. rugpiūčio 22 d., Anglijos[102]) — 1919 m. rugsėjo 24 d., Latvijos—1919 m. lapkričio 8 d. ir Suomijos — 1919 m. lapkričio 17 d.

---

[100]) Žiūr. aukščiau.

[101]) Nes aprėžto priėmimo Tautų Sąjungon prasmė turi būti laikoma atskiru reiškiniu pati iš savęs ir turi būti aiškinama griežtai prisilaikant priimamojo nutarimo teksto. Apie tai žiūr. tolesnį straipsnį.

[101-a]) Lietuvos „de facto" pripažinimas iš Vokietijos pusės, įvykęs 1917 m. gruodžio 11 d., kaip ir dar negyvavusios Estijos pripažinimas 1918 metais, buvo daugiau paruošiamasis pripažinimas, įvykęs prieš galutinį pripažinimą ir turėjęs tikslo duoti galėjimo tų dar sukurtinų valstybių politinėms atstovybėms veikti tąja prasme, arba, kitaip tariant, leisti joms pasinaudoti tam tikru tarptautinės teisės veiksmingumu pripažįstančios valstybės atžvilgiu valstybės sudarymo tikslais.

[102]) Iš Užsienių Reikalų Ministerijos archyvo davinių.

Tik Prancūzija ir Lenkija politiniais motyvais vilkino Lietuvos pripažinimą, kuris įvyko iš Prancūzijos pusės[103]) 1920 m. gegužės 11 d., o iš Lenkijos pusės—1920 m. liepos 4 d.[104]).

B) Vadinamasis Lietuvos „de facto" priėmimas Tautų Sąjungon.

Pabaltijo valstybių priėmimas Tautų Sąjungon taip pat perėjo dvi stadijas. Išsireiškimai „de facto" ir „de jure" čia irgi atrodo teisingi. Bet norint tai nustatyti, pirmiausia turi būti išnagrinėtas Pabaltijo valstybių priėmimas Tautų Sąjungon, kuris buvo jos svarstomas Ženevoje 1920 m. gruodžio 10 d. susirinkime.

Lietuvos[105]) prašymas apie priėmimą Tautų Sąjungon, einant jos statuto 1 str. 2 abz., buvo perduotas 5-ai komisijai, turėjusiai savo žinioj naujų narių priėmimą bendrai. Ši komisija Lietuvos atžvilgiu nustatė, kad ji yra įvykdžiusi naujiems nariams priimti reikalingas sąlygas, einant statuto 1 str. 2 abz.. Tos sąlygos yra tokios: kiekvienas priėmimo prašymas, Tautų Sąjungos susirinkimo 1920 m. lapkričio 20 d. nutarimu, turi atsakyti į šiuos punktus: 1) Ar priėmimo prašymas įteiktas taisyklinga forma? 2) Ar priėmimo prašytojas pripažintas „de jure" ar „de facto" ir kurių valstybių? 3) Ar priėmimo prašanti valstybė turi pastovią valdžią ir tvirtas sienas? (teritorijos plotas, gyventojų skaičius) 4) Ar valstybė turi pilną savivaldybę? 5) Kokis yra jos nusistatymas žodžiu ir veiksmu kai del jos tarptautinių prievolių ir Tautų Sąjungos teisinių nuostatų?

Pasiremdama šiomis sąlygomis komisija nustatė, kad prašymas buvo laiku įteiktas (a été jugée régulière), kad Pabaltijo valstybės turi tvirtas valdžias (gouvernements présentent un caractère de stabilité), kad šių valstybių sienos tvirtai nustatytos, o Lietuvos atžvilgiu jos nustatytos iki Lenkijos pakraščių[106]). Toliau, komisija pažymėjo, kad Pabaltijo valstybių didumas neišskiria jų priėmimo Tautų Sąjungon, ir nustatė, kad Pabaltijo valstybių valdžios, pasiremiant jų geru pasitikėjimu, yra įvykdžiusios savo tarptautines prievoles. Be to, taip pat buvo padaryti prielankūs pareiškimai apie kalbamųjų valstybių kariuomenės būtį.

---

[103]) Iš Užsienių reikalų Ministerijos archyvo davinių.

[104]) Įdomu bus pažymėti, kad Lenkijos „de facto" pripažinime kalbama apie tomečio Lietuvos tautinio susirinkimo ir jo sudarytos valdžios pripažinimą. Kaip jau buvo aukščiau pasakyta, tasai pripažinimas, formaliai liečiąs tik Lietuvos parlamentą bei jo valdžią, turi būti laikomas Lietuvos valstybės „de facto" pripažinimu.

[105]) Lietuva įteikė tokį prašymą per savo atstovą Londone 1920 m. spalių 12 d.

[106]) Tautų Sąjungos komisijos pranešime, matyti, kalbama apie liglaikinę demarkacijos liniją, nustatytą 1920 m. lapkričio 30 d. paliaubų susitarime su Lenkija.

Bet, nepaisant to, komisija pasiūlė Tautų Sąjungai pranešti Lietuvos valdžiai, kad jos prašymas esąs peržiūrėtas, bet aplinkybės dar neleidžiančios *galutinai* padaryti sprendimo del to prašymo (iš to seka, kad pripažinimas tebuvo padarytas laikinai, bet visgi padarytas), ir kad iki galutinio sprendimo tuo reikalu ji galėsianti dalyvauti Tautų Sąjungos techniškose organizacijose, kurios turi bendro intereso[107]).

Šios aplinkybės, žinoma, reikia laikyti grynai politinėmis. 5-os komisijos pranešime Tautų Sąjungos susirinkimui buvo nurodyta į šias kliūtis Pabaltijo valstybėms priimti: 1) kad Sąjunga negali padėti Pabaltijo valstybėms, jas užpuolus Tarybų Rusijai; 2) kad Pabaltijo valstybės dar nėra pripažintos „de jure". Bet šios kliūtys vargiai buvo tikra priežastis visiškam pripažinimui atmesti, nes tuo metu Tarybų Rusijos santykiai su Pabaltijo valstybėmis buvo nustatyti taikos sutartimis, o jų gyvybei tuomet irgi nebuvo iš Tarybų Rusijos jokio pavojaus. Kokios menkos reikšmės turėjo priėmimui Tautų Sąjungon dar neįvykusis „de jure" pripažinimo faktas, aiškėja iš to, kad jau 6 savaitėms praslinkus po Ženevos susirinkimo Santarvės valstybės pripažino Estiją ir Latviją „de jure". Lietuva irgi buvo vėliau priimta pilnateisiu Tautų Sąjungos nariu, nors ji dar nebuvo Santarvės valstybių pripažinta „de jure".

Tikroji priežastis susilaikyti nuo pilno priėmimo Tautų Sąjungon buvo Santarvės valstybių nuomonės svyravimas Rusijos intervencijos klausimu. Tik Santarvės valstybėms įsitikinus, kad Tarybų Rusijos blokados ir intervencijos planai turi būti atmesti, buvo išspręstas Pabaltijo valstybių pripažinimas „de jure", o vėliau ir visiškas priėmimas Tautų Sąjungon.

5-s komisijos pasiūlymas buvo Tautų Sąjungos susirinkimo priimtas[108]). Antroji šio pasiūlymo dalis lietė Tautų Sąjungos komisijos „rekomendaciją" susirinkimui, kuri buvo priimta 1920 m. gruodžio 16 d. ir skamba šitaip: „En attendant les décisions ultérieures de l'Assemblée il est désirable que l'Esthonie, la Lettonie, la Lithuanie et la Géorgie soient, si elles le demandent, traitées de la même manière que les Etats membres de la Société des Nations, en ce qui concerne leur participation à ses organisations techniques". Taigi, čia kalbama apie *nepilną* priėmimą Tautų Sąjungon, „admission incomplète", kaip *Fauchille*[109]) šį priėmimą vadina, t.y. apie nario teisių atžvilgiu apribotą priklausymą Tautų Sąjungai arba apie vadinamąjį „de facto" priėmimą.

Mintis apie „de facto" priėmimą Tautų Sąjungon yra kilusi *Robertui Cécil*, Pietų Afrikos atstovui Tautų Sąjungoj. Jo pasiūlymas buvo toks, kad valstybės, kurių gyvavimas dar nėsąs

---

[107]) „Document de l'Assemblée", 2049/211.
[108]) Prieš šį nutarimą buvo ypač pasisakęs Kolumbijos atstovas.
[109]) *Fauchille*, „Le droit international public", 1922, psl. 335.

užtikrintas, turinčios būti priimamos, išskiriant Tautų Sąjungos statuto 10 straipsnio[110]) pritaikymą. Tat reiškia, kad Tautų Sąjunga neturinti eiti pagalbon tokiu būdu priimtoms valstybėms, jeigu jų gyvybei gresia pavojus.

Tačiau Tautų Sąjunga atmetė Roberto Cécil'io pasiūlymą (kuris jokiu būdu negali būti pateisinamas tarptautinės teisės atžvilgiu, nes josios nariai gali turėti tik vienodas teises bei prievoles, o ne vien tik prievoles, kaip tat būtų, jei nebūtų taikomas 10 str.), o taip pat ir Argentinos atstovo pasiūlymą priimti Pabaltijo valstybes vien tik „avec voix consultative". Tautų Sąjunga tąjį priėmimą susiaurino prileidimu prie bendradarbiavimo techniškoj organizacijoj. Taigi, kalbamasai priėmimas yra analogiškas su „de facto" pripažinimu, nes ir jisai yra laikinai aprėžtas. Lietuva iš tikrųjų pasinaudojo Tautų Sąjungos nutarimu jai suteiktomis teisėmis, ir jos atstovai, pavyzdžiui, dalyvavo susisiekimo konferencijoj, buvusioj Barcelonoj nuo 1921 m. kovo 10 iki 21 d.[111]). Tokiu būdu į ją reikėjo žiūrėti, kaip į Tautų Sąjungos „de facto" narį.

Apie tą aprėžtąjį priėmimą Tautų Sąjungon *Scelle*[112]) sako štai ką: „C'était, comme on l'a dit, leur ouvrir le vestibule de la Société, et les inciter à concevoir des espérances légitimes". Jisai taip pat toliau pareiškia savo nusivylimą Tautų Sąjungos pirmojo posėdžio rezultatais šitaip: „La théorie de la reconnaissance collective et juridictionelle n'a pu être établie à Genève. Les admissions n'ont été prononcées qu'en tenant compte des convenances politiques des membres actuels de la Société, et en particulier du groupe des grandes Puissances qui la domine, c'est à dire, de l'Entente. Tel a été dans tous les cas. le motif essentiel des admissions, des refus ou des abstentions"[113]). Taigi, juridiniu, t.y. tarptautinės teisės atžvilgiu, vadinamasis Pabaltijo valstybių „de facto" priėmimas Tautų Sąjungon vargiai begali būti pateisinamas. Tai, kas įvyko Ženevos posėdy, tebuvo politinis žaislas, nieko bendra neturįs su tarptautine teise.

Taigi, tokių atsitikimų išvengimas ateity turėtų būti tarptautinės teisės mokslo uždavinys, nes jisai, be abejo, gali būti objektingas keliarodis būsimajai universalei Tautų Sąjungai.

---

[110]) Tautų Sąjungos statuto 10 str. 2 abz. skamba šitaip: „užpuolus, grasinant užpulti arba užpuolimo pavojui esant, taryba turi imtis priemonių tajai prievolei įvykdyti (kalbamoji prievolė reiškia apgynimą nuo kiekvieno išorinio užpuolimo prieš Tautų Sąjungos narių nepriklausomybę).

[111]) „S.d.N. Conférence générale sur la liberté des communications et du transit, C. 15, M. 10, 1921, VIII.

[112]) ten pat, psl. 138.

[113]) Plg. taip pat žinomo rusų tarptautinės teisės mokslininko *A. Mandelštamo* veikalą „La Société der Nations et les Puissance devant le problème arménien" („Revue de droit international public", 2 serija, t. IV, psl. 537), kuris taip pat aiškiai atmetą aprėžtą Armenijos, Lietuvos, Latvijos ir Estijos priėmimą Tautų Sąjungon, tuo tarpu kai Suomija ir Albanija buvo priimtos pilnais nariais.

VIII. Lietuvos „de jure" pripažinimas ir vadinamasis „de jure" priėmimas Tautų Sąjungon.

Pradier-Fodéré ir *Bonfils-Fauchille* padarytas per didelis pripažinimo praktikos įvertinimas, nepaisant objektingo tarptautinės teisės mokslo atstovų išvadų apie pripažinimo pareigą, rodo naują patvirtinimą Pabaltijo valstybių praktikoj[114]). Tačiau ši pripažinimo praktika, paremta subjektingosios teorijos, anaiptol nejrodo nieko prieš objektingąją tarptautinę teisę, kuri nustato senosios valstybės pareigą pripažinti naująją valstybę, kai yra tam reikalingos sąlygos[115]). Kaip tik priešingai, ji parodo, kad pripažinimo vilkinimas iš didžiųjų valstybių pusės negali kliudyti mažiems ir jauniems Pabaltijo valstybių organizmams išvystyti savo valstybingumui ir išsilaikyti, kaipo tarptautinės teisės subjektams. Iš to matome, kaip nepamatuota yra konstituojamoji teorija, kuria tik pripažinimas sudaras tas valstybes, kaipo tarptautinių teisių bei pareigų reiškėjas.

To dėliai Pabaltijo valstybių pripažinimo praktikoj daugiau kaip kur kitur pasireiškia, kaip neteisingai buvo vilkinamas tų valstybių pripažinimas, t.y. teisinių santykių užmezgimas iš Santarvės valstybių pusės, nepaisant to, kad buvo susidariusios visos, tokiems santykiams reikalingos, sąlygos.

Tolesnis Pabaltijo valstybių pripažinimo eigos išdėstymas dar labiau patvirtina mūsų objektingą tarptautinės teisės supratimą ir yra jam labai naudingas.

A. Bendras išdėstymas.

Pabaltijo valstybių praktika parodo, kaip „de jure" pripažinimas buvo pritaikomas prie pripažįstančios valstybės politinių ir ūkio interesų ir kiek jisai buvo šaltai apgalvotos politikos vaisius.

Pabaltijo valstybių pripažinimas „de facto" jau parodė, kad greitesnis pripažinimas iš Anglijos pusės, pavyzdžiui, buvo jos politinių ir ūkio interesų padarinys, o Prancūzija, išeidama iš savo politikos, tąjį pripažinimą vilkino.

Pripažinimas „de jure", kuris pripažintajai valstybei duoda galėjimo naudotis visiška diplomatine teisių lygybe ir neaprėžtu veiksmingumu pripažįstančios valstybės atžvilgiu, buvo ypač laikomas politinio spaudimo įrankiu ir, kaip toliau pamatysime, irgi buvo išnaudotas Lietuvos atžvilgiu. Žinoma, kalba eina apie „de jure" pripažinimą iš didžiųjų Santarvės valstybių (Prancūzijos,

---

[114]) *Bonfils*, „Droit international public", 1904, psl. 102, sako apie pripažinimo įvykdymą štai ką: „pripažinimas įvyksta palengva; jisai prisitaiko prie pasitikėjimo, kurį įkvepia naujoji valstybė, bet dar labiau prie jau gyvuojančios valstybės *politinių ir ūkio interesų*. Greitas pripažinimas gali būti ypatingos simpatijos pažymys, bet ir šaltai apgalvotos politikos rezultatas; jisai gali būti neapgalvotas arba politiškai išmintingas pasielgimas".

[115]) Plg. aukščiau.

Anglijos, Italijos ir Japonijos) pusės. Mažesnės ir neitralės valstybės turėjo prisitaikyti prie jų ir, nors jų pripažinimas „de jure" kartais įvykdavo prieš Santarvės valstybių pripažinimą, jisai principialiai įvykdavo ne be paruošiamojo susinešimo su didžiosiomis valstybėmis arba jų „tyliu" sutikimu.

Todel yra savaime suprantama, kad Pabaltijo valstybės turėjo kreipti didžiausią dėmesį į „de jure" pripažinimą iš Santarvės valstybių pusės ir pakartotinai prašyti greito pripažinimo iš jų vyriausybių.

Santarvės valstybių aukščiausioji taryba savo posėdy 1921 m. sausio 26 d. svarstė Pabaltijo valstybių „de jure" pripažinimo klausimą ir nutarė Latviją ir Estiją pripažinti „de jure", o Lietuvos pripažinimą dar atidėti. Lietuvos pripažinimo vilkinimas buvo diktuojamas grynai politinių motyvų, būtent, Prancūzijos politikos, kuri protegavo Lenkiją[116]). Tasai vilkinimas, žinoma, prieštaravo tarptautinei teisei, nes pripažinimas, kaip jau buvo pasakyta, neturi būti išnaudojamas piktam, norint pasiekti bet kurios pripažįstančios valstybės nėsančius tarptautinėj teisėj tikslus pripažintinos valstybės atžvilgiu. Bet, kaip toliau pamatysime, Lietuvos pripažinimas „de jure" buvo piktai išnaudotas grynai politiniams tikslams pasiekti.

1922 m. liepos 13 d. Lietuvos „de jure" pripažinimo klausimas vėl buvo iškeltas, būtent, Ambasadorių konferencijoj, Poincaré pirmininkaujant. Ši konferencija nutarė pasiųsti Lietuvai notą, kurioj Lietuvos pripažinimas „de jure" buvo padarytas priklausančiu nuo sutikimo internacionalizuoti Nemuną. Lietuvai priėmus tą sąlygą[117]), kuri reiškė politinį nusileidimą Santarvei ir Lenkijai, 1922 m. gruodžio 20 d. įvyko visiškas juridinis pripažinimas.

Visai priešingo nusistatymo pripažinimo atžvilgiu laikėsi Šiaurės Amerikos Jungtinės Valstybės. Jos principialiai nenorėjo pripažinti jokios Pabaltijo valstybės nepriklausomybės net ir „de facto". Mat, jos laikėsi tos nuomonės, kad „draugingumas ir garbė joms liepia plačiai ginti Rusijos interesus ir, kiek galima, susilaikyti nuo sprendimų, turinčių Rusijai gyvybinės reikšmės, o ypač tokių, kurie liečia josios viešpatavimą buvusiose Rusų imperijos srityse"[118]).

Tokio nusistatymo buvo Jungtinės Valstybės 1920 metais, taigi tuo metu, kai dar tebebuvo vilties, kad Rusijoj laimėsianti

---

[116]) „De jure" pripažinimą norėta išnaudoti kaipo spaudimo priemonę Lietuvos vyriausybės atžvilgiu, kad galima būtų priversti Lietuvą nusileisti pirmiausia Vilniaus klausimu, o vėliau Klaipėdos klausimu.

[117]) Žiūr. „Urkundenanhang'e" pasikeitimą notomis tarp Poincaré ir Lietuvos užsienio reikalų ministerio, psl. 145—155, o taip pat psl. 105—107.

[118]) Taip skamba Jungtinių Valstybių užsienių reikalų ministerio 1920 m. rugpiūčio 10 d. nota Italijos pasiuntiniui Vašingtone, kuris pasiteiravo apie Amerikos nusistatymą šiuo klausimu („Document de l'Assemblée", 20/48/100).

demokratinė mintis. Bet šiai Vilsono vilčiai žuvus, Jungtinės Valstybės padarė iš to atatinkamas išvadas ir nelaikė galima toliau vilkinti ūkio santykių užmezgimą su Pabaltijo valstybėmis. 1922 m. liepos 27 d. Jungtinės Valstybės be jokių sąlygų ir vienu laiku pripažino „de jure" Lietuvą ir kitas Pabaltijo valstybes[119]).

Vienintelė valstybė, iki šiol dar nepripažinusi Pabaltijo valstybių nei „de facto" nei „de jure", yra *Jugoslavija*, kuri savo nepripažinimą motyvuoja tuo, kad Rusijos valstybei (ne Tarybų Rusijai, su kuria Jugoslavija neturi jokių santykių ir kurią ji irgi dar nepripažino „de jure") būtų padaryta skriauda, jei ji pripažintų atsiskyrusias Rusijos provincijas nepriklausomomis valstybėmis. Bet šie Jugoslavijos motyvai vargiai begali būti imami galvon tarptautinės teisės atžvilgiu, nes ir politiniu atžvilgiu jie dabar nepamatuoti, visoms kitoms valstybėms pripažinus Pabaltijo valstybes.

B. Atskiras išdėstymas.

1. Lietuvos pripažinimas „de jure".

Pirmoji valstybė, pripažinusi Lietuvą „de jure", buvo Vokietija. Tasai pripažinimas įvyko 1918 m. kovo 23 d. iškilmingu tomečio Vokietijos kaizerio Vilhelmo pareiškimu. Tasai vokiečių kaizerio Vilhelmo pripažinimo aktas, kaip žinoma, buvo paremtas Lietuvos konferencijos 1917 m. gruodžio 11 d. nutarimu.

Savo laiku buvo ginčijamas klausimas, ar tasai pripažinimas turi būti laikomas jau įvykusiu, ar jis įgyja galios tik padarius nurodytą tame akte konvenciją tarp Vokietijos ir Lietuvos[120]). Bet visų pirma Lietuva tuo pripažinimu įgijo tarptautinės teisės veiksmingumą Vokietijos atžvilgiu, nors ji tuomet dar nebuvo susikūrusi kaipo valstybė tarptautinės teisės prasme. Žinoma, tasai pripažinimas buvo padarytas grynai politiniais motyvais[121]).

---

[119]) Pripažinimo tekstą žiūr. dokumentų priede.

[120]) Žiūr. *Klimas*, psl. 161. Lietuvos Valstybės Tarybos pirmininko p. A. Smetonos 1918 m. rugpiūčio 14 d. raštas Vokietijos kancleriui gr. von Hertlingui. Mano išmanymu, Vokietijos pripažinimas yra aiškus, be jokių sąlygų.

[121]) Labai teisingai sako *Buza* („Die Entstehung der Tschechoslowakischen Republik im Lichte des Völkerrechts", — „Zt. für. Völkerrecht", XIII t., 1 sąsiuv., Breslau 1924, psl. 114), kad toks faktinai dar negyvuojančios valstybės pripažinimas turįs visai ypatingos teisinės natūros bei reikšmės. Jisai labiau priklausąs naujosios valstybės susikūrimo procesui, t.y. jisai kreipiamas į tai, kad naujoji valstybė galėtų susikurti. Bet *Buza* klysta, suteikdamas „reconnaissance" konstituojamos reikšmės, nes, kaip jau buvo aukščiau pasakyta, jisai teduoda galėjimo jau gyvuojančios valstybės veiksmingumui įvykdyti. Tik tuo tesiskiria abudu pripažinimų. Palyg. apie tai ir *Hobzą*, „Revue Générale de Droit International Public", t. 29 (1922), „La République tschéco-slovaque et le droit international", psl. 385.

Beje, dar nesusikūrusios Lietuvos valstybės pripažinimas iš Vokietijos pusės gali būti įrodymas prieš konstituojamąją teoriją (plg. aukščiau). Mat, Vokietijos pripažinimas, kaip yra žinoma, negalėjo konstituoti Lietuvos valstybės, o tik galėjo duoti jai galėjimo išsiplėtoti (tasai išsiplėtojimas, nepaisant pripažinimo, kartais buvo kliudomas).

To pripažinimo reikšmė labiausia yra tokia, kad jisai leido laikinajam dar sukurtinos Lietuvos valstybės atstovui, būtent, Lietuvos Valstybės Tarybai (mes galime čia pavartoti civilinės teisės posakį: „nasciturus pro jam nato habetur"), padaryti tam tikrus tarptautinės teisės prasme reikšmingus veiksmus Vokietijos atžvilgiu. Galutinai susikūrus Lietuvos valstybei (1919 m. sausio mėn.), yra tariamai *tyliai* įvykęs tikras *sukurtosios* Lietuvos valstybės „reconnaissance" iš Vokietijos pusės per konkliudentinius veiksmus, t.y. per diplomatinių ir ūkio santykių užmezgimą. Žinoma, visos „sąjungos ir konvencijos projektai", apie kuriuos kalba 1917 m. gruodžio 11 d. nutarimas, nėra privalomos abiem pusėm ir neturi jokios teisinės reikšmės nei politiniu nei tarptautinės teisės atžvilgiu.

Antrasis Lietuvos „de jure" pripažinimas įvyko iš Tarybų Rusijos pusės 1920 m. liepos 12 d. Maskvos sutarties 1 str. 1 abzacu. Vėliau Lietuva buvo pripažinta „de jure" šių mažesniųjų valstybių: Latvijos—1921 m. vasario 12 d., Estijos — 1921 m. kovo 10 d., Meksikos—1921 m. gegužės 5 d., Šveicarijos — 1921 m. liepos 19 d., Švedijos—1921 m. rugsėjo 28 d., Danijos — 1921 m. rugsėjo 30 d., Norvegijos — 1921 m. spalių 4 d., Olandijos—1921 m. spalių 6 d., Suomijos—1921 m. spalių 14 d., Brazilijos—1921 m. gruodžio 9 d., Čechoslovakijos — 1922 m. sausio 5 d., Venecuelos — 1922 m. gegužės 9 d., Graikijos — 1922 m. gegužės 23 d., Čili—1922 m. gegužės 23 d., Bolivijos—1922 m. birželio 14 d., Ispanijos—1922 m. liepos 27 d., Islandijos—1922 m. lapkričio 1 d., Belgijos—1922 m. gruodžio 27 d., Panamos—1922 m. gruodžio 28 d., Kosta-Rikos—1923 m. sausio 5 d., Siamo—1923 m. sausio 30 d., Peru—1923 m. vasario 5 d, Paragvajaus — 1923 m. vasario 9 d., Liberijos — 1923 m. vasario 13 d., Kinijos — 1923 m. vasario 13 d., Gvatemalos — 1923 m. vasario 26 d., Portugalijos — 1923 m. gegužės 3 d., Jungtinės Amerikos Valstybės pripažino Lietuvą 1922 metų liepos 28 d. Ir Apaštališkasis Sostas, politinėms aplinkybėms pasikeitus Lietuvos naudai, pripažino Lietuvą „de jure" 1922 m. lapkričio 10 d, nors pirmiau jis buvo atsisakęs tai padaryti nuncijaus Eugeno Pacelli 1918 m. balandžio 30 d. raštu Lietuvos Valstybės Tarybos pirmininkui[122]).

Didesnes kliūtis darė Santarvės valstybės Lietuvos pripažinimui „de jure". Prieš jį įvyko pasikeitimas notomis ir politiš-

[122]) *Klimas*, psl. 123. Vatikano pripažinimą „de jure" žiūr. dokumentų priede.

kai diplomatinis pasiaiškinimas. Ambasadorių konferencijai pranešus Lietuvos valdžiai 1922 m. birželio 13 d. apie sąlygas (conditions), kuriomis gali įvykti pripažinimas „de jure", buvo pasiųsta Lietuvos užsienio reikalų ministerio p. Jurgučio 1922 m. rugpiūčio 4 d. nota. Joje ministeris nurodė, kad Lietuva sutinkanti su Nemuno internacionalizacija, einant Versalės taikos sutarties 342, 343 ir 345 str. Bet jis taip pat pažymėjo, kad Versalės sutarties dispozicijos apie laisvą navigaciją Nemunu tėra įvykdomos tik taikos metu, o kadangi Lenkija neteisėtai okupavusi Lietuvos teritoriją ir tokiu būdu ji esanti su Lietuva kare, tai tie nuostatai negali būti taikomi Lenkijai[123]). Toliau, Lietuvos užsienio reikalų ministeris atkreipė dėmesį į tai, kad su Lietuvos pripažinimu taip pat esąs surištas perdavimas Lietuvai suvereninių teisių Klaipėdos kraštui, einant Versalės sutarties 99 str. ir pasiremiant Santarvės valstybių 1919 m. birželfo 16 d.[124]) atsakymu Vokietijai („la région en question a toujours été lithuanienne et que Memel et la région avoisirante seraient remis aux Puissances alliées et associées parce que le statut du teritoire lithuanien n'est pas encore déterminé"[125]).

Į tai buvo atsakyta 1922 m. spalių 13 d. p. Poincaré nota Lietuvos atstovui Paryžiuje, kurioje jisai atkreipia Lietuvos valdžios dėmesį į tai, kad Nemuno internacionalizavimo sąlygos turinčios būti priimtos be jokio *rezervo* (sans aucune réserve) ir kad pripažinimas „de jure" nieko bendra neturįs su Klaipėdos klausimo išsprendimu.

Pagaliau tąjį klausimą išaiškino turininga Lietuvos ministerio *Galvanausko* 1922 m. lapkričio 18 d. nota Ambasadorių konferencijos pirmininkui. P. Galvanauskas nurodė į tai, kad Lietuvos valdžia be rezervų priėmusi Versalės sutarties dispozicijas apie navigaciją Nemunu, bet tik nurodžiusi į nenormalius santykius su Lenkija, esančia faktinai kare su Lietuva, kas apsunkina tos dispozicijos įgyvendinimą Lenkijos atžvilgiu. Toliau, jis nurodė į Lietuvių tautos norą, kiek galima, greičiau išspręsti Klaipėdos klausimą, bet galop pabrėžė, kad šisai nurodymas „n'avaient pas le caractère de réserve". Į šią notą, kurioj Lietuvos valdžia faktinai nusileido nepamatuotiems Santarvės reikalavimams, buvo atsakyta 1922 m. gruodžio 20 d. kolektyvine Am-

---

[123]) Pasikeitimą notomis žiūr. „Urkundenanhang'e", psl. 145 — 155 Bendrai iki šiol tarptautinėj teisėj mažai tera išaiškintas klausimas apie upės ar jūros dalies internacionalizacijos išlaikymą ir karo metu. Mano išmanymu, tokie atsitikimai turi būti aiškiai numatyti sutartyse su kontr-agentinėmis valstybėmis minėtose dispozicijose toksai atsitikimas nėra numatytas.

[124]) Tasai Lietuvos užsienio reikalų ministerio tvirtinimas, mano išmanymu, yra visai pamatuotas, nes „de jure" pripažinimas jau reiškia „statut déterminé". Bet Poincaré vadovavosi ne juridiniu, o tik politiniu kriterijum.

[125]) Pilnas tekstas paskelbtas „Question de Memel" (Kaunas, 1923).

basadorių konferencijos nota, kurioje Lietuva buvo pripažinta „de jure", pasiremiant tuo, kad ji priėmus 1922 m. liepos 13 d. sąlygas[126]) „sans aucune réserve".

Taigi, čia buvo siekiama naudos, statant pripažinimui politinę sąlygą, kuri jokiu būdu negali būti pateisinama tarptautinės teisės atžvilgiu (plg. aukščiau).

2. *Vadinamasis Pabaltijo valstybių „de jure" priėmimas Tautų Sąjungon.*

Pabaltijo valstybėms, kurios tebuvo 1920 m. gruodžio 16 d. tik aprėžtu būdu priimtos Tautų Sąjungon[127]), vis delto buvo duota galėjimo prašyti priimti vadinamais „de jure" nariais (Membres ordinaires). Tasai „de jure" priėmimas turėjęs būti surištas su atskira pareiga (o ne sąlyga), kuri pasireiškė Tautų Sąjungos susirinkimo šioj, 1920 m. gruodžio 17 d. priimtoj, priėmimo komisijos „rekomendacijoj":

„*Rattachement des Etats trop exigus pour être admis comme membres ordinaires.* L'Assemblée exprime la voeu que la Commission spéciale qui sera chargée par la Conseil de la Société des Nations d'examiner les propositions relatives aux modifications du Pacte, veuille bien examiner si et comment il serait possible de rattacher à la Société des Nations des Etats souverains qui, en raison de leur exiquité ne peuvent être admis comme Membres ordinaires"[128]).

Lietuva ir kitos Pabaltijo valstybės tuomet įnešė į Tautų Sąjungos susirinkimą, pirmą kartą įvykusį Ženevoj 1921 m. rugsėjo 21 d., pasiūlymą priimti jas pilnateisiais Tautų Sąjungos nariais ir pasižadėjo „à se conformer auvolu d'l'Assemblée en ce qui concerne la protection des minorités"[129]).

Tautų Sąjunga vėl perdavė tą bylą ištirti VI-ai komisijai, kuri pakartotinai ir atatinkamai antrojo Tautų Sąjungos susirinkimo liberaliam nusistatymui del naujų narių priėmimo, patarė įsileisti Pabaltijo valstybes Tautų Sąjungon.

Bet čia turi būti pažymėta, kad iškeliant priėmimo klausimą, aplinkybės buvo prielankesnės Latvijai ir Estijai negu Lietuvai: tuo tarpu kai Latvija ir Estija buvo pripažintos „de jure"

---

[126]) Nes, kaip jau buvo aukščiau pasakyta, tarptautinės teisės atžvilgiu, visai neleistina statyti bet kokia pripažinimui sąlyga. To dėliai Santarvės valstybės sąlygos Lietuvos pripažinimui „de jure" jokiu būdu negali būti laikomos suspensyvėmis (atidedamomis) arba išrišamomis (rezoliutyvėmis), bet modusu (užduotimi), del kurio įvykdymo Lietuvos valdžia dar gali vesti derybas su Santarve.

[127]) Žiūr. aukščiau.

[128]) „Documents de l'Assemblée" 2148/211.

[129]) „Compte rendu provisoire de la deuxiéme Assemblée de la Société des Nations", Genève 1921 (A. 10, U. 30, S. 5). Lietuva, Latvija ir Estija vėliau įteikė Tautų Sąjungai tam tikras mažumų deklaracijas, kuriose tasai klausimas buvo galutinai sureguliuotas.

15 valstybių, kurių tarpe buvo ir Santarvės valstybės, Lietuvos pripažinimas „de jure“ iš Santarvės valstybių pusės ir Vilniaus klsusimo išsprendimas dar tebekybojo ore.

Nepaisant visų šių apystovų, Lietuva buvo kartu su kitomis Pabaltijo valstybėmis priimta Tautų Sąjungon kaipo „membres ordinaires“ 1922 m. rugsėjo 22 d.

Taigi, priimant Pabaltijo valstybes Tautų Sąjungon, kaip ir pripažįstant jas tarptautinės teisės atžvilgiu, turėjo įvykti irgi dvi stadijos: nepilnas ir pilnas jų priėmimas. Net ir po pilno priėmimo Tautų Sąjungon[130]) ne visi jos nariai iš to padarė reikiamas išvadas ir neužmezgė tarptautinės teisės nustatytų santykių su naujai priimtąja valstybe (būtent, su Lietuva), t. y. nepripažino „de jure“ naujo Sąjungos nario.

Bet toks nenuoseklumas, kaip buvo pasakyta, nieko nerodo prieš tarptautinę teisę ir taikingo tautų sugyvenimo interesais neturi būti kartojamas ateity.

IX. Santrauka.

Suglaudę visa tai, kas čia buvo pasakyta apie Pabaltijo valstybių pripažinimą ir priėmimą Tautų Sąjungon, prieiname šias išvadas:

Tarptautinės teisės veiksmingumo susidarymas ir išsiplėtimas ir Lietuvos, Latvijos ir Estijos įaugimas į tarptautinę šeimą įvyko tam tikrais laipsniais arba stadijomis. Pabaltijo valstybių tarptautinės teisės veiksmingumo pirmoji stadija prasidėjo, kai tik užsibaigus jų susikūrimui. Kaipo faktinos, bet dar nei „de facto“ nei „de jure“ nepripažintos, valstybės, jos ir tuomet jau turėjo tam tikrą kompetenciją tarptautinės teisės atžvilgiu. Antroji stadija prasidėjo „de facto“ pripažinimų metu, — Pabaltijo valstybės tuomet galėjo pasinaudoti kad ir, palyginti, didesniu, bet dar tam tikrais tarptautinės teisės santykiais aprėžtu, veiksmingumu. Trečioji ir paskutinė stadija prasidėjo „de jure“ pripažinimo laiku: tuo teisiniu aktu Pabaltijo valstybėms buvo duotas galėjimas pasinaudoti visišku tarptautinės teisės veiksmingumu pripažįstančių valstybių atžvilgiu.

Pabaltijo valstybių įaugimas tarptautinėn šeimon ėjo lygiagrečiai su pripažinimu, bet jis buvo galutinai įvykdytas jų priėmimu Tautų Sąjungon, kuris iš jų pusės irgi įvyko tam tikromis stadijomis: 1) priėmimas labai aprėžtomis nario teisėmis (vadinamasis „de facto“ priėmimas), 2) priėmimas ordinariniu nariu (vadinamasis „de jure“ priėmimas).

Nūnai mažosioms Pabaltijo valstybėms, kaipo pilnateisiams tarptautinės teisės šeimos nariams, yra atviras kelias į savo to-

---

[130]) Kalbama apie Lietuvos pripažinimą „de jure“. Europos ir Amerikos mažesniųjų valstybių dauguma pripažino Lietuvą „de jure“, kaip tik priėmus ją Tautų Sąjungon, tik Santarvės valstybės tuomet nenuosekliai pasielgė.

limesnį išsiplėtojimą ir sutvirtėjimą. Jųjų tolesnis valstybinis plėtojimasis stato joms naują uždavinį, kuris gali būti įgyvendintas ne tik politiniu, bet ir tarptautinės teisės, keliu. Kalba eina apie dar sudarytiną *Pabaltijo valstybių sąjungą*. Bet apie tai kitame veikale.

Dr. jur. G. Ratenbergas.

Dokumentų priedas.

Ligi šiol niekur nepaskelbtieji Lietuvos pripažinimo dokumentai*).

1. Anglijos pripažinimas Lietuvos valstybės „de facto".

Kaunas, 1919 m. rugsėjo 15 d.

Jo Ekscelencijai ponui Lietuvos Prezidentui
Kaunas.

Pone,

Aš turiu garbės Jums pranešti, kad esu gavęs iš Užsienių Reikalų Ministerijos per Rygą telegramą, kurioj Jo Didenybės Anglijos vyriausybė praneša Lietuvos atstovams, kad ji yra pasiryžusi pripažinti laikinąją Lietuvos vyriausybę kaipo nepriklausomą organizaciją „de facto" ta pačia baze, kaip ir Estijos ir Latvijos tautų, apie ką aš gavau įsakymą Jums pranešti.

Aš turiu garbės būti, ponas,
Jūsų paklusnus tarnas
pas. *WARD*
Pulkininkas-Leitenantas Komisaras-Asistentas
Pabaltijo provincijoms.

2. Prancūzijos pripažinimas Lietuvos valstybės „de facto".

Prancūzijos Respublika
Užsienių Reikalų Ministerija
Politikos Departamentas

Paryžius, 1920 m. gegužės 11 d.

Ponui E. V. Milašiui, Lietuvos delegatui
Paryžius

Ponas Delegate,

Jūs mane esate keletą sykių prašę nustatyti pobūdį tų santykių, kurie yra tarp Lietuvos ir Prancūzijos Respublikos.

Prancūzų vyriausybė yra užmezgusi, kaip Jūs žinot, draugingus ir simpatingus santykius su Jūsų šalies laikinąja vyriausybe, ir jai buvo malonu priimti Paryžiuj jos oficialius atstovus.

Aš esu laimingas Jums patvirtinti, kad Respublikos vyriausybė laikinai pripažįsta „de facto" Lietuvos nepriklausomybę, laukdama, kol Santarvės valstybės išspręs konkrečiai šį klausimą „de jure".

Aš naudojuosi šia proga išreikšti Jums savo interesą kai del gerų santykių tarp Lietuvos ir Prancūzijos vystymosi.

Priimkite, ponas Delegate, mano aukštos pagarbos pareiškimą.

Užsienių Reikalų Ministeris
MILLERAND.

---

*) Visų čia dedamų dokumentų vertimas padarytas laisvai. Santarvės pripažinimas Lietuvos „de jure" paskelbtas „Question de Memel".

3. Lenkijos pripažinimas Lietuvos valstybės „de facto"*).

Lietuvos Respublikos Užsienių Reikalų Ministerijai

Kaunas.

1171 4/7 20/6

Ponas Ministeri,

Aš turiu garbės pranešti Jūsų Ekscelencijai, kad Lenkijos vyriausybė yra nutarus pripažinti Lietuvos Steigiamąjį Seimą ir jo sudarytą vyriausybę kaipo nepriklausomą organizaciją „de facto".

Norėdamas tuo pačiu laiku gyvai išreikšti tuos jausmus, kuriuos lenkų tauta visumet turėjo lietuvių tautos atžvilgiu, ir kurie yra tampriai surišti su bendra abiejų tautų praeitimi, — o aš tikiuosi, kad jie dar labiau sustiprės, — Lenkijos vyriausybė pareiškia savo pasiryžimą užmegsti su Lietuvos vyriausybe draugingus santykius. Lenkijos vyriausybė mano, kad teisės ir teisingumo principų priėmimas santykiuose tarp abiejų šalių sudarys tikresnę šio draugingumo bazę.

Aš naudojuosi šia proga išreikšti Jums, ponas Ministeri, savo aukštą pagarbą.

Užsienių Reikalų Ministeris
SAPIEHA.

4. Vatikano pripažinimas Lietuvos „de jure".

Segretario di Stato
di Sua Santita Vatikanas

(Apaštališko Sosto
Valstybės Sekretariatas) 1922 m. spalių 10 d.

Ponui Kaziui Byzauskui, Lietuvos atstovui.

Žemiau pasirašęs Kardinolas, Šventojo Sosto Valstybės Sekretorius, turi garbės Jums pranešti, kad Šventasis Sostas yra laimingas pripažinti Lietuvos vyriausybę „de jure".

Jo Šventenybė išreiškia kilniajai lietuvių tautai savo geriausius linkėjimus ir pageidavimą, kad tarp Lietuvos ir Lenkijos, kiek galima, greičiau būtų atstatyti draugingiausi santykiai, būdamas įsitikinęs, kad šisai laimingas artėjimas padarys santykius tarp Vatikano ir šių abiejų kilnių tautų visumet draugingus.

Žemiau pasirašęs Kardinolas naudojasi šia proga išreikšti Jums savo gilią pagarbą.

pas. *E. GASPARI.*

5. Jungtinių Amerikos Valstybių pripažinimas Lietuvos „de jure"**).

(1922—VII—28).

Jo Ekscelencijai Užsienių Reikalų Ministeriui

Nr. 710. *Kaunas.*

Pone,

Aš turiu garbės Jums pranešti, kad mano vyriausybė man pavedė pranešti Lietuvos Užsienių Reikalų Ministerijai, kad Jungtinės Valstybės suteikia Lietuvai savo pilną pripažinimą.

Apie tai buvo pranešta Vašingtono spaudai paskelbti šios dienos laikraščiuose štai kas:

---

*) Vertimas iš prancūzų kalbos.
**) Vertimas iš anglų kalbos.

Estijos, Latvijos ir Lietuvos vyriausybės buvo pripažintos „de jure" arba „de facto" vyriausių Europos vyriausybių ir užmezgė santykius su savo kaimynais tam tikromis sutartimis.

Išreikšdama savo pripažinimą, Jungtinių Amerikos Valstybių vyriausybė turi galvoj Estijos, Latvijos ir Lietuvos vyriausybių buvimą jau ilgą laiką ir sekmingą savo politinės bei ekonominės stabilizacijos išlaikymą savo sienų ribose.

Jungtinės Valstybės buvo visą laiką tos nuomonės, kad Rusijos ypatingos dabartinės aplinkybės neturinčios būti išnaudotos jos teritorijos daliai atsiskirti. Šitas principas nėra sulaužytas ir dabartiniu pripažinimu Estijos, Latvijos ir Lietuvos, kurios yra susikūrusios ir laikosi savo gyventojų dėka.

Kol Kongreso nebus galutinai nustatytos tam tikros diplomatinės atstovybės, ponas ..... eis toliau Jungtinių Valstybių Komisaro pareigas ir turės Ministerio rangą.

Aš esu įgaliotas prašyti Lietuvos vyriausybę mane laikinai pripažinti iki formalinio prašymo apie ekzekvatūrą.

Prašau, priimti ir t. t. ...

Aš turiu garbės, ponas, būti
Jūsų žemiausias tarnas
pas. *CLEMENT S. EDVARDS*
Amerikos Konsulas.

Literatūra ir šaltiniai.

Sir Buchanan: Memoiren des engl. Botschafters in Petersburg (ersch. in engl. nnd. franz. Sprache) Berl. 1923.

Balterrius R.: Die Balten in der Geschichte Esthlands, Berlin 1922.

Bezzenberg M. Der Werdegang des litauischen Volkes, Stuttgart 1914

Bluntschli: Das moderne Völkerrecht der zivilisierten Staaten. 1878

Bonfils: Droit international public, Paris 1904.

Eesti-Esthonie-Esthonia-Esthland: Eine Schrift in der ethnischen, französischen, englischen u. deutschen Sprache, herausgegeb. von: Reval (Tallian) 1923.

Ehret J.: Litauen, Genf 1918.

Erzberger M.: Erlebnisse im Weltkriege, Stuttgart und Berlin 1920.

Bulletin de l'Esthonie: Monatsschrift, herausgegeb. von dem esthonischen Presse - Büro in Paris. 7. Rue de l'Alboni. Nr. 14, 15, 16, 17, 18, 19. 1920/21.

Fauchille P.: Le droit international public. Paris 1922/23.

Fleischmann: Die Aalandfrage (als Manuskript gedruckt) 1918.

Frauenstein A.: Dreibund der baltischen Staaten. Riga 1921.

Gaigalat: Die litauisch-baltische Frage, Berlin 1915.

Gaigalat: Litauen, das besetzte Gebiet, sein Volk und deren geistige Strömungen. Berlin 1915.

Grabowski, A.: Recht und Staat. 1908.

Grohn-Wolfgang, H F.: Lettlands Bedeutung für die östliche Frage. Berlin und Leipzig 1923.

Grotius: Le droit de la guerre et de la paix, übersetut von Barbeyrae.

Hall, U.E.: International Law, London 1906.

Hatscheck J.: Völkerrecht als System bedeutsamer Staatsakte, Leipzig 1923.

Heffter: Das europäische Völkerrecht der Gegenwart auf den bisherigen Grundlagen. 1888.

Heilborn, P.: Das System des Völkerrechts entwickelt aus den völkerrechtlichen Begriffen. 1896—1903

Heilborn, P.: Grundbegriffe des Völkerrechts. (Berlin-Stuttgart-Leipzig 1912).

Holtzendorff: Handbuch des Völkerrechts, 1885—1889.
Huber, Max: Die Staatensukzession, Leipzig 1898.
Jellinek, G.: Allgemeine Staatslehre, Berlin 1922.
Jsay, Ernst: Völkerrecht, Breslau 1924.
Kelsen, Hans: Das Problem der Souveränität und die Theorie des Völkerrechts, Tübingen 1920.
Kelsen, Hans: „Staat-u. Völkerrecht" Zt. f. öffentl. R.V.Bd.H. 3. 4.
Klimas, P.: Werdegang des litauischen Staates bis zum 11. November 1918. Berlin 1919.
Lampert, U.: Rechtspflichten des Staates. (Aus Festgabe der juristischen Fakultät der Universität Freiburg) Freiburg, 1924.
v. Liszt, F.: Das Völkerrecht, systematisch dargestellt, Berlin 1920.
v. Liszt, F.: Die völkerrechtliche Stellung der Republik Georgien. (Ein Gutachten) Berlin 1918.
Lorimer, M.: La doctrine de la reconnaissance fondement du droit international (Revue de droit international T. XVI S. 333—359) 1884.
Ludendorff: Meine Kriegserinnerungen 1914—1918. Berlin 1919.
Luiga, G.E.: Die neue Agrarverfassung in Eesti—Dorpat 1924.
v. Martens, F: Völkerrecht. Das internationale Recht der zivilisierten Nationen. (Deutsch von Berg-Bohm) Berlin 1883—96.
Martna: l'Esthonie, Paris 1920.
Neumann: Grundriss der heutigen europäischen Völkerrechts. Wien 1885.
Le Normand: La reconnaissance internationale et ses diverses applications, Paris 1889.
Nys: „La doctrine de la reconnaissance des Etats" (Revue de droit international 2 serie t. 5. S. 292) 1903.
Oppenheim: International Law, London 1920.
v. Puffendorf, S: De jure naturae et gentium libri octo. Londici Scanorum 1672.
Rivier, A.: Lehrbuch des Völkerrechts. 1899.
Rougier, A.: Revue générale de droit international public 2 serie I III S. 232—238.
v Rutenberg, O: Geschichte der Ostseeprovinzen Lit.—Est- und. Kurlands, Leipzig 1859.
Sander, F.: Staat und Recht, Leipzig-Wien 1922.
Sander, F.: Das Factum der Revolution und die Kontinuität der Rechtsordnung. Zeitschrift f. öffentliches Recht. Wien 1919.
Schönborn, W.: Staatensukzession (Handbuch des Völkerrechts von F. Hier-Somlo B. II, Abt. II) Berlin-Stuttgart-Leipzig 1913.
Schücking-Wehberg: Die Satzung des Völkerbundes.
Smetona: Die litauische Frage, Berlin 1917.
Sommerlad, T.: Die geschichtliche Stellung der russischen Ostseeprovinzen. Halle 1918.
Stankewitsch, W.: Die Schicksale der Völker Russlands, Berlin 1922 (in russ. Sprache).
Staub, H.: Die völkerrechtlichen Lehren Vattels, Berlin 1922.
Storost: Litauische Geschichte, Tilsit 1921.
Strupp, K.: Grundzüge des positiven Völkerrechts, Berlin 1922.
„ „ Die Friedensverträge, Berlin 1918.
„ „ Theorie und Praxis des Völkerrechts, Berlin 1925.
Studien zur Lehre von der *Staatensukzession.* (Herausgegeben von Partsch und Triepel). 3 Gutachten von Barcklay, Struycken und Kaufmann, Berlin 1923.
Triepel, H.: Völkerrecht und Landesrecht, Leipzig 1899.
Ullmann: Völkerrecht, 1908.
Vattel, M.: Le Droit des Gens M.D.C.C.L. XXIII.
Wiscont, A.: La Lithuanie et la Guerre, Genève 1917.
Verdross, Alfred: „Entstehung und Anerkennung von Staaten" (Wörterbuch des Völkerrechts und der Diplomatie).

Verdross, Alfred: „Völkerrecht und einheitliches Rechtssystem" (Zeitschr. für Völkerrecht XII Bd 4. Heft, Breslau 1923.
Walters, M.: Lettland, seine Entwicklung zum Staat und die baltischen Fragen. Rom 1923.
Wörterbuch: des Völkerrechts und der Diplomatie (herausgegeben von K. Strupp) Bd. 1 Bogen 1,24, Berlin 1923—24.
Zimmermann, M.A: Die Umrisse des neuen Völkerrechts, Prag 1923 (in russ. Sprache).

Specialinė literatūra pripažinimo klausimu.

Burckhardt, W: Unvollkommenheiten des Völkerrechts, Bern 1923.
Buza: Die Entstehung der tscheckoslovakischen Republik im Lichte des Völkerrecht, Zt. für Völkerrecht, XIII b., Heft, 1, Breslau 1924
Calvo: Le droit international theorique et pratique, Paris 1896.
Carnazza-Amari: Traité de droit international public en temps de paix 1880.
Chretien: Principes de droit International, 1893.
Coucke: Admission dans la Société des Nations et reconnaissance „de jure" (R. de droit international 3 Série T. II).
Despagnet: Cours de droit international public, 1910.
Duguit, L.: Traité de droit international, 1921.
Fiore: Nouveau droit international public suivant les besoins de la civilisation moderne, 1885 T. I.
Func- Brentano et Sorel: Précis du droit des Gens, 1900.
Gareis: Institutionen des Volkerrechts, 1901.
Günther: Das Völkerrecht. (europäisches Völkerrecht in Fredenszeiten) Altenburg, T I. 1787, T. II. 1792.
Hobaa: La République tschéckoslovaque et le droit international, Revue générale du droit international public B. 29, 1922.
Kaltenborn: Kritik des Völkerrechts, 1897.
Klüber: Europäisches Völkerrecht, 1819.
Krabbe: Die moderne Staatsidee, 1919.
Lawrence: Commentaire sur les éléments du Droit international de wheaton, 1868.
Mandelstam, A.: La Société des Nations et les Puissances devant le problème arménien (Revue de droit international public 2 Série T. IV).
G.v.F. Martens: Précis de droit des Gens moderne de l'Europe, 1789
Merignac: Traité de droit international public, 1907.
Nelson: Rechtswissenschaft ohne Recht, 1917.
Pradier-Fodere: Traité de droit international public, 1885.
Phillimore: International law. (Commentaires upon) 3-e édit, 1879—90.
Salviolli; Rivista de diritto internationale XIV 1921—22 Série III. S. 20—24.
Scelle: Admission de nouveaux membres dans la Société des Nations par l'assemblée générale de Genève (R. de droit international, 2 Série T. III).
Schmalz: Das Volkerrecht, 1898.
Verdross: Die Einheit das rechtlichen Weltbildes auf Grundlage der Völkerrechtsverfassung Tübingen 1923.
Wenzel: Juristische Grundprobléme, Berlin 1920.
Wheaton: Elements du droit international.
„ Histoire des progrès du droit des Gens en Europe et en Amérique. Leipzig 1853.
Westalke: International law, 1907.
Zitelmann: Die Unvollkommenheiten des Völkerrechts, München und Leipzig 1919

Tarptautinis privalomasis arbitražas po didžiojo karo.

I. Įžanga: Bendros pastabos. Skirtumas tarp privalomojo ir laisvojo arbitražo. Kai kurios privalomojo arbitražo sutartys, padarytos pastaruoju metu.

Privalomasis arbitražas yra tada, kada dvi valstybės, negalėdamos tiesioginių derybų keliu išspręsti ginčo, paveda jį savo pasirinktiems teisėjams, kurie, respektuodami teisinę bazę, daro nutarimą, abiem šalim privalomą ir vykdytiną bona fide (I-os Hagos konvencijos 15 str.).

Tad teisiamoji valdžia yra pripažinta. Tuo būdu arbitražo nutarimas (sentence) gretinasi su teismo sprendimu (jugement).

Principialiai, sako prof. Ch. Dupuis, arbitražas yra fakultatyvis dalykas: suvereninės valstybės nepripažįsta aukščiau jų esančių teisėjų ir negali būti teisiamos joms pačioms laisvu noru neatsižadėjus savo suvereniteto dalelės.

Valstybės, jei nori, gali, iš anksto pareikšdamos savo valią, pripažinti privalomąjį arbitražą. Kaip tik ką kilusiam ginčui išspręsti arbitražo keliu reikalingas yra kompromiso aktas (compromis), taip lygiai būsimiems konfliktams spręsti yra reikalinga arba „kompromiso klauzulė" arba nuolatinė arbitražo sutartis".

Charakteringa privalomajam teismui (la justice), sako N. Politis, yra tai, kad jis nepareina nuo ginčo šalių susitarimo: jis vyksta net vienos šalies prašymu be būtino antrosios šalies sutikimo"[1])*). Arbitražo didžiausias silpnumas glūdi tame pavojuje, kad jo nutarimai gali būti nevykdomi. Todel suprantamas gausumas rezervų, kurių pilnos yra obligatorinės tarptautinės sutartys. Kompromiso klauzulė ir nuolatinė (permanent) privalomojo arbitražo sutartis nėra pavojingos tik mažos reikšmės ginčuose. Iš čia bus suprantama, kodel ir didžiosios valstybės vengia privalomojo arbitražo su mažesnėmis, kurių nepriklausomybę jos tik toleruoja ypatingoms politikos aplinkybėms susidėjus. Lietuvos ir SSSR nepuolimo sutarty nekalbama apie

*) išnašas žiūr. gale.

arbitražą. Labai skeptiškai reikia žiūrėti, ar ir vokiečiai, sudarydami su Lietuva sutartį, leisis į arbitražo procedūrą ginčijamiems klausimams spręsti.

Arbitražo institutą randame pačių tautų užuomazgoje.

Neužsiiminėdami jo istorija, pažymėsime vien tiktai, kad 1899 m. Haagos taikos konferencija yra padarius vieną didelį žingsnį pirmyn, nustatydama tarptautinio arbitražo juridines taisykles.

Prieš karą buvo dėta daug pastangų arbitražo idėjai skleisti. Prancūzų ir Anglų 1903 metų arbitražo sutartis yra itin žymėtinas šios rūšies pavyzdys. Taip pat visa eilė mažesniųjų valstybių yra sudarius panašių sutarčių, paremtų Haagos 1907 metų konvencija. Pasaulinis karas sutrukdė arbitražo sutarčių eigą, ir tik taika vėl davė sąlygų joms plėtotis. Pokarinės arbitražo sutartys eina šiomis kryptimis: senuoju kompromiso klauzulių ir arbitražo sutarčių modeliu ir kai kurioms karo pagimdytoms sunkenybėms likviduoti.

Tautų Sąjungos Tarybos 1925 m. gruodzio 12 d. pasiūlymu, generalinis sekretoriatas yra paruošęs metodišką arbitražo konvencijų santrauką[2]).

Reikėtų pažymėti, kad arbitražo sutartys yra daromos arba susiaurinta prasme, grynai juridiniams klausimams išspręsti, arba tokios, kurios turi daug didesnį plotą: „arbitražas taikomas visiems ginčams, neatsižvelgiant į tai, kurios jie kilmės yra".

Šios rūšies pavyzdys gali būti Austrų sutartis, padaryta Varšuvoj 1923 m. lapkričio 13 d. su Lenkais.

Lietuvių-Latvių 1920 m. rugsėjo 28 dienos Rygos sutartis užakcentuotina tuo atžvilgiu, kad liesdama aiškiai nustatytą klausimą (sienas), ji negirdėtu pasitikėjimu ex aequo et bono suteikė vienam asmeniui (p. Simpson) teisę jam išspręsti[3]).

Visos eilės neutralių valstybių buvo pasiūlytas privalomas arbitražas Tautų Sąjungai. Tokių pat pasiūlymų buvo padariusios net kai kurios kariavusios valstybės.

Tačiau Tautų Sąjungos Paktas nėra nužiūrėjęs privalomojo arbitražo. Jame tenumatomos laisvos sutartys. Bet kad ir nėra nustačius Tautų Sąjunga privalomojo arbitražo, tačiau jos teisinėj organizacijoj glūdi jo prievolės (obligation) idėja. Tai reiškia, kad susiginčijusios valstybės turi pasiduoti arbitražo procedūrai arba Tautų Sąjungos Tarybos kvotai.

Tautų Sąjungos Pakto 12 str. uždeda pareigą savo nariams, kilus ginčui, kuris gali iššaukti ryšių nutraukimą (rupture), *pavesti konfliktą arba arbitražo procedūrai, arba teismui, arba, pagalios, perduoti bylą Tautų Sąjungos Tarybai.*

Susiginčijusios šalys jokiu būdu negali pradėti karo tol, kol neišeis trijų mėnesių laikas po arbitražo arba kitos, aukščiau nurodytos, procedūros nutarimo.

II. Ar yra privalomas arbitražas Tautų Sąjungos Pakte.

1-o 12 str. 2-o Arbitražo pritaikymas 13-ju str.

Tad arbitražas Tautų Sąjungos Pakte yra laisvas. Jis reikalauja abiejų ginčo šalių sutikimo, tuo tarpu kai kvotai pradėti pakanka vienos konflikto šalies pareiškimo (requête), kurį svarsto Tautų Sąjungos Taryba arba jos susirinkimo pilnatis.

Tautų Sąjungos Pakto 13 str. štai ką sako: „Tautų Sąjungos nariai pasižada, kad jei tarpe jų kiltų toks ginčas, kuris *jų nuožiūra* (mano pabraukta L.N.) galėtų būti išspręstas arbitražo arba teismo keliu, ir jei tas ginčas negalėtų būti patenkinamai išspręstas diplomatijos būdu, tai tas visas klausimas turi būti atiduotas arbitražui arba teismui išspręsti". „Ginčai, kurie bendrai (généralement) gali būti sprendžiami arbitražo arba teismo keliu, yra tokie, kurie liečia sutarties interpretaciją visais tarptautinės teisės atžvilgiais, nustatyto fakto realitetą, jeigu tas faktas yra pagrindas tarptautiniam pasižadėjimui sulaužyti, arba kiekį ir esmę atlyginimo nuostolių, kurie yra būtini už pasižadėjimo sulaužymą".

Cia pirmojo abzaco žodžiai *jų nuožiūra* (à leur avis) gerokai susilpnina taisyklių galią, nes šalys turi susitarti, kad ginčas galėtų būti sprendžiamas arbitražo keliu.

N. Politis sako: „be abejo ir žodis *bendrai* (généralement) labai susilpnina pasižadėjimų vertę, speclaliai tam tikrose ginčų kategorijose, kadangi atrodo, jog čia daugiau yra papročio nekaip prievolės reikalas"[4]).

1920 metais Skandinavijos vyriausybės prašė išbraukti žodį „généralement", o tai turėtų žymios juridinės reikšmės, kadangi būtų galima privalomojo arbitražo dėsnį pritaikyti visoms ginčų rūšims.

Kiekviena valstybė gali atmesti arbitražą, remdamasi politiniais motyvais arba net jų aiškiai neprecyzuodama.

Jeigu šalys nesusitaria pasiduoti arbitražo arba teismo procedūrai, tai turi pavesti ginčą Tautų Sąjungos Tarybai, kuri bando jas sutaikint. Bet 15 str. reikalauja, kad Tautų Sąjungos Tarybos nutarimas būtų vienu balsu priimtas.

Tokio nutarimo nesant, problema lieka neišspręsta, ir šalys yra laisvos daryti taip, kaip ras reikalinga teisei ir teisėtumui palaikyti.

III. Valstybių galėjimo (possibilité) klausimas pasirenkant privalomąjį arbitražą nuolatinio tarptautinio teismo (C.P.J.I.) 36 str. § 2-ju.

Įvykęs 1920 m, privalomojo arbitražo šalininkų ir jo priešininkų kompromisas suteikia valstybėms Nuolatinio Tarptautinio Teismo 36 str. § 2-ju galėjimą (possibilité) pasiduoti privalo-

majam arbitražui tam tikriems, iš anksto nustatytiems, ginčams, kurie liečia: a) tarptautinių sutarčių interpretaciją, b) kiekvieno tarptautinės teisės klausimo išaiškinimą, c) tarptautinio pasižadėjimo sulaužymo fakto realiteto konstatavimą, d) kilusių iš tarptautinio pasižadėjimo sulaužymo nuostolių atlyginimo esmės ir didumo nustatymą. Šie keturi punktai tik tada uždeda valstybėms savo privalomumą, kai jos tatai pareiškia specialiniam protokole, prijungtam prie Nuolatinio Tarptautinio Teismo statuto, kitaip sakant, valstybės gali pripažinti to teismo kompetenciją visiems juridinės tvarkos klausimams.

Panašūs pareiškimai nebuvo gausūs: juos yra padariusios vos keliolika valstybių—iki 5-os Tautų Sąjungos sesijos tik penkiolika valstybių (jų tarpe ir Lietuva, bet nėra nė vienos didelės valstybės).

Yra tik kai kurių išimčių, kurios pripažįsta Nuolatinio Tarptautinio Teismo kompetenciją privalomam arbitražui vykdyti, būtent: 1-o) ginčai, liečią tarptautinę darbininkų teisę (115 str.); 2-o) ginčai, liečią 1919 m. spalių 13 d. tarptautinę oro susisiekimo konvenciją; 3-o) ginčai, išeiną iš Barcelonos statuto pritaikymo po to, kai jie bus Tautų Sąjungos technikos komisijos aprobuoti; 4-to) tautinių mažumų klausimai, jeigu viena šalis to pareikalaus. Visais kitais atsitikimais reikalinga arba specialiniam protokole, prijungtam prie Nuolatinio Tarptautinio Teismo statuto, valstybių deklaracija arba abiejų ginčo šalių sutikimas.

Visiems mums gerai žinomas Lietuvos kreipimasis į Nuolatinį Tarptautinį Teismą yra gražus to Teismo statuto 36 str. teisių panaudojimo pavyzdys.

Lietuva, pripažinusi Nuolatinio Tarptautinio Teismo privalomumą, remdamasi 36 str. § 2 *c* ir *d* punktais, pasiūlė Lenkijai perduoti Nuolatiniam Tarptautiniam Teismui išspręsti šiuos klausimus:

1-o) konstatuoti tarptautinio pasižadėjimo tarp Lietuvos ir Lenkijos iš šios pastarosios pusės sulaužymą (Suvalkų sutartis 1920 m. spalių 7 d.)[5]).

O jeigu Nuolatinis Tarptautinis Teismas šį pirmąjį klausimą išspręstų teigiamai, tai

2-o) nustatyti esmę ir didumą nuostolių, padarytų tarptautinio pasižadėjimo sulaužymu.

Lenkija, sulaužydama Suvalkų sutartį, nėra išpildžiusi savo pažadų, duotų tiek Lietuvai tiek Tautų Sąjungai.

Tautų Sąjunga yra pasmerkus Vilniaus okupaciją Želigovskio smurtu. Léon Bourgeois, Tautų Sąjungos Tarybos pirmininkas, savo 1920 metų spalių 14 dienos laiške, adresuotam Lenkijos vyriausybei, yra pareiškęs: „Tad Vilniaus okupacija yra sulaužymas (violation) duotų Tautų Sąjungos Tarybai pasižadėjimų, ši negali nepaklausti, kurių tiesioginių priemonių (me-

sures) Lenkų vyriausybė mano imtis pažadų respektavimui patikrinti".

Lenkų vyriausybė nėra davus T. Teismo statuto 36 str. § 2 nustatytos deklaracijos ir galėjo atmesti mūsų pasiūlymą perduoti Suvalkų sutarties sulaužymo bylą Nuolatiniam Tarptautiniam Teismui.

Lenkijos Užsienių Reikalų Ministeris p. Skirmuntas atmetė Lietuvos pasiūlymus suktais motyvais: „... Lietuvos vyriausybės pastangos atnaujinti klausimą šiuo metu yra nustojusios intereso, realės bazės ir visokio aktualumo, kaipo atsilikusios nuo įvykių"[6]).

Suvalkų sutartį sulaužius, Vilniaus ginčas užsitęsė, pereidamas įvairius etapus.

Kas žino, ar privalomojo arbitražo institucija nebūtų galėjus padaryti šiam skaudžiam konfliktui galą, ar nebūtų išgelbėjus Europą nuo nuolatinio, jos taikai gresiančio, pavojaus?

Rodos, kiekvienam turėtų būti aišku, kad, kolei Europoje yra valstybių, kurių sostinės kaimynų okupuotos, negali būt taikos konsolidacijos!

Reikėtų būtinai pridurti, kad Ambasadorių Konferencija, nesiremdama jokiu juridiniu pagrindu, o vien abuzyviai taikydama Varsalės taikos 87 str 3 abzacą, savo 1923 m. kovo 15 d. decyzija atvirai legitimavo generolo Želigovskio smurtą, kurį pati Tautų Sąjunga yra pasmerkusi. Lietuvos Vyriausybė negalėjo prašyti konsekruoti Želigovskio žygį, kaip tai bandoma aiškinti; tai nebuvo ir pilna tų žodžių prasme sąlyginis pevedimas (bedingter Auftrag) arba juo labiau *„igaliojimas"*, kaip tai kai kurie juristai nori aiškinti (p. Rutenbergas dažnai gana vykusiuos juridiniuos straipsniuos)[7]).

To nepripažįsta ir patys Ambasadoriai, kurie tesako, kad Lietuvos vyriausybė savo 1922 m. lapkričio 18 d. notoj „s'est montré soucieux de voir les dites Puissances faire usage des dits droits" (parodė rūpestingumo, kad aliantai pasinaudotų teise[8]).

Pasaulinis karas, panaikindamas Lietuvos-Lenkijos jungtinės valstybės padalinimo aktą, sudarė „status", buvusį prieš tą padalinimą. Iš to, rodos, turėtų būti aišku, kad abi sąjungos valstybės, sprendžiant jų sienas, turi dalyvauti, t.y. Lietuva turėjo būti aktyvus Versalės taikos konferencijos narys.

Kadangi Versalės taikos konferencija to nėra padarius, tai tėra vienas juridinis kelias, būtent, Lietuvos ir Rusijos 1920 m. liepos mėn. 12 d. taikos sutartis, kuri nustato pokarinį Lietuvos juridinį „status".

Iš viso to išvada aiški. Ambasadorių Konferencijos Taryba, neturėdama Lietuvos expressis verbis pareikšto įgaliojimo imtis arbitro teisių ir daryti arbitražą be šio prealablių sąlygų, neturėjo teisės sienų klausimo spręsti. Čia turime, jeigu taip galima pasakyti, „abuzyvio arbitražo" pavyzdį.

Lietuva yra pripažinus tik vieną kompetentingą jurisdikciją — Nuolatinį Tarptautinį Teismą. Šiuo reikalu mūsų buvo padaryta Lenkijai aiškių propozicijų, bet, deja, ši jas atmetė.

Manau, kad, kalbant apie arbitražo reikalą, buvo pravartu nurodyti į taip ryškius tarptautinės teisės pavyzdžius iš mūsų santykių su Santarve ir Lenkija.

IV. Privalomasis arbitražas Versalės sutarty.

1919 m. birželio 28 d. Versalės taikos sutartis įrašė arbitražą 304 str. Jo tekstas numato tribunolą iš dviejų arbitrų, paskirtų suinteresuotų šalių, ir pasirinkto pirmininkauti superarbitro (surarbitre); arbitrams nesusitarus del pirmininko, jį skiria Tautų Sąjungos Taryba. Tribunolo uždavinys — spręsti įvairius klausimus, ypač sureguliuoti padarytus prieš karą kontraktus ir nustatyti prancūzų turto nuostolius Vokietijos atžvilgiu. Tai yra klausimai, kurių besiskubindami derybininkai negalėjo tiesioginiu būdu greitai išspręsti. Privalomasis arbitražas buvo pripažintas ginčams, kurie galėtų iškilti ir del pačios sutarties interpretacijos: 50 str., § 33 priedas. Šisai 50 straipsnis liečia Saros vyriausybės veikimą (fonctionnement).

V. Privalomasis arbitražas Genevos protokole:

1-o) progresas palyginus su Paktu; 2-o) Nuolatinio Tarptautinio Teismo privalomoji kompetencija; 3-o) klausimai, priklausą teismui: 4-o) ginčai, neįeiną į naująją arbitražo sistemą; 5-o) Genevos Protokolo nepasisekimas.

Privalomojo arbitražo idėja progresuoja. Penktoji Tautų Sąjungos sesija pripažino arbitražą trečiuoju būtinu faktorium greta dviejų kitų, saugumo ir nusiginklavimo, su kuriais jis turi sudaryti naują, Protokole organizuojamą, tarptautinio bendravimo sistemą.

Genevos Protokolas, kuris turėjo tokios gražios intencijos pradų, 1924 m. rugsėjo mėnesį buvo vienu balsu priimtas, o 1925 m. kovo mėnesį atmestas.

Genevos Protokolo (1924 m. spalių 2 d.) 3 straipsnis skelbia, kad „visos jį pasirašiusios valstybės pasižada pripažinti savaime ir be specialinės konvencijos obligatoriškai veikiančią Nuolatinio Tarptautinio Teismo jurisdikciją tais atsitikimais, kuriuos numato statuto 36 str. § 2; tuo pačiu metu — nepakenkti nė vienai valstybei formuluoti savo rezervas, sutaikomas su minėta klauzule".

Tautų Sąjungos Pakte yra spragų, kurios reikėjo užkišti.

Pirmiausia, pačiam Pakte arbitražas niekada nebuvo privalomas. Pakto 13 straipsnis, kaip jau buvo minėta, posakiu: „valstybės gali savo nuožiūra"... davė valstybėms laisvę elgtis, kaip tinkamos.

Genevos Protokolas šį punktą modifikuoja ta prasme, kad nuo šiol visos pasirašiusios valstybės principialiai pasižada arbitražą, nustatytą Pakto 13 str. arba Nuolatinio Tarptautinio Teismo 36-jo statuto straipsny, priimti kaip privalomąjį.

Prancūzija pirmoji iš didžiųjų valstybių Genevos Protokolą priėmė. „Arbitražas, saugumas, nusiginklavimas, štai trys pagrindinės taikos šventovės kolonos, kurias, Jūs, mano brangieji kolegos, esate pašaukti statyti"[9]... kalbėjo p. Ed. Herriot Tautų Sąjungos susirinkimo pilnatyje. Protokolas buvo priimtas dar Belgijos ir Europos centro valstybių.

1924 m. spalių 2 d. Protokolo, pavadinto „taikos keliu spręsti tarptautinius ginčus", esencialė bazė yra privalomojo arbitražo taikymas ir Nuolatinio Tarptautinio Teismo kompetencijos plėtimas.

Arbitražo nutarimas ginčo šalims yra privalomas. Šalis, atmesdama tokį nutarimą, laužo tarptautinį pasižadėjimą, ir todel prieš ją taikomos einančios iš pasižadėjimų laužymo pasėkos.

Ir Genevos Protokole yra arbitražo sistemoj spragų. Daug ginčų išsprūsta iš privalomojo arbitražo, būtent: išimtys, numatytos 4 str. 5, 7 ir kituos punktuos ir, einant p. Politis raportu, reikalavimai, kurie liečia sutartis arba susiję su pasikėsinimu prieš valstybių teritorijos integralumą.

Gaila, kad Genevos Protokolas, vienu balsu 48 valstybių delegacijų, dalyvavusių penktoj Tautų Sąjungos Susirinkimo pilnaty (Assemblée), rekomenduotas, nerado gana gausaus valstybių skaičiaus palankumo; ypač jam nepritarė Didžioji Britanija su savo Dominijomis ir ja sekdamos Italija, Olandija, Skandinavų valstybės ir beveik visos Ispanų Amerikos valstybės. Tai buvo Tautų Sąjungai nepasisekimas ir smūgis, kurį 1925 m. kovo m. 12 d. konstatavo pati jos Taryba.

VI. Privalomasis arbitražas Locarno sutarty.

1) Proceso skirtumas konfliktuose juridinio ir politinio pobūdžio; 2) arbitražo privalomumo skirtumas, palyginus Genevos Protokolą su Locarno sutartim; 3) silpnoji Locarno sutarties pusė, nustatant juridinį konflikto pobūdį.

Nors Genevos Protokolas ir nebuvo priimtas, vis delto kaikurie jo dėsniai įgyvendinti.

Anglijos vyriausybė, lyg norėdama pateisinti savo elgesį, pasiūlė „tam tikrų pasižadėjimų atskiriems reikalams patenkinti"[10].

Bendram paktui nepasisekus, buvo bandyta vėl prie jo grįžti, bet jau susiaurinus jo bazę.

1925 m. vasario 9 d. Vokietijos kancleris p. Luther pasiuntė Prancūzų vyriausybei notą, siūlydamas sudaryti saugumo ir garantijų paktą, kurio principinis elementas būtų praplėstojo arbitražo sutartys.

1925 m. spalių 16 d. Locarno arbitražo konvencija nustatė, kad „visi ginčai, kilę tarp sutartį pasirašiusių valstybių, vis tiek

iš kur jie būtų kilę, jei šalys tarp savęs ginčytųsi del kurios nors teisės ir negalėtų paprastu draugingu diplomatijos keliu susitarti, turi būti perduoti arba arbitraliniam tribunolui arba Nuolatiniam Tarptautiniam Teismui".

Taigi, privalomasis arbitražas buvo priimtas gana plačia prasme susikontraktavusių valstybių santykiams reguliuoti. Bet tarp arbitražo Genevos Protokole ir Locarno pakte yra skirtumas. Visi ginčai, vis tiek kurios rūšies jie būtų, Genevos Protokolu turi būti sprendžiami arbitražo keliu. O Locarno paktas įveda du įvairiu procesu dviejų rūšių klausimams.

Juridinio pobūdžio konfliktams Locarno konvencijose yra numatyta preliminariniam šalių sutaikinimui komisija, kuri joms tėra *tik fakultatyvė*. Jei šalys sutiko pavesti bylą komisijai ir jos nutarimui pasidavė, tai klausimas yra išsemtas; o jei ne, tai valstybės turi eiti į teismą. Čia pakto silpnoji vieta. Konflikto juridinis pobūdis turi būti pripažintas abiejų šalių, kitaip sakant, turi būti tokie klausimai, „kuriuose abi šalys tarp savęs ginčijasi del teisės".

Bet konvencija nieko nesako, kuriuo būdu atskirti klausimai, teismo spręstini, nuo klausimų, kurie nereikalauja teismo sprendimo. Konvencija taip pat neprecyzuoja, kas turėtų nustatyti ginčo pobūdį.

Visi kiti klausimai (konfliktai politinio pobūdžio) *visada* turi būti atiduoti Sutaikinamajai Komisijai ir, jeigu jos pasiūlyto susitaikinimo abi šalys nepriima, tai, pasiremiant Tautų Sąjungos Pakto 15 str., klausimas perduodamas Tautų Sąjungos Tarybai (II-oji Konvencijos dalis).

Reikia pasakyti, kad tas 15 straipsnis vienas iš silpniausių Pakto straipsnių, nes jis reikalauja Tautų Sąjungos Tarybos nutarimo, vienu balsu priimto.

Locarno konvencija bando užkišti Tautų Sąjungos Pakto spragą: jei ir nebūtų nutarimo, Tautų Sąjungos Tarybos priimto vienu balsu, valstybės bent Locarno pakto 2 str. § 3 negali imtis karo. Valstybė, kuri griebtųsi karo, būtų puolikas, ir kitos garantavusios valstybės darytų intervenciją.

Visos keturios Locarno arbitražo sutartys yra identiškos.

VII. Privalomojo arbitražo klausimas Tautų Sąjungos 8 sesijoj (1927 m.).

Prancūzija, Lenkija ir Olandija Tautų Sąjungos 8 sesijos plenume pasiūlė papildyti Tautų Sąjungos paktą. Tų papildymų tekstai ir aiškinimai, be saugumo ir nusiginklavimo problemų, liečia ir privalomąjį visuotinį arbitražą.

Prancūzų delegatas p. Paul Boncour yra pasakęs, kad būtinoji arbitražo veikimo sąlyga yra pirma visa ko garantuotas saugumas. Todel, prieš nusiginkluosiant, prancūzai reikalauja kuo daugiausia garantijų, paremtų arbitražo sutartimis ir bendra Tautų Sąjungos narių tarpusavio pagalba. Vokiečiai, nurody-

dami, kad arbitražo ir saugumo klausimais yra jau nemaža padaryta, siūlo jau dabar nors dalimis vykinti nusiginklavimą. Vokiečių formulė, kaip ją prancūzai įronizuodami vadina, yra: per nusiginklavimą į saugumą. Čia bus pravartu pažymėti, kad šioj sesijoj Vokietija prisidėjo prie Haagos Arbitražo teismo (La Cour d'Arbitrage de la Haye), priimdama to teismo fakultatyvinę klauzulę (žiūr. l'Europe Nouvelle 24 sep. 1927 m. p. Stresemano kalbą). Anglų pozicija aiški. Jie pareiškė, kad visas saugumo garantijų prievoles, kurias jie galėję prisiimti (Prancūzų ir Belgų rytų sienos), yra prisiėmę ir toliau eiti negalį.

„Britų imperijos nelogingoji struktūra" yra prieš Genevos protokolą. Sir Austen Chamberlain gina savo tautų lygą—Britų imperiją, kurioj „nėra lengva prisiimti prievolės, kaip tai galėtų padaryti kita nesudėtinė valstybė, turinti vieną vyriausybę"[12]) ...

Tačiau reikia pasakyti, kad priimant nusiginklavimo reikalu bendrą rezoliuciją, ypač atsistatydinus Lordui Robertui Cecil, kuris viešai pareiškė, kad Genevos nusiginklavimo konferencija nepavykus del britų admiraliteto priešingo nusistatymo, ir Anglai yra padarę kai-kurių nusileidimų.

Olandų Užsienių Reikalų Ministeris p. Jonkheer F. Beelaerts van Blokland siūlė grįžti prie arbitražo, saugumo ir nusiginklavimo principų, nes tiktai tuos tris dėsnius sujungus galima paruošti kelias, kuris vestų ir į moralinį nusiginklavimą, būtiną tikro nusiginklavimo sąlygą. Olandų pasiūlymas nebuvo pasiūlymas tiesiog grįžti prie 1924 metų Genevos protokolo, bet jis dar kartą nurodė į glaudų tų trijų dėsnių ryšį ir reikalingumą, nors ir modifikuota forma, atgaivinti Genevos protokolas.

Nėra reikalo kalbėti apie lenkų pasiūlymą, kuris buvo tiktai paprastas gestas, skolintas iš Jungtinių Valstybių šūksnių už Outlawy of war, t.y. karo paskelbimą už įstatymų ribų. Į lenkų pasiūlymą yra atsakęs p. Scioloja, Italų delegatas, nurodęs, kad jame nėsą nieko nauja, o Tautų Sąjungos pakto 10 str. einas toliau, negu lenkų delegato pasiūlymas. Prof. Voldemaras, kalbėdamas Tautų Sąjungoj ir prisiminęs Želigovskio žygius, pareiškė, kad lenkų pasiūlymas būtų „priemonė nelegaliniam slaptam karui".

Iš šių trijų ir dar prof. Nanseno pasiūlymo, padaryto specialiai privalomojo visuotinio arbitražo reikalu, išėjo bendrų sąvokų miglota prancūzų - vokiečių - olandų rezoliucija, kurią ir priėmė vienu balsu Tautų Sąjungos plenumas. Genevos protokolas nėra galutinai palaidotas, bet ir atgaivinti jis nepasisekė. Be jokių aliūzijų į Genevos protokolą, Tautų Sąjunga savo rezoliucija mano, kad taikai užtikrinti reikalinga esą ieškoti tokių priemonių:

1) Tautų Sąjunga turinti rūpintis, kad atskiros ir kolektyvinės arbitražo bei saugumo sutartys būtų subendrinamos ir koordinuojamos;

2) T. Sąjungos organai turį sistematiškai ruošti priemones, kuriomis T.S. nariai galėtų atlikti pakto jiems uždėtas pareigas;

3) Valstybės, Tautų Sąjungos nariai, sueina į santarves, kurios, nepakenkdamos pakto nuostatams, galėtų įvykdyti abipusių prievolių tam tikrą santykį, kuris apimtų mažesnį ar didesnį geografinį solidarumą, surištą su kitomis valstybėmis; T. Sąjungos Taryba kviečia įvairias valstybes pranešti jai apie visas priemones, kurių jos, ištikus vienoj ar kitoj vietoj konfliktui, sutiktų tuo atveju imtis Tarybos nutarimui palaikyti, kviečia pranešti net karo pajėgų kiekį, kuriuo valstybės tučtuojau galėtų įsikišti į konfliktą, kad būtų galima paremti Tautų Sąjungos decyzijos.

Kaip matome, priimtoji rezoliucija aiškiai precyzuotų pareigų tautoms neuždeda. Tačiau ir šis nutarimas reikia laikyti nemenku pasisekimu, kadangi jis turi moralinės reikšmės, o patį nusiginklavimo reikalavimą jungia su privalomuoju arbitražu ir saugumu. Tai yra kad ir nedrąsus žingsnis prie visuotinio privalomojo arbitražo įgyvendinimo.

VIII. Arbitražo nutarimų sankcijos.

Reikia nors trumpai paminėti ir arbitražo sankcijos. Šalys visiškai sąžiningai ir ištikimai turi vykdyti arbitralinius nutarimus. Apie tai sako Tautų Sąjungos pakto 13 str. 4 p. Genevos Protokolo 4 str., n-o 6, reikalauja iš Tautų Sąjungos Tarybos, kad ji panaudotų visą savo įtaką nutarimams įvykdyti. Tačiau nusižengusiai valstybei tiktai pasyviai pasipriešinus, negalima griebtis griežtų priemonių, nebent tiktai tam tikru atsitikimu ekonominių ir finansinių represijų.

Bet Tautų Sąjungos Taryba gali įtrauktai į konfliktą (16 str.) valstybei suteikti teisę savo tikslui pasiekti pavartoti ginklą.

O kai kaltoji valstybė ginklu priešinasi nutarimui, tai numatytos sankcijos pradeda veikti automatiškai.

Iš tikrųjų, Protokolo sankcijų teisė, kaip p. Wenberg savo rašiny apie Genevos Protokolo genezį sako, yra daugiau nieko, kaip Tautų Sąjungos Pakto str. 16 pareikšto principo[12]) užakcentavimas ir sustiprinimas.

Valstybės, susikontraktavusios Reino paktu, susitarė kuo greičiausiai duoti viena kitai pagalbą tais atsitikimais, kada viena iš jų bus nuskausta del sutarties nevykinimo. Tomis pat sutartimis yra nužiūrėtas ir Tautų Sąjungos Pakto 16 str. veikimas.

IX. Užbaiga. Privalomasis arbitražas — naujos tarptautinės organizacijos elementas.

Kaip jau esame matę, privalomasis arbitražas, nugalėdamas karo ir diplomatijos „visagalybę", yra padaręs labai žymų progresą. Arbitražas suteikia garbingų priemonių dideliems pavojams išvengti. Reikėtų padaryti dar vienas žingsnis pirmyn ir pavesti arbitražui visi ginčai. Negalima neigti, kad Genevos Protokolas ir Locarno paktas yra realizavę didelį moralinį progresą.

Tokie susitarimai, kaip Reino konvencija—žymiausioji Locarno pakto dalis,—turėtų būti taikoma ne tiktai tam tikroms sritims, bet ir visam pasauliui. Tiesa, čia galima pasakyti, kad Tautų Sąjungos pakto § 10 ir turėjo būti tokia prasme taikomas, tačiau Anglai (Lloyd Georges) savo interpretacija tą § 10-jo prasmę susiaurino.

P.N. Politis savo pažymėtam veikale „La Justice Internationale" tvirtina, kad privalomasis arbitražas esąs naujos tarptautinės organizacijos elementas. Niekas, rodos, šios teisingos nuomonės neturėtų neigti. Arbitražo procesui turėtų priklausyti visi ginčai, Nuolatinio Tarptautinio Teismo kompetencija turėtų būti išplėsta ir jo prestyžas pakeltas; tada jis taptų tikra ir galinga tarptautinės jurisdikcijos organizacija.

Privalomų tarptautinių įstatymų leidimo era prasidėjo. Fakultatyvinį arbitražą su jo chaotiškais bandymais pakeičia normalinė ir metodiška privalomojo arbitražo sistema. Tautos mėgina išspręsti savo ginčus taikos keliu. Nereikia tačiau pamiršti, kad šių dienų pavyzdžiai rodo kai kada ir aiškų privalomojo arbitražo neigimą. Ryškų pavyzdį matėme su Lenkais, atmetusiais Lietuvos arbitražo pasiūlymą del Suvalkų sutarties sulaužymo. Dar ne taip seniai Chynai atsisakė pasiduoti Nuolatinio Tarptautinio Teismo arbitražui, Belgams pasiūlius. Arba vėl 1927 m. sausio 10 d. Rumūnija atmetė mišrojo rumūnų-vengrų tribunolo arbitražo sprendimą. Tai ir duoda puikios medžiagos privalomojo arbitražo priešininkams, kurie nurodo, kad pasaulis dar nėsąs ligi jo pribrendęs. Bet tokie argumentai ar nebus tik šliaužimas pilvu prieš nuomonę, kad tarptautinis sugyvenimas esąs neįmanomas be smurto karų?

L. Natkevičius.

Išnašos:

[1]) N.Politis. La Justice Internationale. 1924. Psl. 193.

[2]) Société des Nations. Arbitrage et sécurité. Etude méthodique des Conventions d'Arbitrage et des Traités de Sécuirité mutuelle, déposés auprès de la Société des Nations C. 34. M. 74. 1926. V.

[3]) „ „ No. 68. Convention d'arbitrage entre la Lithuanie et la Lettonie. Psl. 261.

[4]) N.Politis. „La Justice Internationale". 1924. Psl. 233.

[5]) Société des Nations. Recueil des Traités et des engagements internationaux enregistrés par le Secrétariat de la Société des Nations, volume VIII, 1922. n. 1. 2. 3. 4 pages 174—185.

[6]) Doc. diplom. Conflit Polono-Lithuanien. 2) Proposition faite par le Gouvernement lithuanien au Gouvernement polonais de soumettre d'un commun accord le différend relatif à la rupture de la Convention de Souvalki à la juridiction de la Cour Permanente de Justice Internationale. No. 127. 20 Févr. 1922 et le refus de la Pologne. No. 129.

[7]) „Lietuva" 1926 m. lapkričio 4 d. „Teisė" No. 10. 1926. Psl. 37.

[8]) Doc. Diplom. Conflit Polono-Lithuanien. Question de Vilna 1918—1924. 379 psl. Annexe 2 No. 152. La décision de la Conférence des Ambassadeurs au sujet des frontières de la Pologne du 15 mars 1923.

[9]) Edouard Herriot. La doctrine française. Paris. 1924. Psl. 28.
[10]) Georges Chlaver. Les accordes de Locarno au point de vue du Droit International. 1926. 4 psl.
[11]) Wenberg. La génèze du Protocole de Genève (Cours de l'Académie de La Haye). 1925. II.
[12]) Sir Austen Chamberlain kalba „L'Europe Nouvelle" 24 sep. 1927.
[13]) Proposition neerlandaise, deposée le 6 septembre 1927. L'Europe Nouvelle 24 sept. 1927.

Šaltiniai:

[1]) Arbitrage et sécurité Etude méthodique des conventions d'arbitrage et des traités de sécurité mutuelle, déposés auprès de la Société des Nations. 1926.
[2]) L'Esprit International. I-er Janvier 1917. Paris.
[3]) Amedée Bonde. Traité élémentaire de droit International public. Dalloz. 1926.
[4]) Paul Fauchille. Traité de droit International Public. Tome Ier Troisième partie. Paix. Paris. 1926.
[5]) Olof Hoijer. Le Pacte de la Société des Nations. Paris. 1926.
[6]) Olof Hoijer. La solution pacifique des litiges internationaux. Spes. Paris. 1925.
[7]) Dr. G. Rutenbergas. Arbitražo ir saugumo klausimas Tautų Sąjungos Taryboj. „Lietuva", No. 281. 1926. XII. 13 d.
8) N.Politis. La Justice Internationale, Paris. 1924.
9) Georges Chlaver. Les accords de Locarno au point de vue du droit International. 1926.
10) Léon Bourgeois. La Morale Internationale. 1922.
11) „L'Europe Nouvelle", 24 sep. 1927.
12) Wenberg. La génèze du Protocole de Genève (Cours de l'Académie de La Haye). 1925—II.

Kreditoriams žalingi aktai.

I.

Naujųjų laikų ekonominiam gyvenime teisinėje apyvartoje didelės reikšmės turi kreditas. Nekalbant apie milžinišką bankų kreditą, aptarnaujantį stambiąją produkciją, net ir tarpusavio smulkiųjų gamintojų santykiuose kreditas užkariauja vis stipresnes pozicijas. Kreditas — dabartinės ekonomijos nervas. Aišku, kad tokiose aplinkybėse kreditoriaus juridinė pozicija, kitaip sakant, toji pagalba, kurią teisinė sistema teikia kreditoriui, yra itin svarbi. Kreditas tik tada tegali augti, kada teisė tinkamai aprūpina kreditoriaus interesus.

Reikia pasakyti, kad teisė, gyvenimo reikalavimų stumiama, net ankstybose savo plėtojimosi stadijose pradėjo rūpintis kredito reikalais. Įkaitas, kaipo realinio (daiktinio) kredito pavidalas, yra traktuojamas senovės teisių sistemose. Bet kitoniška yra asmeninio kreditoriaus būtis.

Asmeninis kreditorius, tiesa, vykindamas teismo sprendimą gali kreipti savo reikalavimą į visą debitoriaus turtą. Bet tokiu būdu kreditoriaus teisės likimas yra surištas, net nulemiamas debitoriaus turto būtimi. Kas daryti, kai debitorius, mažindamas savo turtą, príeina tokią būtį, kad kreditoriaus patenkinimas yra negalimas? Primityviose gyvenimo stadijose teisinės sistemos apsaugodavo kreditoriaus teisę, dėdamos neišsimokėliui sunkią asmens atsakomybę. Romėnų XII lentų įstatymas suteikia kreditoriams teisę parduoti neišsimokėlį nelaisvėn „trans Tiberim." Kreditoriai net turėjo teisę pasidalinti skolininko kūną, jį sukapojus. Skola sudarydavo tarp skolintojo ir skolininko savo rūšies asmens priklausomybės santykį — nexum.

Vėliau, sumažėjus asmeninei skolininko atsakomybei, teisė nustatė kitas priemones kreditoriaus interesams apsaugoti. Ta pagalba, kurią pretoriai teikdavo kreditoriams nesąžiningų neišsimokėlių atžvilgiu — actio Pauliana — buvo ir Justiniano kodifikacijos pripažinta ir perėjo į naujųjų laikų teisines sistemas.

Kas gi toji actio Pauliana?

Actio Pauliana — tai ieškinys, kurį kreditoriai kelia skolininkui, kai šis perleidžia savo turtą kitiems ir tuo būdu atima

kreditoriams galėjimą įvykdyti savo teisinę pretenziją. To ieškinio tikslas yra grąžinti perleistus daiktus į skolininko turtą, kad reikalavimas galėtų būti atkreiptas taipogi ir į tuos perleistus daiktus. Reikia čia pastebėti, kad kreditorių teisė ginčyti sau žalingus aktus romėnų teisėje buvo surišta su konkursu. (Dernburgo pandektai II t. 465 psl.). Šitas ryšys tarp actio Pauliana ir konkurso užsiliko ilgus laikus. Drauge su konkurso reglamentacija, actio Pauliana yra viduržemio Italijos miestų statutuose.

Italija — prekybinės teisės gimtinė. Del savo geografinės padėties Italija virto prekybos tarpininke tarp Europos ir Azijos, nes viduramžyje prekyba buvo varoma jūromis. Italijoje, todel, visų pirma išsivystė prekybinė teisė. Kadangi kreditorių teisė ginčyti sau žalingus aktus yra surišta su konkursu, o konkurso klausimai negalėjo nekilti prekybos šalyje, tai suprantama, kad actio Pauliana buvo žinoma viduržemio Italijos statutams. Vėliau, kada istoriniai įvykiai (Amerikos atradimas, jūros kelio į Indiją suradimas, turkų užkariavimas Konstantinopolio ir kiti) išstūmė Prancūziją ekonominėn avanscenon, Prancūzijos karaliai, globodami prekybą, reglamentavo ją savo ordonansais: 1673 m. atsiranda ordonance de commerce. Dabar veikiąs Prancūzijoj 1808 m. Code de commerce savo trečioje knygoje kalba apie neišsimokėjimą, taip pat ir apie kreditorių teisę naikinti sau žalingus aktus (446 str. ir tolimesnieji). Apie actio Pauliana kalba ir vokiečių konkurso įstatai, (29 str. ir kit.), ir mūsų Prekybinio Proceso Įstatai (460, 461 str.). Taigi, konkurso procese actio Pauliana yra seniai ir pilnai reglamentuotas dalykas.

II.

Tiek del acto Pauliana, vykdomos sąryšyje su konkursu. Bet konkursui steigti nepakanka to fakto, kad skolininko pasyvas praneša jo aktyvą. Konkursas suponuoja tam tikrą skolininko būtį, kvalifikuojamą tam tikrais juridiniais pažymiais. Bet dažnai kreditorius negali išieškoti savo skolos, kad ir nebuvo atlikta procedūra paskelbimo skolininko neišsigalinčiu. Aišku, kad ir atskiras kreditorius, kuris faktinai negali išieškoti savo skolos, irgi turi turėti teisę naikinti sau žalingus aktus, kuriuos skolininkas sudarė su trečiaisiais asmenimis skolos sumokėjimo išvengti.

Tačiau actio Pauliana, be sąryšio su konkursu, kaip toliau pamatysime, yra tiktai naujausiųjų laikų padaras.

Rusų, o dabar mūsų, dešimtasis tomas labai mažai domisi actio Pauliana. Vien tiktai 1529 str., kalbėdamas apie neleistinas sutartis, nustato, jog neturi galios sutartys, kuriomis klastingai yra perleidžiamas turtas kreditoriams pakenkti. Tačiau šita taisyklė yra taip bendrai išreikšta, taip maža duoda medžiagos atsakyti į įvairius, praktikoje kylančius, klausimus, jog galima pasakyti, kad tas straipsnis nustato tik deklaratyvinį princi-

pą. Kada atsiranda kreditoriui teisė kelti ieškinį del žalingo akto panaikinimo? Kokie aktai gali būti kreditoriaus ginčijami? Koks yra to ieškinio objektas: ar ieškovas (kreditorius) turi prašyti pripažinti sau perleistų daiktų nuosavybės teisę, ar tų daiktų grąžinimo į skolininko turtą? Ir pagaliau ar visų pirma, koks yra tos kreditoriaus teisės pagrindas? Iš tikrųjų, du asmeniu — skolininkas ir jo kontragentas — sudaro tam tikrą aktą, pavyzdžiui, pirkimo - pardavimo; atsiranda pašalinis asmuo (kreditorius) ir prašo tą aktą panaikinti. Perleistas daiktas priklausė ne jam (kreditoriui), bet skolininkui: jis nebuvo ikeistas. Tad kokiu pagrindu kreditorius gali prašyti tą aktą naikinti? Koks teisinis principas glūdi tame įstatyme, kuris duoda kreditoriui teisę nutraukti juridinį santykį, užsimezgusį tarp skolininko ir jo kontragento?

III.

Statant klausimą apie kreditoriaus teisės pagrindą ginčyti sau žalingus aktus, reikia dar keliais žodžiais paaiškinti, kokioje plotmėje tasai klausimas yra statomas. Reikia pasakyti, kad čia kalbama ne apie atskiro konkretaus kreditoriaus teisės pagrindą; kiekvieno konkretaus kreditoriaus teisė (subjektyvine prasme) yra paremta atatinkamu įstatymu, t.y. tuo straipsniu, kuris leidžia kreditoriui ginčyti sau žalingus aktus. Čia kalbama ne apie tai: klausimas yra statomas taip: kokiu teisiniu principu yra pagrįstas tas įstatymas, kuris suteikia kreditoriui teisę kelti žalingų aktų panaikinimo ginčą? Statomas yra klausimas apie svarstomojo instituto „ratio".

Reikia pripažinti, kad tarp teisininkų, tyrinėjusių actio Pauliana, šiuo klausimu dar nėra vienodo nusistatymo. Grouber savo veikale „De l' action Paulienne en droit civil francais contemporain" randa, jog actio Pauliana yra vienas iš apsireiškimų teorijos apie teisių išnaudojimą piktam. Teisė yra socialaus popūdžio, todel kiekviena konkretinė subjektyvinė teisė yra aprėžta. Kiekvieno individo teisė yra tik tiek, kiek neprieštarauja kitų asmenų teisei. Skolininkas, sudaręs kreditoriui žalingą aktą, išnaudojo savo teisę piktam. To išnaudojimo auka yra kreditorius. Todel jis turi teisę tą aktą ginčyti.

Šita teorija labai patraukė savo aiškumu. Tačiau aktų, sudaromų in fraudem creditorum, prigimties ji neišsemia. Malūno savininkas, keldamas upės vandenį ir tuo užliedamas svetimas pievas, irgi naudojasi savo teise piktam. Pardavikas, kuris dar neperdavė pirkikui parduoto daikto (dar neatliko „traditio"), parduodamas tą patį daiktą trečiam asmeniui, irgi išnaudoja piktam savo iki šiol rezervuotą nuosavybės teisę. Galop, teisės išnaudojimas piktam yra vokiečių įstatymuos reglamentuota šikana (B. G. B. 226 str.). Kuo gi skiriasi tasai teisės išnaudojimas piktam, kuris apsireiškia aktuose in fraudem creditorum, nuo kitų rūšių teisės naudojimosi piktam? Pasakymas, jog kvadratas

yra keturkampis, dar neišsemia visų kvadrato ypatybių. Reikia dar parodyti, kuo kvadratas skiriasi nuo trapecijos arba rombo, kurie irgi yra keturkampiai. Taip ir čia: neginčijama tiesa, kad aktai, padaryti in fraudem creditorum, yra teisės išnaudojimas piktam. Bet tai yra per bendras pasakymas.

Tais pačiais sumetimais reikia pripažinti perdaug bendrą taip gi ir tą apibūdinimą, kurį svarstomiems aktams duoda Rippert[1]). Jis tvirtina, kad įstatymuos, kuriais remiasi actio Pauliana, glūdi dorovės motyvas. Alienatio in fraudem creditorum, pasak autoriaus, yra veiksmas, priešingas dorovei.

Prieš tokį pasakymą, žinoma, irgi negalima ginčytis; galima tik pasakyti, kad toks apibūdinimas neiškelia aikštėn visų čia svarstomųjų aktų ypatybių.

Šios dviejų naujausių tyrinėtojų pažiūros yra labai artimos tai teorijai, kuri alienatio in fraudem creditorum apibūdina kaipo deliktą. Delikto teorija yra maždaug tokia. Skolininkas, sudarydamas su pašaliniu asmeniu aktą, kreditoriui žinomai žalingą, daro deliktą. Skolininkas ir jo kontragentas yra to delikto bendrininkai. Tasai deliktas yra šaltinis naujo teisinio santykio, kuris užsimezga tarp kreditoriaus iš vienos pusės ir skolininko bei jo kontragento — iš kitos. Tame santykyje kreditoriui priklauso teisė, o skolininkui bei jo kontragentui uždedama pareiga.

Rusų profesorius Golmstenas[2]), įvertinęs tą teoriją, parodė jos silpnas puses. Ši teorija pakankamai paaiškina tuos atsitikimus, kai skolininko kontragentas žinojo, jog aktas sudaromas in fraudem creditorum, nes tuomet, iš tikrųjų, skolininko kontragentas yra delikto bendrininkas. Tačiau, kaip pamatysim toliau, kreditoriui suteikiama teisė ginčyti sau žalingus aktus net ir tada, kai skolininko kontragentas nežinojo, jog aktas daromas kreditoriui pakenkti. Tai esti tada, kai aktas yra bepinigis, pavyzdžiui, dovanojimas. Čia negalima sakyti, kad skolininko kontragentas yra delikto dalyvis. O vis delto kreditorius turi teisę ginčyti tą aktą. Čia ieškinys apie akto panaikinimą, trečiojo asmens atžvilgiu, tegali būti pagrįstas šio pralobimu kreditoriaus sąskaiton, bet ne deliktu. Tokiu būdu delikto teorija nustoja savo vieningumo; jos principas nepajėgia apimti visų actio Pauliana atsitikimų.

Bet dar ir del kitos priežasties delikto teorija netinka actio Pauliana būdui išaiškinti. Dalykas štai koks. Prievolė, kilusi iš delikto, visumet turi savyje nuostolių atlyginimą; į nuostolių sąvoką įeina ir daikto vertės sumažėjimas bei galimas pelno nustojimas. O actio Pauliana objektas yra ne nuostolių grąžinimas, bet reikalavimas panaikinti aktą ir sugrąžinti jo dalyvius į pirmykščią būtį. Jeigu, pavyzdžiui, buvo padarytas pir-

---

[1]) Rippert. La regle morale dans les obligations civiles.

[2]) Golmsten. O pravie kreditora oprovergat juridičeskija akty, soveršionnyje v jevo uščerb. 1894 g.

kimo pardavimo aktas, tai actio Pauliana reikalauja, kad parduotasis daiktas vėl grįžtų į pardaviko turtą. Kreditoriui svarbu įvykdyti teismo sprendimas. Kadangi jis galima įvykdyti tik atkreipiant jį į skolininko turtą, tai kreditoriui duodama priemonė parduotam daiktui sugrąžinti į skolininko turtą. Ar sumažėjo to daikto vertė ar ne, tai nesvarbu, už tą sumažėjimą neatsako nei skolininkas nei jo kontragentas. Tokiu būdu matome, kad actio Pauliana visai nėra ieškinys del nuostolių, kas turėtų būti, jeigu jos pagrinde būtų deliktas.

Taigi aišku, kad delikto teorija netinka actio Pauliana būdui aiškinti. Tyrinėtojų mintis turėjo krypti kiton pusėn, būtent, actio Pauliana pagrindo ieškoma jau nebe skolininko ir jo kontragento veiksmuose, o kreditoriaus teisių pobūdyje. Sakoma, kad kreditorius turįs bendrą įkaito teisę skolininko turtui. Skola kad ir nėra garantuota turto įkeitimu, kreditoriui vistiek priklausanti bendra įkaito teisė visam skolininko turtui. Tuo ir yra, pasak tos teorijos, pagrįsta kreditoriaus teisė naikinti aktus, kuriais skolininko turtas yra mažinamas. Tokios nuomonės laikosi Foignet[3]).

Susipažinant su šia bendrojo įkaito teorija kyla labai įdomus klausimas, kuris turi būti paliestas pirma, negu bus įvertinta ta teorija iš esmės. Kokiu būdu dabartinėje teisės teorijoje, griežtai skiriančioje asmeninį ir daiktinį kreditą, gimė ta doktrina, kuri priduoda įkaito pobūdį kiekvienai skolai. Mes žinome, kad kreditas įgauna daiktinio pobūdžio, jeigu be paskolos sutarties buvo sudaryta dar papildomoji įkaito arba užstato sutartis. Riba tarp asmeninio ir daiktinio kredito yra aiškiai nustatyta. Kokiu būdu naujausioji teorija gali tvirtinti, kad kreditorius visumet turįs įkaito teisę visam skolininko turtui, net ir tuomet, kai nebuvo padaryta papildomos įkaito arba užstato sutarties?

Mes neturime pakankamos medžiagos, kad galėtume apžvelgti visas pažiūras į kredito evoliuciją, pradedant nuo senovės laikų; bet, gal būt, ne pro šalį bus čia paminėti ta analogija, kurią mes randame išdėstytai teorijai dviejose teisės sistemose, paveldėtose iš senovės pasaulio. Mes čia kalbame apie romėnų ir Talmudo teisę.

Romėnų teisė pamatuoja actio Pauliana ne kreditoriui priklausančia įkaito teise, bet skolininko nesąžiningumu ir jo klastingąja valia—fraus. Tačiau romėnų teisei nėra svetima bendrosios įkaito teisės idėja—hypotheca generalis; tik apie tąją hypotheca generalis kalbama ne sąryšyje su actio Pauliana[4]). Tokią bendrą įkaito teisę turi iždas, reikalaudamas tiesioginių mokesnių sumokėjimo; tokią pat teisę turi nepilnamečiai savo globėjų turto atžvilgiu (apsaugoti galinčioms kilti nepilnamečių pretenzijoms prieš tuos asmenis); galop, tokią pat teisę turi žmona savo

[3]) Foignet. Manuel elementaire de droit civil. Paris 1921.
[4]) Grimm. Romėnų tiesės dogmos paskaitos.

vyro turtui (apsaugoti pasogos grąžinimui). Tokiu būdu romėnų teisėje randame idėją, jog kreditorius, kuris kad ir nesudarė specialių papildomų sutarčių su skolininku apsaugoti savo reikalavimo teisei, vis delto turi bendrą įkaito teisę — hypotheca tacita generalis visam debitoriaus turtui.

Pilnesnį išreiškimą hypotheca generalis idėja gavo Talmudo teisėje[5]). Pasak Talmudo teisės, hypotheca generalis (šibud achrajot) priklauso kiekvienam kreditoriui jo skolininko turtui. Iš pradžios šibud apimdavo tik nekilnojamąjį skolininko turtą, bet vėliau (penktam ir šeštam šimtmety po Kr.g.) apsireiškė tendencija praplėsti tą bendrą įkaito teisę taipogi ir kilnojamajam turtui. Tur būt, ta tendencija atsirado sąryšyje su ekonominio gyvenimo komplikacija ir kredito didesniu išsiplėtojimu. Šibud kreditoriui duodavo teisę nukreipti reikalavimą net ir į tuos daiktus, kuriuos skolininkas bus pardavęs pašaliniam asmeniui. Tokiu būdu, Talmudo teisėje ieškinys, atatinkantis actio Pauliana, savo pagrinde turi aukščiau minėtą bendro įkaito teisę.

Bet jeigu bendro įkaito teisė gali būt traktuojama, kaip actio Pauliana pagrindas, tuose įstatymuose, kurie pažįsta hypotheca generalis, tai kitaip yra tose teisinėse sistemose, kurios tokios bendros ipotekos nežino. Iš tikrųjų, bendras įkaitas, kaip ir specializuotasis, sudaro pareigą; o pareiga neturi būt prezumuojama; ji turi būti įstatymo nustatyta. Jeigu įstatymo ji nėra nustatyta, tai jos nėra. Dabartinė teisė nežino bendro įkaito. Tai yra pirmas atsikirtimas, kurį galima padaryti šitai teorijai. Bet tas atsikirtimas, gal būt, neturi sprendžiamos reikšmės. Galima sakyti, kad ši teorija kalba apie bendrą įkaitą, kaip apie teisinį principą, o teisinis principas visai neturi būti explicite kuriame nors įstatyme išreikštas. Todel mums rodosi, kad bendro įkaito teorija susiduria su kitomis didesnėmis sunkenybėmis, kurios ją diskredituoja. Prie jų mes dabar ir pereisim.

Priimkime valandėlei tą bendrą įkaito principą; tegu iš tikrųjų yra tokia hypotheca tacita generalis, kuri priklauso kiekvienam kreditoriui jo skolininko turtui. Bet kokiam skolininko turtui kreditorius turi tą įkaito teisę: ar tam turtui, kurį skolininkas turėjo užtraukdamas skolą, ar tam, kuris atsiras pas skolininką, kreipiant į jo turtą teismo sprendimą? Jeigu priimsime pirmą hipotezę, tai prieisime išvadą, kad actio Pauliana leistina tik tuomet, kai perleidimo aktas bus įvykęs po to, kai skola jau buvo užtraukta (nes tik skolos užtraukimo momentu atsirado kreditoriaus įkaito teisė). Bet jeigu skolininkas pardavė savo daiktus, dar neturėdamas skolos, išeitų, kad actio Pauliana yra neleistina. Tačiau tokia išvada, kaip pamatysime toliau, prieštarauja tikrenybei, nes dabartinė teisė leidžia kreditoriui ginčyti ir tuos aktus, kurie buvo sudaryti net prieš skolos užtraukimą. Todel nuo pirmosios hipotezės turime atsisakyti. Jeigu dabar priimsime antrąją ipotezę, būtent, kad kreditorius turi įkaito teisę

[5]) Holiak. Hebrajų teisės pagrindai. (Iesode hamišpat haivri).

tam turtui, kuris atsiras pas skolininką, atkreipiant reikalavimą į jo turtą, tai prieisime absurdą. Iš tikrųjų, juk tas turtas, kuris atsirado pas skolininką kreipiant reikalavimą, nebuvo perleistas ir negalės būt perleistas, nes jau yra vykdomas teismo sprendimas. Todel tuo turtu nėra kuo rūpintis. Čia actio Pauliana yra visiškai nereikalinga.

Tokiu būdu matome, kad bendro įkaito teorija irgi neatidengia to juridinio principo, kuriuo yra pagrįstas įstatymas, duodąs kreditoriui teisę kelti ginčą del panaikinimo sau žalingų aktų. Paminėkime čionai dar teismo įkaito teoriją (teorija sudebnago zaloga), kuri, Golmsteno nuomone, išaiškinanti actio Paulianą principą. Ta teorija yra tokia.

Teismo sprendimo vykdyme skolų išieškojimo bylose yra visa eilė veiksmų. Pirmas toje eilėje veiksmas yra uždėjimas arešto arba draudimo skolininko turtui, toliau eina to turto pardavimas iš varžytynių ir galutinis veiksmas yra pinigų įteikimas kreditoriui. Visa eilė tų veiksmų, kurių objektas yra skolininko turtas, duodanti pagrindo spręsti, jog, teismo sprendimui įvykstant, kreditoriui susidaro tam tikra įkaito forma—teismo įkaitas. Bendrai sakant, įkaitas esąs ne kas kita, kaip teisė turto vertei. Ši teisė atsirandanti kreditoriui teismo sprendimui įvykus. Tos teisės vardu kreditorius reikalaująs, kad skolininko turtas būtų paverstas pinigais, kurie turi būti įteikti kreditoriui. Reikalavimas nukreipiamas į skolininko turtą. Jeigu to turto dalis yra perleista kitam asmeniui, bet perleista neteisėtai, tai tasai perleidimas liekąs sine effectu. Šiam teismo įkaitui, esą, pripažįstama retroaktyvė galia; todel kreditorius galįs ginčyti ir tuos aktus, kurie yra įvykę iki teismo sprendimo. Tame esąs, pasak Golmsteno, actio Pauliana principas.

Išdėstytoji teorija, palyginus ją su bendro įkaito teorija, yra aiškesnė ir įsakmesnė. Ji nustato šiuos dėsnius: įkaito teisė gimsta kartu su teismo sprendimu, nors ta teisė yra finguojama ir į praeitį; į actio Pauliana žiūrima, kaip į vieną iš teismo sprendimo vykdymo stadijų. Be to, ši teorija pakankamai paaiškina, kodel kreditorius turi teisę prašyti panaikinti net ir tuos aktus, kurie buvo sudaryti prieš skolai atsirandant. Dalykas štai koks. Kreipiant teismo sprendimą į skolininko turtą, vienodas yra likimas ir tų daiktų, kuriuos skolininkas įgijo prieš atsirandant skolai, ir tų daiktų, kuriuos jis įsigijo jau užtraukus skolą. Veikiančioji teisė, kaip žinoma, nemato skirtumo tarp jų: ir pirmieji ir antrieji vienodai aprašomi ir parduodami. Todel nėra skirtumo, kada tam tikras daiktas iškrito iš skolininko turto: prieš ar po skolos atsiradimo.

Taip teismo įkaito teorija aiškina actio Pauliana principą. Tačiau mums atrodo, kad visgi ji palieka neapsvarstytą svarbiausią klausimą: kodel kreditorius turi teisę kreipti reikalavimą net ir į skolininko perleistus daiktus? Sutiksime su tos teorijos tezėmis: tegu teismo sprendimui įvykstant kreditoriui atsiranda

įkaito teisė skolininko turtui arba, kitaip sakant, teisė to turto vertei; tegu ta teisė galina kreditorių kreipti reikalavimą į skolininko turtą; tegu vienodas yra likimas turto, kurį skolininkas dar tebeturi, ir to, kurį jis jau perleido kitam asmeniui. Bet juk reikalavimas negali būti atkreiptas į teisėtai perleistąjį turtą, reikia, kad tas turtas būtų perleistas in fraudem creditorum. Kaip dabar atskirti, ar turtas perleistas in fraudem creditorum ar ne? Tokio kriteriumo ši teorija neduoda. Todel mums rodos, reikėtų teismo įkaito teorija papildyti šitaip. Kreditorius, teismo sprendimui įvykus, įgyja įkaito teisę debitoriaus turtui, bet ne visai turto vertei, o tik sumai, lygiai kreditoriaus reikalavimo didumui. Reiškia, jeigu skolininko sudaromi aktai nemažina turto vertės žemiau kaip suma, į kurią kreditorius gali pretenduoti, tai aktai nepaliečia kreditoriaus įkaito teisės; todel tie aktai negali būti kreditoriaus ginčijami. Bet jeigu aktas mažina turto vertę žemiau tos sumos, tai aktas yra ginčytinas.

Čia gali kilti toks klausimas: aišku, kad ginčyti tegalima tie aktai, kuriais debitorius mažina savo turto vertę; juk jeigu to turto vertė nėra sumažinta, tai kreditorius ir neturės reikalo ginčyti akto, nes jis vis tiek gaus patenkinimą iš likusio turto? Ar nėra, tokiu būdu, tas principas toks aksiomatiškas, kad prie jo galima prieiti ir be ilgų išvedžiojimų, nes jis yra savaime aiškus?

Tačiau toksai klausimas būtų nesusipratimas. Mes sakėme: tie aktai yra ginčytini, kuriais skolininkas mažina savo turto vertę. Bet tuo mes visai nenorėjom išreikšti tos savaime aiškios ir banalės minties, kad kreditorius neturi teisės kibti prie aktų, kurie jo interesų neliečia. To principo reikšmė yra štai kokia: aktui panaikinti kreditorius turi įrodyti, jog aktas buvo skolininko turto vertės sumažėjimo priežastimi; kreditorius turi įrodyti priežastingumą tarp ginčijamo akto ir skolininko turto netekimo. Iliustruosim savo mintį pavyzdžiu. Debitorius padovanojo trečiam asmeniui savo namus, norėdamas tuo pakenkti kreditoriui. Bet staiga po to tam pačiam debitoriui tenka palaikų ir, tokiu būdu, jo turtas žymiai padidėjo. Bet pagaliau jis virsta neišsimokėliu. Ar gali kreditorius ginčyti tą namų dovanojimo aktą? Išdėstyto principo šviesoje mes turime atsakyti į tą klausimą neigiamai. Galima naikinti tik toks aktas, kuriuo buvo sumažinta skolininko turto vertė. Šiame atsitikime dovanojimo aktas faktinai tos vertės nesumažino, nes kaip tik jį sudarius buvo gauta palaikų. Taigi mūsų išreikštas principas nėra formulavimas paprastos tezės, kad kreditorius tegali ginčyti sau žalingus aktus. Tas principas duoda kriteriumą spręsti, kokie aktai reikia laikyti naikintinais.

IV.

Beieškodami actio Pauliana principo, neišvengiamai turėjome likti grynos teorijos konstrukcijų srityje: juk juridiniai principai nebūna expressis verbis įstatymuose parašyti. Dabar,

pereidami prie kitų klausimų (kokiomis sąlygomis leistina actio Pauliana ir kokie, būtent, aktai gali būti naikinami), turėsime laikytis arčiau veikiančios teisės ir, kad geriau galėtume apibūdinti kalbamąjį institutą, kreipsimės ir į svetimų šalių įstatymus, kiek jie liečia actio Pauliana.

Kalbant apie actio Pauliana sąlygas, visų pirma kyla klausimas: ar gali kreditorius kelti ieškinį apie panaikinimą sau žalingų aktų, dar nepaskelbus skolininko neišsigalinčiu? Anksčiau minėjom X. t. 1 d. 1529 str., kuris nustato niekingumą sutarčių, kuriomis klastingai perleidžiamas turtas su tikslu išvengti skolų mokėjimo (p. 2). Bet ar galima taikyti šis straipsnis tik tuomet, kai skolininkas pripažintas neišsigalinčiu tvarka, nustatyta Prek. Proc. Įst., ar tam gana faktino negalėjimo išieškoti skolos iš debitoriaus?

Proninienės byloje su Krasilnikovu (1883 m. Nr. 21) rusų Senatas pareiškė savo nusistatymą šiuo klausimu. Proninienei buvo priteista iš Ivano Krasilnikovo tam tikra pinigų suma. Teismo sprendimas buvo nukreiptas į priklausiusius Ivanui Krasilnikovui namus. Aprašant šį turtą Viktoras Krasilnikovas, bylai pašalinis asmuo, pristatė aktą, kuriuo jis tuos namus pirkęs iš Ivano Krasilnikovo. Tada Proninienė iškėlė ieškinį, prašydama panaikinti tą pirkimo-pardavimo aktą. Odesos apygardos teismas ieškinį atmetė. Teismo Rūmai (Sudebnaja Palata) tą apygardos teismo sprendimą patvirtino. Teismo Rūmų motyvai buvo tokie. Skolininkas, kol nebuvo paskelbtas neišsigalinčiu tvarka, nustatyta Prek. Proc. Įst., esąs pilnas savo turto savininkas ir galįs perleisti jį kitam. Ieškovė, norėdama panaikinti pirkimo-pardavimo aktą, turėjo įrodyti pilną skolininko neišsigalėjimą, o tas neišsigalėjimas tegalįs būti konstatuotas tvarka, nustatyta Prek.Proc.Įst.. Faktinas negalėjimas išgauti skolos dar neduodąs ieškovei teisės prašyti panaikinti aktą, nes faktino neišsigalėjimo (faktičeskoj nesostojatelnosti) sąvoka įstatymams esanti svetima. Įstatymas težinąs tik juridinį neišsigalėjimą, t.y. neišsigalėjimą, konstatuotą įstatymų nustatyta tvarka. Senatas su šiais motyvais nesutinka. Jo nuomone, 1529 str. pritaikyti pakanka įrodyti, kad be turto, parduoto ginčijamuoju aktu, kito skolininkas neturi. Tuo ir yra įrodytas skolininko neišsigalėjimas. Pripažinimas skolininko neišsimokėliu tvarka, nustatyta Prek.Proc.Įst., yra vienas iš neišsigalėjimo įrodymų, bet ne vienintelis. Senatas šiame ir kituose savo sprendimuose nurodo, kad be juridinio neišsigalėjimo, konstatuoto tvarka, nurodyta Prek.Proc.Įst., yra dar ir faktinas neišsigalėjimas, kuris gali būti nustatytas ieškiniu, iškeltu 1529-ju str. Senatas (78/109 ir 92/87 sprend.) net sako, kad juridinis neišsigalėjimas tik tuomet yra konstatuojamas, jeigu skolų suma yra ne mažesnė kaip 1500 rubl., ir tik tada galima kalbėti apie juridinį neišsigalėjimą. Prek. Proc.Įst. 386 str., kalbėdamas apie juridinį neišsigalėjimą, įveda a contrario faktinojo neišsigalėjimo sąvoką. Vadinasi, ši sąvoka

mūsų įstatymams nėra svetima. Kaip tik tas faktinasis neišsigalėjimas reikia įrodyti, keliant ieškinį X t. 1 d. 1529-ju str.

Tad matome dabar, kad pradėti ginčui del akto panaikinimo mūsų įstatymai nereikalauja pirma pripažinti skolininką neišsigalinčiu tvarka, nustatyta Prek. Proc. Įstat. Actio Pauliana, be sąryšio su konkursu, yra žinoma ir prancūzų teisei. Napoleono Kodekso 1167 str. suteikia kreditoriams teisę ginčyti aktus, skolininkų padarytus su pašaliniais asmenimis. Vokiečiai turi atskirą, neįdėtą į B.G.B. įstatymą, kurs smulkiai reglamentuoja actio Pauliana be sąryšio su konkursu. Tai „Gesetz betreffend die Anfechtung von Rechtshandlungen eines Schuldners ausserhalb des Konkursverfahrens", išleistas 1879 m. liepos m. 21 d.

V.

Nustatę, kad kreditoriui žalingi aktai gali būti naikinami ir be konkurso, pažiūrėsime dabar, kokių sąlygų reikalinga tokiam ieškiniui iškelti.

A. Visų pirma reikia, kad kreditorius turėtų debitoriaus atžvilgiu teismo pripažintą reikalavimo teisę. Negana, kad A yra kreditorius B. Reikia, kad jau būtų įvykęs A naudai teismo sprendimas, nes tik jis suteikia kreditoriui tam tikrą teisę debitoriaus turto vertei. Toks yra reikalavimas aukščiau minėto vokiečių įstatymo: Zur Anfechtung ist jeder Gläubiger, welcher einen vollstreckbaren Schuldtitel erlangt hat, befugt. Tik sprendimui įsiteisėjus atsiranda kreditoriui teisė kelti actio Pauliana. Tokios pat reikšmės kreditoriui turi ir priverstinės tvarkos nutarimai ir, reikia manyti, nutarimai apie priešlaikinį sprendimo vykdymą. Tokio pat nusistatymo yra ir rusų 1916 metų įstatymas — priedas prie X t. 1 d. 1529 str., kuris pas mus, Lietuvoje, neturi įstatymo galios. Tasai įstatymas nustato, jog akto naikinimo teisę turi kreditorius, kurio naudai yra padarytas vykdytinas teismo sprendimas.

B. Antroji sąlyga — tai kad be turto, perleisto ginčijamuoju aktu, kito debitorius neturi. Bet kaip suprasti tas turto neturėjimas? Ar gana, kad debitorius neturi gyvų pinigų? Ar žodis „turtas" reikia suprasti plačiai, kad apimtų net priklausančias debitoriui teises. Už pirmąją tezę štai kokie sumetimai. Kreditorius turi teisę pasirinkti iš debitoriaus turto tą dalį, į kurią nori atkreipti reikalavimą. (Atsiminkime kad ir mūsų Civ. Proc. Įst. 948 str.). Debitorius neturi teisės pašalinti iš savo turto tam tikras dalis ir tuo pačiu nurodyti kreditoriui, į ką jis turįs kreipti savo reikalavimą. Tad jei skolininkas neturi gyvų pinigų, tai nėra pagrindo versti kreditorius gauti atlyginimą iš to turto, kurį skolininkas teikėsi jam palikti; reikėtų pripažinti kreditoriui teisė kreipti reikalavimą į tą turto dalį, kurią skolininkas perleido į svetimas rankas, kitaip sakant, reikėtų pripažinti kreditoriui teisė kelti actio Pauliana, jeigu tik skoli-

ninkas neturi gyvų pinigų. Tačiau nustatymas tokio principo per daug apsunkintų praktiką. Iš kitos pusės, nereikia manyti, kad iškelti actio Pauliana negalima, kolei skolininkas dar turi bent kokį turtą, pavyzdžiui, teisę reikalauti iš savo skolininkų: skolininkas, sakysim, turi jam kitų asmenų išduotų vekselių, kuriems jau yra atėjęs terminas. Ar kreditorius turi atsistoti tokio savo skolininko vietoj ir ieškoti skolos tais vekseliais, ar to nedarydamas jis gali kelti ieškinį apie panaikinimą skolininko akto, kuriuo buvo perleistas jo turtas?

Prancūzų teisėje ir juridinėje literatūroje tas klausimas taip stovi. Napoleono Kodekso (Code Civil) 1166 str. nustato, kad kreditoriai gali vykdyti visas savo debitorių teises, išskyrus tas, kurios yra sujungtos su debitorių asmenybe. (Les créanciers peuvent exercer tous les droits et les actions de leur debiteur, à l'exeption de ceux qui sont exclusivement attachés à la personne). Toksai kreditoriaus ieškinys, kurį jis kelia, stodamas savo skolininko vieton, vadinasi action oblique. Kreditorius, žinoma, neturi teisės kištis į debetoriaus turto administravimą; kreditorius tuo įstatymu tik tada pradeda veikti, kai debitorius per savo nesugebėjimą ar apsileidimą negali atlikti savo prievolių. Tuo įstatymu kreditorius gali kelti savo vardu ieškinį, kurį debitorius galėjo iškelti, bet neškėlė. Tad atrodytų, kad kreditorius negali kelti actio Pauliana, kol nebus iškėlęs action oblique. Iš tikrųjų, jeigu kreditorius gali gauti savo pretenzijos atlyginimą, įvykdydamas tas skolininko teises, kurių šis neįvykdė, tai lyg ir nereikėtų duoti jam teisės ginčyti aktus, skolininko padarytus su pašaliniais asmenimis. Tačiau prancūzų teismo praktika ir juridinė literatūra į tą klausimą žiūri kitaip. Prancūzų teismo praktika seniai jau yra nusistačiusi pripažinti kreditoriui teisę kelti actio Pauliana net ir tada, kada debitorius dar turi kiek turto, bet del kurių nors aplinkybių (kurių svarbumą nustato teismas) kreditoriui sunku yra atkreipti reikalavimas į tą turtą. Trumpai išdėstysime čia vieną kasacinio teismo sprendimą. Skolininkė turėjo nekilnojamąjį turtą, kurio viena dalis buvo Prancūzijoje, o kita Ispanijoje (žemės plotus skyrė siena). Žemės dalį prancūzų pusėje savininkė pardavė, o kitą dalį ispanų pusėje — pasiliko sau. Kreditorius iškėlė ieškinį, prašydamas pirkimo-pardavimo aktą panaikinti (aktio Pauliana). Skolininkė (pardavėja) atsikirto tuo, kad likęs žemės plotas Ispanijoje savo verte išneša daugiau, negu jos skolos suma. Teismas (La Cour de Montpellier), tačiau, pirkimo-pardavimo aktą panaikino. Kasacinė instancija (La Cour de Cassation) kasacijos skundą atmetė. Motyvai buvo tokie: turtas užsienyje esąs labai sunkiai prieinamas, teismo sprendimą vykdant. Todel, pirkimo-pardavimo aktas, nustačius, jog yra padarytas in fraudem creditoris, esąs naikintinas, neatsižvelgiant į tai, kad skolininkė turi kitą turtą.

Tasai sprendimas buvo padarytas 1835 m. Nuo tų metų tas principas buvo taikomas teismo praktikoje, ir pastaruoju

laiku prancūzų teisininkas, aukščiau minėtas Grouber irgi laikosi tos nuomonės, kad kreditorius gali kelti actio Pauliana net ir tada, kai skolininkas dar turi kiek turto, bet kreipti į jį reikalavimas yra sunku. To sunkumo įvertinimas yra teismo uždavinys. Rusų teoretikas Golmstenas irgi randa, jog iškelti actio Pauliana visai nereikia, kad skolininkas absoliutiškai neturėtų turto. Vokiečių ir 1916 m. rusų įstatymas, tiesa, nekalba apie tai, ar kelti actio Pauliana yra reikalingas visiškas debitoriaus neturėjimas turto, bet užtai nustato kitą, kreditoriui palankų, principą: kelti actio Pauliana nereikia, kad pirma būtų kreiptas reikalavimas į debitoriaus turtą, ir kad tas kreipimas būtų bergždžias. Galima kelti actio Pauliana net ir tada, kada yra davinių manyti, kad reikalavimo kreipimas į debitoriaus turtą bus bergždžias del to turto menkumo.

C) Kelti actio Pauliana nepakanka tų dviejų, jau nurodytų, sąlygų. Reikia dar, kad debitorius būtų padaręs ginčijamąjį aktą sąmoningai savo kreditoriui pakenkti, kad turėtų animus fraudandi. Kaip nustatyti tas animus fraudandi? Ar reikia, kad debitoriaus tikslas būtų atimti kreditoriui galėjimas gauti atlyginimą, kitaip sakant, ar reikia, kad debitoriaus veiksmo causa impulsiva būtų jo daromoji kreditoriui žala? Ar, gal būt, pakanka, kad debitorius žinotų, jog aktas bus kreditoriui žalingas, o tikslas gali būti kitas, pavyzdžiui, pelno numatymas arba net palankumas kitiems asmenims.

Teisininkai į tą klausimą įvairiai atsako. Vokiečių įstatymo trečiasis straipsnis šitaip sako: Anfechtbar sind: Rechtshandlungen, welche der Schuldne in der dem anderen Teile bekanter Absicht seine Gläubiger zu benachteiligen, vorgenomen hat... Žodis „Absicht" duoda pagrindo manyti, kad debitorius turi turėti tikslą kreditoriui kenkti. Tačiau Čerlinsky yra tos nuomonės, kad nereikia, kad debitoriaus tikslas būtų kreditoriui žalą daryti. Praktiškai žiūrint, tokia interpretacija yra arčiau gyvenimo. Gyvenime retai esti, kad debitorius mažintų savo turtą tik su tikslu kenkti kreditoriui. Jis gali turėti ir kitų tikslų, kuriuos pasiekti gali, tik sąmoningai kenkdamas kreditoriui. Bet to paties Čerlinsky'o nuomone, iškelti actio Pauliana reikia, kad ne tik žinotų debitorius, kad jis save varo į neišsigalėjimą, bet dar reikia, kad iš tikrųjų ta jo būtis negalėtų patenkinti kreditoriaus. Jeigu padarius aktą, del kurių nors aplinkybių debitoriaus būtis pagerėjo, ir vėlybinis jo neišsigalėjimas neturi ryšių su ginčijamuoju aktu, tai aktas negali būti panaikintas.

D. Kelti actio Pauliana reikia dar, kad debitoriaus kontragentas taipgi žinotų apie daromą žalą kreditoriui. Apie tai aiškiai kalba aukščiau cituotas vokiečių įstatymo straipsnis. Čia gali kilti štai koks klausimas: teisė žino atsitikimų, kad aktas gali būti ginčijamas net nejrodžius, kad skolininkas ir jo kontragentas sudarė jį in fraudem creditorum. Kalbama apie tuos atsitikimus, kada ginčijamieji aktai yra bepinigiai. Tačiau ši ap-

linkybė negriauja pirmiau nustatyto principo, kad bepinigiuose aktuose skolininko ir jo kontragento conscientia fraudis yra prezumuojama. Vokiečių įstatymu leidžiama ginčyti bepinigiai aktai, padaryti vienais metais prieš iškeliant actio Pauliana. Čia fraus yra prezumuojama. Apskritai tuo įstatymu visi aktai yra skirstomi į keturias grupes. Pirmajai grupei priklauso skolininko aktai, padaryti su tikslu pakenkti kreditoriams. Šioje aktų grupėje ant kreditoriaus guli onus probandi; jis turi įrodyti skolininko ir jo kontragento conscientia fraudis. Antrąją grupę sudaro piniginiai (apmokamieji) aktai, padaryti vienais metais prieš actio Pauliana skolininko su savo žmona (arba vyru), su žmonos (arba vyro) giminaičiais — ascendentais ir descendentais, su žmonos (arba vyro) broliais ar seserimis, arba šių asmenų žmona (arba vyru). Šioje aktų grupėje yra prezumuojama aktų dalyvių fraus, bet skolininko kontragentas gali atsikirsdamas įrodinėti, kad jam nebuvęs žinomas skolininko animus fraudandi. Trečiajai grupei priklauso nepiniginiai (neapmokamieji) aktai, padaryti dvejais metais prieš iškeliant actio Pauliana (išskyrus Gelegenheitsgeschenke, pav. vardadienio dovana). Šios grupės aktai yra absoliučiai naikintini. Ketvirtajai grupei priklauso bepinigiai skoliniko aktai savo žmonos naudai (arba vyro), padaryti dvejais metais prieš iškeliant actio Pauliana.

Tokiu būdu matome, kad conscientia fraudis visur yra akto naikinimo sąlyga, Vienuose aktuose ji laikoma įrodyta (trečioji ir ketvirtoji grupė). Čia skolininkas ir jo kontragentas net negali atsikirsti to fraus—klastingo tikslo—nebuvimu. Kituose aktuose (pirmoji ir antroji grupė) fraus reikia įrodyti. Pirmoje grupėje onus probandi guli ant kreditoriaus, iškėlusio actio Pauliana; antroje grupėje fraus yra prezumuojama, kolei skolininko kontragentas neįrodys to klastingo tikslo nežinojimo.

Maž-daug tokiu pat būdu skirstomas onus probandi 1916 metų rusų įstatyme. Tuo įstatymu naikintinieji aktai irgi skirstomi į keturias grupes. Pirmajai grupei priklauso aktai, kuriais skolininkas stačiai norėjęs pakenkti kreditoriui, ir skolininko kontragentas apie tokį tikslą žinojęs. Matome, kad rusų įstatymas iš skolininko reikalauja noro pakenkti kreditoriui, o iš skolininko kontragento tik žinojimo apie tą norą. Antrajai grupei priklauso bepinigiai aktai, padaryti skolininko su pašaliniu asmeniu penkeriais metais prieš iškeliant actio Pauliana; čia skolininko kontragentas net negali atsikirsti nežinojimu fraus; ji laikoma savaime įrodyta. Trečiajai grupei priklauso bepinigiai aktai, padaryti vienais metais prieš iškeliant actio Pauliana. Šios grupės aktai naikintini, net jeigu kreditorius ir neturėjęs kenksmingo noro, kitaip sakant, tasai kenksmingas noras net nesudaro ginčo objekto; jis laikomas nustatytu. Pagaliau, į ketvirtąją grupę įeina aktai, skolininko padaryti su savo žmona (arba vyru), su savo tam tikrų laipsnių giminaičiais, arba su žmonos (arba vyro) gi-

minaičiais. Šios grupės aktuose prezumuojama trečiojo asmens conscientia fraudis, kolei jis neįrodys priešinga.

Taigi, matome, kad iškelti actio Pauliana ir rusų įstatymu yra reikalingas debitoriaus ir trečiojo asmens animus fraudandi. Vienais atsitikimais kreditoriui uždedama pareiga įrodyti tą animus fraudandi. Kitais atsitikimais jis yra prezumuojamas, kolei suinteresuotieji asmens neįrodė priešinga. Pagaliau, trečiais atsitikimais tas animus fraudandi net nesudaro klausimo. Čia įstatymas sako, kad galima naikinti aktas net ir nesant animus fraudandi. Bet tai galima suprasti tiktai taip, kaip aukščiau pasakyta, būtent, apie animus fraudandi net klausimo nėra, jis laikomas nustatytu.

Iš visa, kas pasakyta, galima padaryti dvi išvados: 1) aktas yra naikintinas, jeigu mažina turto vertę, kitaip sakant, yra kreditoriui žalingas; 2) aktas yra naikintinas, jeigu buvo padarytas in fraudem. Objektyvinis pažymys — žala — ir subjektyvinis — fraus — yra būtini naikintino akto elementai.

Lieka trumpai paliesti dar vienas klausimas: kokios rūšies aktai gali būti actio Pauliana objektu. Ne tik perleidimo aktai gali būti kreditoriaus ginčijami. Nors X t. 1 d. 1529 str. kalba tik apie perleidimo aktus, tačiau kiti X t, nuostatai duoda pagrindo plačiau interpretuoti minėtąjį straipsnį.

X t. 1 d. 1547 str. kalba apie bet kurios sutarties kontragentą, kurs nuo savo teisės, kilusios iš tos sutarties, atsisako in fraudem trečiojo asmens. X t. 1 d. 2014 str. kalba apie atsisakymą nuo skolos in fraudem trečiojo asmens.

Jau iš to matome, kad ne tik perleidimo aktai, bet ir atsisakymas nuo teisių gali būti actio Pauliana objektu. Tų aktų klasifikacija gali sudaryti kito straipsnio temą. Čia tik reikia pažymėti, kad X t. nuostatai tyrinėjamuoju klausimu yra labai neturtingi. Rusų 1916 metų įstatymas pas mus neveikia, o X t. actio Pauliana mažai tepaliečia. Todel mūsų teisinei ir ekonominei apyvartai labai būtų sveika išleisti atskiras įstatymas, kuris smulkiau reglamentuotų kreditoriaus teisę naikinti savo skolininko aktus, padarytus in frauden creditorum.

D. Gecas.

Globa.

Vaikai — mūsų ateitis, dažnai kartojam, bet toliau žodžių nedaug tenužengėme. Pakanka tik prisiminti, kad greit švęsime dešimtąsias savo nepriklausomybės sukaktuves, o ne tik jokių pakeitimų mažamečių globos įstatymuos, paveldėtuos iš Rusijos, nėsame padarę, bet ir tuos pačius apnaikinome*).

Tik paviršutiniškai peržiūrėję globos skyrių (X tomas 1 dalis) pamatysime, kad nepilnamečių ir jų turto priežiūra buvo sutelkta Bajorų Globoje, Našlaičių ir Našlaičių miesto teismuose.

Mes tokių įstaigų neturime. Tai kas gi kontroliuoja globėjus? Deja, niekas.

Tiesa, daug kam rodosi, kad visa kontroliuoja taikos teisėjas, kurs skiria globėjus, bet, deja, taip nėra.

Taikos teisėjas, būdamas apkrautas darbais, kad ir norėtų, negali vienas, kaip reikiant, atsidėti globėjų kontrolei.

Lietuvos taikos teisėjų suvažiavime, kurį anuomet buvo sušaukęs Teisingumo ministeris p. Tumėnas, paaiškėjo, kaip taikos teisėjai žiūri į globėjų skyrimą. Tuomet net buvo kilęs labai charakteringas šiam dalykui klausimas, kada globos byla laikyti baigta ir dėtina į archyvą. Daugelis buvo tos nuomonės, kad globėjo paskyrimu taikos teisėjo funkcijos pasibaigia ir byla įtraukiama į baigtųjų skaičių. Tvirtinti, kad tokia nuomonė prieštarauja įstatymui, netenka. Tiesa, įstatymo straipsniai nieko nesako apie teisėjų pareigą reikalauti iš globėjų apyskaitos. Vienintelis globos dalykuose teismo veiksmas, tai jo organo sutikimas nekilnojamajam turtui parduoti (277 str.).

Aišku, kad tokia būtis yra nenormali, kad mažamečiai neturi būti pavedami nekontroliuojamų globėjų valiai, kad kaip visos kultūringos valstybės, taip ir mes turime turėti mažamečių bylų ir globėjų tikrą kontrolę.

Globos reikalų sutvarkymas diena iš dienos atidėliojamas, norima jis prikergti prie bendros visų mūsų civilinių įstatymų kodifikacijos. Bet šis darbas nelengvas, reikalauja ne tik metų,

*) Čia kalbama apie didesniąją Lietuvos dalį, kur veikia Rusų įstatymų X tomas.

bet kartais ir kelių dešimčių. Tai argi mūsų priaugančioji karta, kuri pati savęs užtarti negali, turės taip ilgai laukti, kęsdama savo globėjų nuoskaudas?

Man rodosi, kad mes, juristai, pirmiausia apie tai turime pagalvoti. Kokiu gi būdu pradėti tas darbas? Kuriam iš svetimų civilinių kodeksų atiduoti pirmenybė ir padėti globos projekto pagrindan?

Aš manau, tam nėra reikalo, norint pakeisti tik kai kuriuos įstatymo straipsnius; nėra reikalo ieškoti kitur, turint pakankamai savo nurodymų. Reikia tik suderinti ir pritaikyti mūsų įstatymų nurodymus, kurių, kaip žinome, mūsų nedidelėje valstybėje veikia ištisos keturios civilinės sistemos: 1) Rusų X tomas, kuris apima didesniąją Lietuvos dalį; 2) Lenkų civiliniai įstatymai (Napoleono Kodeksas), Suvalkų krašte; 3) Pabaltijo Civiliniai Įstatymai Palangos valsčiuje ir 4) Vokiečių Įstatymai (BGB) Klaipėdos krašte.

Kadangi visi šitie įstatymai veikia ne tiktai pas mus, bet ir mūsų artimiausiuose kaimynuose: Vokietijoj, Latvijoj, Estjjoj, Lenkijoj, t.y. šalyse, esančiose tokiose pat, kaip ir mes, gamtos ir klimato sąlygose, su panašiais sugyvenimo būdais, tai jie yra labiau pritaikyti mūsų gyvenimo sąlygoms.

Be to, ir teismų sistema, be Klaipėdos krašto, visoje Lietuvoje vienoda.

I. Apsipažinę su mūsų globos ir rūpinimo įstatymais, mes tuojau pastebėsime pagrindinius skirtumus — dvi sistemas. Pirmoji sistema, kuomet visa globa yra specialinių teismų žinioje: 1) X tomas — Bajorų globa, Našlaičių ir Našlaičių miesto teismai. 2) Pabaltijo įstatymai — Našlaičių teismai. 3) Vokiečių įstatymai — Globos teismas (Vermundschaftsgericht).

Antroji sistema, kuomet globa yra vietos taikos teisėjo sušaukiamos šeimos tarybos žinioje: 1) Suvalkų krašto įstatymai; 2) iš dalies šeimos tarybą randame, kaipo priedėlį, ir BGB. (Klaipėdos krašte). Be to, Lenkijos Civ. Įstatymu (Suvalkų krašte), jei turtas nedidelis, tai šeimos taryba apsieina be taikos teisėjo: sušaukia ją miesto galva ir valsčiaus viršaitis (374 str.).

Man pačiam antroji sistema atrodo labiau tinkanti Lietuvai. Pirma, ji nereikalauja steigti naujų įstaigų, naujų raštinių, nereikalauja naujų išlaidų; antra, visus globos reikalus paveda juristų specialistų, taikos teisėjų, kontrolei, ir ji tik palaidys ir sureguliuos paties gyvenimo įvestą sistemą, kad globą skiria pats teismas.

II — Antras pagrindinis mūsų globos nuostatų skirtumas: globos laikas ir nepilnamečių amžiaus apibrėžimas. Čia irgi randame dvi sistemas.

Pirmoji: globa, rūpinimas, pilni metai. Antroji: globa ir pilni metai, be pereinamosios stadijos.

X-ju tomu, globa trunka ligi 14 metų: po to gali būti išrinktas rūpintojas; pats globojamasis gali paprašyti rūpintojo.

Be to, globojamojo teisės, atsižvelgiant į amžių, turi du laikotarpiu: nuo 14 iki 17 ir nuo 17 iki 21 metų.

Beveik tas pats Lenkų įstatymais: ligi 15 metų globa, nuo 15 metų skelbiamas galinčiu veikti ir jam duodamas rūpintojas ligi 21 metų, valdo su dideliais aprėžimais. Vokiečių įstatymu: globa ligi 21 metų, jeigu nepilnametis anksčiau nebuvo pripažintas galįs veikti, bet ne jaunesnis kaip 18 metų. Rūpinimo Vokiečių įstatymai nežino. Tą patį, kaip Vokiečių įstatymai, sako ir Pabaltijo įstatymai.

Vargiai galima sutikti su įstatymais, kurie nepilnų metų laikotarpį dalina į globos ir rūpinimo laikotarpius. X tome nustatytas 14 metų ir Kodekso 15 m. amžius yra per mažas mūsų labiau šiaurės šaliai; tas asmuo, pusiau kūdikis, dar nepasiekė tokio proto išlavinimo, kad galėtų savarankiškai susivokti apie savo naudą. Labiau priimtina yra Vokiečių sistema: nepilnametis arba globojamas, arba pripažįstamas galįs veikti savarankiškai, be jokių apribojimų. Šioks toks savarankiškumo varžymas ligi vėlesnio amžiaus daug žalos nedarys, jeigu teisėti nepilnamečio norai ir reikalavimai bus savo laiku atatinkamo kontroliuojančio organo išklausyti. Paskelbimas 14—15 metų vaiko savarankišku atima iš jo globėjo teises, kurias jis buvo įsigijęs iš tėvų, o nepilnametis, tinkamai neprižiūrimas, lengviau gali išsisukti nuo netaisyklingo auklėjimo, mažiau galima tikėtis, kad jam pakaks tvirto būdo mokslui baigti.

Vokiečių energija ir patvarumas aiškiausiai patvirtina jų sistemos teisingumą.

III. Reikia dar paminėti trečias pagrindinis skirtumas: 1) tik globėjai ir 2) globėjai su padėjėjais — patarėjais. Tik globėjai: 1) X t. globėjų skaičius nenustatytas (353 str.). 2) Pabaltijo įstatymai: bendra tvarka skiriami du (437 str.).

Globėjai su padėjėjais (patarėjais):

1) Bürgerliches Gesetzbuch—Vormund ir Gegenvormund: bendra tvarka 1 globėjas.

2) Lenkų įst.: globėjas ir globėjas-patarėjas.

Taigi matome, kad visi kiti įstatymai, be mūsų X tomo, numato ne mažiau kaip du asmeniu, kurių žinioje yra globa. Vieni (Pabaltijo) reikalauja iš abiejų vienodo suderinto darbo, net su tarpusave atsakomybe, kiti — (vokiečių ir lenkų) numato vieną svarbesnį globėją ir antrą pridėtinį su įvairiomis funkcijomis. Pirmasis (svarbesnysis) savarankiškai tvarko reikalus, antrasis (pridėtinis) prižiūri, kontroliuoja, praneša, kur reikia, apie pirmojo apsileidimus. Nėsant specialinių įstaigų, našlaičių teismų, antroji sistema yra daug tikslingesnė: globėją visuomet daboja kontroliuojanti akis, nesolidarizuojanti su juo, kuri padeda teisėjui susivokti globojimo sąlygose.

Štai tie svarbiausieji dėsniai, kurie, mano išmanymu, turi būti padėti pagrindan nustatant globos skyrimo, vykdymo ir kont-

roliavimo pakeitimus Lietuvoje, kur veikia X tomas, būtent (dar kartą priminsiu):

1) Globai vadovauja ir ją savo žinioje laiko taikos teisėjas ir šeimos taryba.

2) Skiriamas globėjas ir prie jo patarėjas.

3) Nepilnamečiais laikomi asmens iki 21 metų, ir kiekvienas nepilnametis iki pilnų metų gauna globėją.

Nepilnametis nuo 18 metų gali būti paskelbtas pilnamečiu.

Nustatęs tokiu būdu pagrindinius dėsnius, nurodysiu dabar tuos konkrečius įstatymo pakeitimus X tome (bent jų minimumą), kurie man atrodo būtini:

Žodžiai: rūpintojas, rūpinimas, mažametis, Bajorų Globa, Našlaičių teismas — visai išbraukiami iš nepilnamečių globos ir rūpinimo skyriaus.

213* str. pakeičiamas šitaip:*) Nepilnamečiu laikomas asmuo ligi pilnų 21 metų amžiaus.

214, 215, 216, 217, 218 str. paliekami.

219 str. išbraukiamas.

220* str. pakeičiamas šitaip: kai globėjal ir artimiausi giminės paliudys, kad nepilnametis 18 metų amžiaus nekliaudingai elgiasi ir sugeba saugoti bei ginti savo teises ir atlikti pareigas, tai toks nepilnametis gali būti taikos teisėjo pripažintas pilnamečiu.

221 str. paliekamas su papildymu: arba kai nepilnametis 18 metų amžiaus bus pripažintas pilnamečiu (220*). — 222, 223, 224, 225, 226, 227 str. paliekami. 228 str. pakeičiamas, vietoj žodžių: valdžios skiriami—teismo skiriami. 229 str. paliekamas. 230 str. paliekamas su papildymu: tėvui ir motinai teismo patvirtinimas nereikalingas.

Po šio straipsnio įstatymas reikia papildyti dviem naujais straipsniais.

230[1]* str. 1) Vienas iš tėvų, antrajam mirus, likusį turtą, priklausantį jo nepilnamečiams vaikams, o taip pat turtą, šių nepilnamečių vardu išieškotą per teismą, arba jiems aprašytą, valdo ligi vaikams sueis pilni metai; 2) imdamas savo žinion (p.l) nepilnamečių turtą tėvas (arba motina) turi pranešti apie turto sudėtį vietos taikos teisėjui; 3) tėvas (arba motina), valdydamas globėjo teisėmis turtą, neduoda gautų įplaukų apyskaitos ir turi grąžinti sveiką tik patį turtą; 4) vieniems vaikams pasiekus pilnus metus, tėvas (arba motina) atiduoda tik jiems priklausančias dalis, pasilaikydamas kitų nepilnamečių dalis savo valdžioje; 5) už nepilnamečių turto valdymą tėvai negauna kitiems globėjams įstatymų nustatyto atlyginimo.

---

*) Naujieji straipsniai čia žymimi žvaigždute.

230[2]* str. Susituokdamas antrą kartą tėvas (arba motina) pasilieka globėju, bet turi pasidalyti turtą su nepilnamečiu ir jam priklausančią dalį atiduoti ir aprūpinti. Dalybose dalyvauja šeimos taryba, kuri išrenka nepilnamečio interesams apsaugoti atskirą globėją, kurį atleidžia pasibaigus dalyboms.

Šiuos straipsnius įdėti verčia reikalingumas išskirti tėvus iš bendros globėjų sistemos, nes globėjų teisė jiems suteikiama dėliai tėvų valdžios. Taip pat reikia apsaugoti nepilnametis nuo tų dažnai pasitaikančių nuoskaudų, kurios tenka kęsti nuo patėvio arba pamotės.

231 str. paliekamas, tik valdžia pakeičiama teismu. 232—252 str. išbraukiami ir pakeičiami naujais, įvedant naują institutą — šeimos tarybą.

232* str. Globėjai kviečiami šia eile: 1) asmuo, paskirtas globėju tėvo testamente; 2) asmuo, paskirtas globėju motinos testamente; 3) iš tėvo pusės senelis; 4) iš motinos pusės senelis.

233* str. Jeigu globėjai testamente nepaskirti arba jie nepatvirtinti, tai artimausi giminės per šešis mėnesius turi prašyti taikos teisėją, kad būtų paskirtas globėjas. Neįvykdęs šio reikalavimo praranda paveldėjimo teisę po nepilnamečio. Kiekvienas pilietis turi teisę pranešti taikos teisėjui apie reikalingumą skirti globėjas.

234* str. Kai nepilnametis lieka be tėvų ir neturi globėjo iš asmenų, nurodytų 232* str., arba kai tie asmens yra nuo globos pašalinti arba atsisakė nuo jos del teisėtų priežasčių, tai vietos taikos tesėjas sušaukia šeimos tarybą, kuri ir išrenka globėją ir jo patarėją.

235* str. Šeimos taryba susideda: iš taikos teisėjo, kaip pirmininko, ir ne daugiau kaip šešių narių, kviečiamų lygiomis iš tėvo ir motinos pusės. Pirmiausia kviečiami giminės, atsižvelgiant į jų giminingumo laipsnį su nepilnamečiu. Jei iš lygaus laipsnio giminių reikia rinktis, tai kviečiamas senesnio amžiaus asmuo. Jei giminių nepakanka, tai kviečiami svainiai. Jei ir tokių apskrityje nepakanka, o iš kitų apskričių šaukiami tik ypatingai svarbiems reikalams esant, tai teisėjas gali į šeimos tarybą imti ir pašalinius asmenis, pasižymėjusius savo dorovingumu, ypač buvusius draugiškuose santykiuose su nepilnamečio tėvais.

236* str. Teisėtą tarybos kvorumą sudaro taikos teisėjas ir ne mažiau kaip du nariu. Taryba sprendžia balsų dauguma; balsams pasidalinus lygiai, nusveria pirmininko balsas.

237* str. Už neatvykimą be svarbių priežasčių į tarybos posėdį t. teisėjas gali bausti iki 100 litų.

238* str. Tarybą sušaukia pirmininkas. Taryba sušaukiama, jei du nariu, arba globėjas, arba jo padėjėjas reikalauja.

239* sir. Šeimos taryba renka globėją ir jo patarėją. Jei globėjas yra iš tėvo pusės, tai globėjas-patarėjas turi būti iš motinos pusės ir atvirkščiai.

240* str. Globėju ir globėju-patarėju renkami artimiausi giminės ir svainiai

241* str. Jei tinkamų giminių ir svainių (240) nėra, tai globėjai renkami ir iš pašalinių asmenų. Kandidatus rekomenduoja miesto ar apskrities savivaldybė.

242* str. Paskirtam globėjui teisėjas išduoda liudymą.

243* str. Nuo globojimo gali atsisakyti: 1) moteriškė, 2) kam suėjo 60 metų, 3) kas turi daugiau kaip 4 vaikus, 4) kas del ligos ar neturtingumo negali rūpestingai globoti, 5) kas turi daugiau kaip vieną globą.

244* str. Kas be priežasties vengia imtis globojimo, tai atsako už nuostolius, pasidariusius del to, kad globos vykdymas susitrukdė.

245* str. Teisėjas gali priversti imtis globojimo pabaudomis, kurios neturi būti didesnės kaip 500 litų. Pabaudos dedamos ne dažniau kaip per savaitę. Daugiau kaip tris kartus bausti negalima.

246* str. Globėjas teisme prisiekia valdyti nepilnamečio turtą teisingai, kaip sąžiningas šeimininkas.

247* str. Jeigu asmuo, paskirtas globėju, laikinai negali imtis globoti, tai, kol bus pašalintos kliūtys. skiriamas laikinas globėjas.

Įtraukimas į įstatymus 237, 244 ir 245 straipsnių aiškinamas tuo, kad, man rodosi, racionalesnė ir globojamajam naudingesnė pažiūra, kurios laikosi Vokiečių įstatymas*), būtent, kad globa ne labdarybė, o piliečio pareiga, ir todel niekas neturi teisės, išskyrus įstatyme nurodytus atsitikimus, atsisakyti nuo jos.

253* str. pakeičiamas: Visiems nepilnamečiams broliams ir seserims taryba skiria tik vieną globėją, nebent globojamojo turto sudėtingumas reikalautų paskirti ir daugiau globėjų.

254 str. pakeičiamas naujais 240 ir 241. 255 str. išbraukiamas; 256 str. paliekamas; 258 str. išbraukiamas; 259 paliekamas; 260 ir 261 str. išbraukiami; 262 ir 263 str. paliekami; 264 str. paliekama tik pirmoji dalis be žodžių „Černigovo ir Poltavos gubernijose." Žodžiai „Bajorų Globa" ir „Našlaičių teismas" pakeičiami „šeimos taryba"; antroji ir trečioji dalis nuo žodžių „prie merginų, likusių po tėvų mirties..." išbraukiamos.

265 str. papildomas taip: padarytas nepilnamečiui ligi 18 metų, o nuo 18 metų šita teisė pavedama pačiam nepilnamečiui.

266 str. pakeičiamas taip: Visą kilnojamąjį ir nekilnojamąjį nepilnamečio turtą globėjas priima savo žinion ir priežiūron pagal sąrašą, kurį jis sudaro kartu su globėju-patarėju prie

---

*) 1785 str. Jeder Deutsche hat die Vormundschaft, für die er von dem Vormundschaftsgericht ausgewöhlt wird übernehmen ...

dviejų pašalinių liudytojų. Sąrašą globėjas pristato per mėnesį nuo jo sudarymo šeimos tarybai.

267 str. išbraukiamas; 268 str. paliekamas su pirmiau nurodytais Bajorų Globos ir Našlaičių teismo pakeitimais; 269, 270, 273, 274 ir 275 str. paliekami; 276 išbraukiamas; 277 str. Bajorų globa ir Našlaičių teismai pakeičiami šeimos taryba; be to, įnešama pataisa į p. 3: Globėjas pristato šeimos tarybai, o kai jos nėra — tai teisėjui, kurie iš savo pusės pristato bylą su savo nuomone Vyriausiajam Tribunolui; p. 4) papildomas: prižiūrint šeimos tarybai, jeigu ji yra. 279 str. išbraukiamas. 280 str. paliekamas. Vietoj Valstybės Senato — Vyriausiasis Tribunolas; 281 ir 281[1] str. išbraukiami; 282 str. paliekamas; 284 str. pakeičiamas taip: Globėjai atlyginimo negauna. Tačiau del ypatingų priežasčių šeimos taryba gali paskirti globėjui atlyginimą, atatinkantį nepilnamečio turtui, bet ne didesnį kaip penkius procentus.

285 str. paliekamas; 286 str. paliekamas su pataisa: šeimos tarybai, o jeigu jos nėra, tai teisėjui.—287, 288 ir 291 str. paliekami, be žodžio „rūpintojas"; 294 str. paliekamas be paskutinių žodžių „ir jo valdymo atskaitomybė"; 295 ir 296 str. išbraukiami.

Vietoj 332—366 str., kalbančių apie kazokus, reikia įstatymas papildyti skyriu apie pagalbinio globėjo (globėjo-patarėjo) pareigas.

332* str. Globėjas-patarėjas prižiūri, kad globėjas rūpestingai globotų.

333* str. Globėjas-patarėjas turi veikti nepilnamečio naudai visais tais atsitikimais, kada nepilnamečio globa yra priešinga globėjo naudai.

334* str. Globėjas-patarėjas turi, be to, pranešti šeimos tarybai apie visus globėjo veiksmus, kuriuose galime įžiūrėti arba numanyti žalą nepilnamečiui.

335* str. Globėjui-patarėjui mirus ar del kurių priežasčių pasitraukus, globėjas turi pasirūpinti tuojau sušaukti šeimos tarybą naujam patarėjui skirti. Tokią pat pareigą turi globėjas-patarėjas, pasitraukus globėjui.

236* str. Globėjo - patarėjo pareigos baigiasi, pasibaigus globai.

337* str. Globėjais-patarėjais negali būti asmens, kuriems įstatymai neleidžia būti globėju.

338* str. Savo apyskaitą globėjas pirma turi įteikti globėjui-patarėjui susipažinti, o šis pristato ją su savo nuomone šeimos tarybai.

339* str. Globėjas turi teikti globėjui-patarėjui žinių apie globą ir rodyti ją liečiančius raštus.

340* str. Globėjas patarėjas, laiku nepranešęs šeimos tarybai apie jam žinomus įvykius, duodančius progos įtarti globėją, atsako kartu su juo už jo veiksmus ir apsileidimus.

Šiais trumpais pakeitimais bei papildymais ir pasitenkinsiu. Aš nė kiek neabejoju, kad mano siūlomieji pakeitimai turi trūkumų, bet manau, kad globos įstatymas, kokį aš siūlau, labiau tinka gyvenimo sąlygoms, negu tas, kurį turime; jis galėtų būti laikina priemonė ligi bendros mūsų civilinių įstatymų kodifikacijos.

Aš pradžioje pažymėjau, kad mano siūlymas yra tik minimumas, nes, sulyginę X tomą su kitais paminėtais įstatymais, pamatysime, koks nepilnas X tomo globos skyrius. Pakanka tik sulyginti kitų kodeksų globos straipsnių skaičius: Vokiečių turi 122 straipsnius (§ 1773—1895), Lenkų 143 straipsnius (345—488), Pabaltijo 225 str. (267—492), o X tomas — veikiančių straipsnių tik 51. Net Šveicarų lakoniškas Code Civil turi 97 straipsnius (360—456).

Č. Butkys.

Del „valdininko“ sąvokos mūsų įstatymuose.

Bylų eilėj—M.Datnovskio, Bielskių, kalt. Baud. St. 142 str. ir Ypat.Valst.Aps.Įst. § 14 p. 8 ir kt. — Vyr. Tribunolas yra išaiškinęs, kad pagal Baud.St. 636 str. valstybės tarnautojų yra dvi rūšys: valdininkai, valdžios nariai savarankiškai veikią skirtose ribose, ir patarnautojai, išimtinai pildomąsias pareigas einą. Kadangi eiliniai policininkai ir eiguliai, šiuo atveju nukentėjusieji policininkas Šimonis ir eigulis Lukianskas, pagal pildomąsias pareigas, priskirtini antrajai rūšiai, tad padarytas jiems pasipriešinimas veiksmu, einant pareigas, negalįs būti kvalifikuotas Ypat. Valst.Aps.Įst. § 14 p. 8, kurs liečiąs vien valdininkus.

Tebūnie leista panagrinėti, ar mūsų įstatymų leidimo įstaigos nuosekliai vadovavosi ir vadovaujasi minėtu valst. tarnautojų rūšiavimu. Laikin.Liet.piliet.įstatyme (L.V.Ž. Nr. 2—3) prie § 1 yra tokia pastaba: „Lietuvos piliečiais nelaikomi asmens,... kurių darbas buvo vien tarnavimas Rusų Valstybei, t.y. rusų valdininkai“. Iš tos pastabos matyt, kad valdininkais vadinami asmens, tarnaują valstybei. Bet tokias funkcijas pildo, pagal Baud. St. 636 str., ir patarnautojai. Vadinasi, ir jiems šita pastaba taikytina. Taigi matome, kad pilietybės įstatyme valdininko sąvoka neatatinka Baud.St. apibrėžtą sąvoką, ji yra platesnė, tapatybinė su valst. tarnautojo sąvoka. Panagrinėję ir kitus įdėtus „Vyr. Žiniose“ įstatymus, pamatysime, kad ilgą laiką įstatymų leidėjas operavo vien valdininko terminu, apimdamas juo ir patarnautojus (jei neskaitysime Pasų Įst.L.V.Ž. § 9, kuriuose visai atsitiktinai greta valdininkų minimi valdžios įstaigų tarnautojai); paskiau kad ir ėmė vartoti valstybės tarnautojų sąvoką, esminio skirtumo tačiau nedarė. Pavyzdžiais gali būti algų nust. centr. ir vietos įstaigų *valdininkams* (L.V.Ž. Nr. 30), jo papild. (V.Ž. Nr. 68) ir algų nustat. valst. Kontrolės *valdininkams* įstatymai (V. Ž. Nr. 31), kurie bendru valdininko terminu jungia ir patarnautojus, būtent: kurjerus, sargus, milicijos sargus, eigulius, žvalgus ir kt.; algų nustat. Susisiek. Ministerijos *valdininkams* ir *tarnautojams* įstatymas (L.V.Ž Nr. 30), kurio 4 pastaboj asmens, priklausą 6—1 klasėms, vadinami valdininkais, o šiosna klasėsna įterpti, be kitų, sargai, dailydės ir t.t. Pagaliau, veikiąs iki šiol svarbus, numatąs valst. tarnautojų teises ir pareigas, įstatymas, pavadintas įstatymu del *valdininkų* pareigų ėjimo (L.V.Ž. Nr. 8), kuriame nors

ir kalbama vien apie valdininkus, bet niekam nekyla abejonės, kad tuo įstatymu apimami ir tarnautojai. Tik po kiek laiko valst. tarnautojo sąvoka plačiąja prasme užkariauja mūsų įstatymuose priderančią sau vietą (Lietuvos taikos sutartis su Rusija V.Ž. Nr. 53 ir papild. atlyg. įst. V.Ž. Nr. 75, *valst. tarnautojų* atlyg. įst. V. Ž. Nr. 88 ir kt.). Bet ir įsiviešpatavus mūsų įstatymuose valst. tarnautojo terminui, juose ne kartą užtinkame pavadinimus valdininkais asmenų, kurie neabejotinai priskirtini patarnautojų kategorijai: Valst. tarn. atlyg.įst. priede (V.Ž. Nr. 178) pašto-telegr. įstaigų IV, V, VI eilės *valdininkai*, Vid. Reik. dežuruojantis *valdininkas*, krim. policijos jaunesn. *valdininkai*; Vidaus Reikalų Ministerijos etatų pakeitime (V.Ž. Nr. 245) krim. polic. skyrių vyresn. ir jaunesn. *valdininkai*; Susisiek.Min. etatų pakeitime (V.Ž. Nr. 249) *valdininkas* V eilės (telefonistas) ir kit.

Reziumuojant išdėstyta, tenka konstatuoti: valst. tarnautojo terminas mūsų įstatymuose nenusistojęs ir imtas įprasmiai vartoti ne anksčiau kaip nuo 1920 m. pabaigos (minėta su Rusija sutartimi 1920—XI—30 pradedant). Įsižiūrėję į Ypat. Valst. Aps. Įstat. (L.V.Ž. Nr. 5), turime pirmiausia pastebėti, kad šie įstatai paskelbti 1919 m. balandžio 4 d., t.y., pačioj Nepriklausomos Lietuvos kūrimosi užuomazgoj, kai įstatymų leidėjas dar nė nemanė skirstyti valst. tarnautojų Baud. St. pagrindais ir vadindavo juos valdininkais. Tą pačią išvadą prieisime, padarę įstatų istorinę ir ratio juris interpretaciją. Kalbamieji Ypat. Valst. Aps. Įstatai nėra originalūs, bet nurašyti su kai kuriais pakeitimais ir kupiūromis nuo tokio pat vardo įstatų, įdėtų L. V. Ž. Nr. 4 (1919 — III—5 d.). Tai paaiškinama ir šiuo įvedamuoju prierašu (žiūr. L.V.Ž. Nr. 5): „Valstybės Tarybai kai kurias vietas pakeitus, šie įstatymai spausdinami naujai". Ryšys labai glaudus ir del laiko, ir del turinio. Pirmykščio įstatymo § 14 p. 8 redakcija tokia: „už pasipriešinimą valst. valdininkui veiksmu, jam einant pareigas, jeigu valdininkas bus sužeistas ar jo butas padegtas (3 p. 2 d. § 108, §§ 123, 142, 145, 148 str.)"... Kadangi Baud. St. 142, 145—148 str. numato pasipriešinimą valstybės tarnautojui, t. y. sąvokai, apimančiai valdininkus ir patarnautojus, tai toks Baud. St. straipsnių prie § 8 teksto prikergimas verčia išvadžioti, kad įstatymo leidėjui valst. tarnautojo ir valdininko sąvokos buvo koncentriškos, neskirtingos ir kad pavartota Ypat.V.Aps.Įstatuose valdininko sąvoka platesnė, negu Baud.St. 636 str. tarnautojo sąvoka. Į naują Yp.V.Aps. Įstatymą § 14 p. 8 perkeltas, išskyrus paskutinį sakinį: „jeigu... padegtas" ir Baud. St. straipsnių išvardinimą. Nurodytas abiejų įstatymų glaudus ryšys ir anksčiau padaryta analizė mūsų įstatymų, rutuliojančių valst. tarnautojo sąvoką, duoda pakankamo pagrindo tvirtinti, kad valdininko sąvokos ribos ir naujame Ypat. V. Aps. Įstatyme nesusiaurėjo, bet paliko tos pačios.

Mums atrodo, kad šių išvadų negriauna nurodymai į tai, kad ir pačiame Yp.V.Aps.Įst. galima esą gauti medžiagos tvirti-

nimui, jog įstatymų leidėjas norėjęs apibūdinti valdininko sąvoką Baud.St. prasme. Pavyzdžiu nurodomas § 13, kuriuo karo komendantas gali sustabdyti civilinių valst. ir saviv. įstaigų įsakymų pildymą, ir tas §-as komentuojamas ta prasme, kad patarnautojai negalį duoti įsakymų, vadinasi, jie išskiriami iš šio paragrafo. Toliau, kreipiamas dėmesys į § 15, kur milicija atskirta nuo valdininkų. Del tų nurodymų turime pabrėžti, kad §§ 13 ir 15 ištisai nurašyti nuo pirmykščio įstatymo, kuriame, kaip jau sakyta, žodžiai valdininkas ir valst. tarnautojas yra sinonimai; be to, § 15 sugretinimas valdininkų ir „milicijos" esminės reikšmės neturi, nes juk „milicijon" įeina ir milicijos valdininkai. Jei įstatymo leidėjas būtų norėjęs terminu „milicija" pavadinti milicijos patarnautojus, tai būtų pasinaudojęs „milicijanto", „sargybinio" terminais, vartojamais tų laikų įstatymuose bei cirkuliaruose (žiūr, Vid.Reik.Min-jos cirk. Nr. 3—L.V.Z. Nr. 2—3).

Talkon pavartotai istorinei interpretacijai eina ir ratio juris interpretacija. Nereikia užmiršti, kad Ypat. V. Aps. Įst. kilo, statant Lietuvos Valstybės pirmąsias gaires, t.y. tuo metu, kai vyriausybė neramumo atmosferoj dėjo milžiniškų pastangų pagrįsti Lietuvą kietais pagrindais. Šį tikslą siekdama ji laikė reikalinga sudrausminti piliečius, reikalaudama iš jų paklusnumo visam valstybės aparatui per tarnautojus, nors šie ir patarnautojų roles atliktų. Ar valstybiškumo ir teisingumo atžvilgiais būtų tikslinga suprasti Ypat. V. Aps. Įst-uose valdininko sąvoka siaurąja prasme? Į šį klausimą atsakysime lygiagrečiais pavyzdžiais. I. Muitinės viršininkas nori patikrinti keleivio bagažą; šis pasipriešindamas pastumia viršininką—nusikaltimas, Yp. V.Aps.Įst. § 14 p. 8 numatytas. — Muitinės ginkluotas sargybinis sulaiko gabenamą iš užsienio didelį kontrabandos transportą; kotrabandistai jį sunkiai sužaloja—bylą sprendžia Apyg Teismas (Baud St. 51, 468, 142 ir Muitin. Įst. str.). II. Geležinkelio valdininkui revizoriui, norinčiam sulaikyti be bilieto važiuojantį keleivį, šis lengvai sužaloja kūną—bylą sprendžia Kariuom. Teismas. Ieśmininkas, užklupęs piktadarius, besirengiančius išardyti pabėgius, liepia jiems trauktis, šie puola jį ir labai sunkiai sužaloja—bylą sprendžia, pagal Baud.St. 142, 467 str., Apyg. Teismas. III. Policijos nuov. viršininkas sulaikė savo raštinėje keliantį triukšmą girtą, pažįstamą rimtą pilietį; šis priešindamasis parbloškia jį — bylą sprendžia Kariuom. Teismas. Policijos sargybinis gabena didelį nusikaltėlį, šis norėdamas ištrūkti, sunkiai sužaloja sargybinį ir pabėga—nusikaltimas, numatytas Baud.St. 468 ir 174 str., ir sprendžiamas Ap. Teismo. IV. Miškų Dep-to direktorius, pastebėjęs raštininką, plėšantį tarnybinį raštą, liepia jam paduoti, raštininkui atsisakius, siekia pats paimti, bet anas pasipriešina ir sumuša direktorių — bylą sprendžia Kariuom. Teismas. O piktadarius, sunkiai sužalojusius eigulį, užklupusį juos bedeginant mišką, — pagal Baud.St. 142, 468 ir 562 str. teisia Apyg. Teismas.

O kokios būtų eventualės Vyr.Tribunolo aiškinimo pasėkos, praleidžiant pasitaikančią mūsų įstatymuose valdininko sąvoką per Baud.St. prizmą. Paimkime kad ir Laikin.Liet.Teismų ir jų darbo sutv. (L.V.Ž. Nr. 2—3) įstatymą. Einant § 34, visi valst. valdininkai, nusikaltę eidami savo pareigas, V.Gynėjo traukiami tieson tąja pat tvarka, kaip ir visi kiti kaltinamieji. Jei valdininko sąvokai nustatyti reikėtų ieškoti masto Baud. Statute, tai didžiulė įvairių žinybų patarnautojų armija, kaip antai: policijos sargybiniai, eiguliai, kalėjimo prižiūrėtojai ir kt. del tarnybos nusikaltimų išvengtų § 34 ir būtų atiduodami teisman paprastąja, kaip ir visi piliečiai, tvarka.

St. Vazbys.

Parankinės teisininkams knygos.

Tiek teisės, tiek ypač ekonominių mokslų srity ypatingos reikšmės turi įvairūs parankiniai leidiniai, kuriuose be didelio vargo galima rasti informacinio pobūdžio žinių; ypač, kai negalima papildyti esamųjų bibliotekų nuolatine mokslo literatūra. Teisių fakulteto studentų seminarų rimtesnis darbas be šių parankinių leidinių yra neįmanomas.

Tokių parankinių teisininkams ir ekonomistams leidinių ypatingai daug šiuo laiku duoda Vokietija. Pirmoj eilėj čia eina bendri enciklopediniai leidiniai. 1921 m. pasirodė aštuntas leidimas Meyer's Handlexikon, labai kompaktiško turinio, maž-daug atatinkamo senam rusų Pavlenkovui. 1924 m. Brockhaus išleido keturių tomų platesnį Handbuch der Wissens; galop, nuo 1924 m. pradėtas spausdinti platusis Meyer's Lexikon septintu leidimu. Iki šiolei pasirodė tiktai penki jo tomai, nepasibaigus dar raidė H. Šis enciklopedinis žodynas yra ypatingai svarbus mūsų laikais, nes įveda visas atmainas, įvykusias pasaulyje nuo didžiojo karo laikų, kurios senose enciklopedijose negalėjo būti paliestos. Leidžiamoji dabar Rusijoj Большая Советская Энциклопедия panašią medžiagą tiesiog ima iš Meyer'io Lexikono.

Teisininkams, ir ypač politikams, buvo skiriamas pasirodęs tuojau karui pasibaigus penkių tomų Handbuch der Politik (I t. 1920, V t. 1922), kuriam suspėjo duoti keletą straipsnių Liszt ir Jellinek. Šis leidinys turėjo labiau praktikos uždavinių, būtent, informuoti trumpais sistematizuotais straipsniais platesnę inteligentų visuomenę apie tas ekonomines ir politines atmainas, kurios susidarė Europoj didžiajam karui pasibaigus. Kiek vėliau (1923) Paul Herre, bendradarbiaujant Kurt Jagow'ui, išleido dviejų tomų Politisches Handwörterbuch, kurs turėjo maž-daug tą patį tikslą, tiktai medžiagą labiau susmulkino ir sutvarkė ją enciklopedinio žodyno alfabetine tvarka; duoda visgi daug mažiau už Handbuch der Politik, bet informacijos tikslams už jį daugiau tinka.

Dar prieš karą pradėtas ruošti ketvirtas leidimas pagrindinio leidinio Handwörterbuch d. Staats-Wissenschaften, karo sutrukdytas, buvo pradėtas spausdinti tiktai 1923 metais. Aišku, kad visa senoji medžiaga teko dabar iš pamatų perdirbti ir papildyti naujomis žiniomis. Pasikeitė ir redakcija. Iš senųjų

pirmojo leidinio (1890 — 1897 m. kartu su suplementais) redaktorių, J. Conrado, W.Lexiso, E. Loeningo ir L. Elsterio, dabar liko gyvas vienas tik L. Elster, prie kurio dar prisidėjo A. Weber iš Müncheno ir Fr. Wieren iš Vienos. Nėra nė pirmojo leidėjo ir sumanytojo Gustavo Fischer'io. Tačiau pats leidimas, eidamas jau pirmuose leidimuose praskintais keliais, redakcijai pasikeitus nenukentėjo. Greta trumpų straipsnelių duoda ir visą eilę suglaustų monografijų, paremtų turtinga bibliografija. Leidimas dar nėra užbaigtas, bet netoli pabaigos. I ir V tomas pasirodė 1923 metais, II — 1924, VI — 1925, III ir VII—1926 m., IV tomas—1927 m., VIII tomas greičiausiai bus užbaigtas tiktai kitais metais, nes iki šiol išspausdinta tiktai 40 lankų; jų kiekvienam tomui duodama iki 78. Matyti, 8-tu tomu darbas bus užbaigtas ir sudarys monumentalinę valstybės mokslų enciklopediją.

Kadangi šis leidinys veik neliečia tų teisės mokslų šakų, kurios tiesiog nesusiduria su valstybiniais mokslais, tai lyg jam papildyti 1926 m. pradėta leisti specialiai teisių mokslams žodyną Handwörterbuch d. Rechtswissenschaft, redaguojamą Kölno univ. prof. F. Stier-Somlo ir Alexandro Elster'io. Greičiausia viso bus tiktai penki tomai. Iki šiol pasirodė pirmas (1926) ir ketvirtas (1927) tomas ir spausdinamas antras tomas. Šio žodyno ypatybė yra ta, kad be teisininkų iš universitetų jame dalyvauja nemaža teisininkų ir praktikų. Be to, jis veik išimtinai liečia vokiečių teisę, pavesdamas svetimajai tik vieną kitą atskirą monografiją.

Savivaldybėms yra pavestas atskiras Handwörterbuch der Komunalwissenschaften, pasirodęs keturiuose tomuose 1918 — 1924 metais, redaguotas profesorių J. Brix, Hugo Lindemann, Hugo Press ir žinomų komunalinių veikėjų O. Most ir A. Südekum. Del turtingumo medžiagos, išsemiamai nušviečiančios visus klausimus, surištus su savivaldybių darbu, šis leidinys virsta tiesiog kasdienine knyga tiek savivaldybės darbo teoretikams, tiek kiekvienam savivaldybininkui praktikui.

Šį leidinį kiek papildo, bet kartu liečia ir daugelį kitų, grynai finansinių ir ekonominių klausimų, pradėtas neseniai leisti Handwörterbuch der Betriebswirtschaft, redag. prof. H. Nikisch'o. Iki šiol pasirodė: 1926 m. I ir II tomas; 1927 m. III t.; spausdinamas ketvirtas.

Handbuch der Finanzwissenschaft, redaguojamas W. Gerloff ir F. Meisel, sutvarkytas kiek kitaip: duoda sistematišką kursą, surašytą daugelio bendradarbių bendromis jėgomis. Pirmas tomas užbaigtas spausdinti 1926 m., spausdinamas antras.

Tenka dar paminėti Wörterbuch des Völkerrecht und der Diplomatie, pradėtas prof. Hatschek ir dabar redaguojamas privatdocento K. Strupp. Čia irgi alfabeto tvarka duodama pilna tarptautinės teisės apžvalga. I tomas pesirodė 1924 m., II 1925,

dabar baigiamas spausdinti trečias tomas, kuris, tur būt, ir užbaigs visą leidinį, nes jau dabar prieita iki Zamora-Fall.

Galop, šių metų rudenį pradėta leisti Reichtsvergleichendes Handwörterbuch für das Zivil und Handelsrecht des In- und Auslandes prof. Schlegelbergerio redaguojamas. Yra jame ir Lietuva, kurios teisei nušviesti davė straipsnį p. O. Biuchleris. Iš dviejų, iki šiol pasirodžiusių, sąsiuvinių kol-kas sunku spręsti apie leidinio vertę. Atrodo, iyg leidėjai neturi aiškaus plano pačiam leidiniui tvarkyti.

Veik visų, čia minėtų, leidinių yra ta charakteringa ypatybė, kad jie spausdinami sąsiuviniais, net paraleliai keletas tomų, ir gali būti išrašomi prenumeratos keliu, apmokant kiekvieną sąsiuvinį skyrium. Toks leidimo būdas daro galima įsigyti šiuos vertingus leidinius ir žmonėms, kurie šiaip neturėtų lėšų visam leidiniui iš karto nusipirkti.

Vac. Biržiška.

Vyriausiojo Tribunolo praktika.

I.

Butų nuomos įst.

1 str. Butų nuomos sutartis, kuria nuomos kaina nustatyta didesnė už įstatymo leidžiamąjį maksimumą, yra privaloma šalim, kolei del to nėra ginčo; bet kilus ginčui del nuompinigių sutartis nenustoja galios, o tik nuomos kaina mažinama ligi nustatyto maksimumo, bet kiek jau buvo sumokėta viršaus maksimumo negrąžinama.

(V. Trib. 1927 — IX — 29 d. sprendimas Šapirienės byloje su Levinu).

II.

Civ. Proc. įst.

95 str. Apygardos Teismas, kaip apeliacinė instancija, šaliai reikalaujant, turi perklausti su priesaika liudytojus, klaustus T. Teisėjo be priesaikos; gali neklausti tik: 1) jei 1-oj instancijoj bylininkai bus atleidę liudytoją nuo priesaikos arba 2) jei Apygardos Teismas pripažins, kad aplinkybė, kurią liudytojas nustato, neturi bylai reikšmės.

(V. Trib. 1927—X—6 d. sprend. Laurinaičių byloje).

162[1] str. Įsiteisėjusiems T. Teisėjų sprendimams peržiūrėti yra nustatyta apeliacijos tvarka, todel su prašymu peržiūrėti bylą del naujų aplinkybių T. Teisėjas turi pasielgti kaip su apeliacijos skundu, t. y. pristatyti ne V. Tribunolui, o Apyg. Teismui.

(V. Trib. 1927—VIII—26 d. nutarimas Našlėnių b.).

665 str. Šis straipsnis T. Teisėjų bylose negali būti taikomas. Ligi 1912 m. T. Teisėjams priklausančiose bylose tretieji asmens visai nebuvo leidžiami, tik 1912 m. birželio 15 dienos įstatymas įdėjo tuo reikalu 128[1]—128[3]—str., bet tie straipsniai numato tik trečiųjų asmenų patraukimą ar įstojimą bylon vienos katros šalies *padėjėju* ir nieko nesako apie tai, kad trečiasis asmuo galėtų įstoti bylon su savo savarankišku ieškiniu, kaip tatai leidžiama 665 str. Apyg. Teisme.

(V. Trib. 1927—VIII—30 d. sprend. Dervinio byloje su Gurskiene).

689 str. Byla, sustabdyta 689-ju str. ir neatnaujinta per 3 metus, laikoma panaikinta pačiu įstatymu, o ne teismo nuožiūra, ir del to atskiro nutarimo gali ir nebūti.

(V. Trib. 1927—VIII—23 d. sprend. Vilenčuko byloje su Judsoniene ir k.).

778, 779, 835, 837 str. Kai, nepraleidus nurodyto 779 ir 837 str. dviejų savaičių laiko nuo dienos, kada buvo gautas sprendimo nuorašas arba kita kuri kliūtis pašalinta, yra paduotas pats skundas ir jame nurodoma priežastis, del kurios skundas pavėluotas, tai tos pavėlavimo priežasties nurodymas yra lygus prašymui atstatyti skundžiamąjį laiką; todel tokio pavėluoto skundo priėmimo klausimą Teismas sprendžia, kaip laiko atstatymo klausimą, pranešęs bylininkams apie posėdžio dieną. (*V. Trib. 1927—X—10/17 d. nutarimas b-vės „Laferme" byloje*).

1364 str. Taikos sutartis, surašyta protokole ir teismo patvirtinta, yra dokumentas, kuriuo įgyjama nuosavybės teisė nekilnojamajam turtui tik tada, kai tas turtas buvo byloje ginčo objektas tarp susitaikančių šalių.

(*V. Trib. 1927—IX—15/24 d. sprend. Rutkauskų byloje su Dementavičium*).

1460[29] str. Nuompinigių įnešimas depozitan yra nuomininko ne pareiga, o teisė, kada nuomotojas (savininkas) atsisako priimti nuompinigius; todel nuompinigių neįnešimas depozitan nėra nuomos sutarties nevykdymas.

(*V. Trib 1927—IX—19 ir X—4 d. sprend. Černiauskienės byloje su Stabeikiene ir Čern. b. su Striliene*).

III.

Ypat. Vals. Aps. įstatai.

14 str. 8 p. (*Pasipriešinimas veiksmu eiguliui 14 str. 8. p nenumatomas*).

P. ir I. Bielskiai buvo kaltinami sunkiu kūno sužalojimu, padarytu eiguliui L., einant savo tarnybos pareigas. Del šios bylos priklausomybės tarp Kariuomenės ir Kauno Ap. Teismų kilo ginčas. V. Tribunolas pripažino bylą priklausančia Ap. Teismui šiais motyvais: Yp. V. ap. įst. 14. str. 8 p. numato pasipriešinimą „valdininkui", o ne apskritai valstybės tarnautojui; tarnautojo sąvoka, kaip jau V. Tribunolas buvo išaiškinęs Datnausko byloje, pasiremdamas Baudž. Statuto ir jo leidėjų samprotavimais, padėtais 636 str. pagrindan, apima „valdininkus" t.y. valdžios narius, kurie paskirtose ribose veikia savarankiškai, ir „patarnautojus" — policijos arba kitų valdžios organų sargybinius bei tarnus, kurie eina tiktai pildomąsias pareigas. Kadangi Yp. Val. Aps. įst. 14 str. 8 p. numato valdininkus, kaip sąvoką, siauresnę už tarnautojo sąvoką, tai šis įstatymas, kaip išimtinis, negali būt aiškinamas praplečiant jo prasmę.

(*V. Trib. 1927—IX—2 d bendr. susir. nutarimas*).

A. Kr.

Oficialinis skyrius.

I.
Respublikos Prezidento įsakymai.

Paskirti: atsargos pulkininkas leitenantas, pris. adv. pad. *Juozas Papečkys* — Teisingumo Min-rio Tarybos Nariu nuo š. m. rugsėjo 20 d. (Įsak. 1927 — IX—23 d. Nr. 386); b. Kauno Apyg.Teismo narys *Aleksandras Žilinskas* — Kauno Apyg. Teismo Nariu nuo š. m. spalių 1 d. (Įsak. 1927—X—1 d. Nr. 395).

II.
Teisingumo Ministerio įsakymai.

Paskirti: teisininkas *Aleksas Laviša*—Seinų nuov.T. Teisėju nuo š.m. liepos 1 d. (Įsak. Nr. 139); Kauno Ap. Teismo vyr. kand. *Jonas Pupkis-Puikūnas* — Širvintų nuov. T. Teisėju nuo š.m. rugsėjo 7 d. (Įsak. Nr. 213); Kauno Ap. Teismo vyr.kand. *Vincas Nainys* — Šiaulių 1 nuov. T. Teisėju nuo š.m. rugsėjo 15 d. (Įsak. Nr. 217); Šiaulių Ap.Teismo jaun. kand. *Jurgis Masaitis* — Kelmės nuov. T. Tardytoju nuo š.m. spalių 1 d. (Įsak. Nr. 238); Marijampolės Ap. Teismo vyr. kand. *Juozas Kriščiūnas* — Mariampolės II nuov. T. Tardytoju nuo š.m. lapkričio 1 d. (Įsak. Nr. 246); Šiaulių Ap.Teismo vyr.kand. *Antanas Mikaila* — Kelmės nuov. T. Teisėju nuo š. m. lapkričio 1 d. (Įsak. Nr. 250); Kauno Ap. Teismo vyr.kand. *Salemonas Baltūsis* — Marijampolės nuov.T.Teisėju nuo š.m. lapkričio 1 d. (Įsak. Nr. 251); teisininkas *Petras Niuneva* — Vilkijos nuov. T. Teisėju nuo š.m. gruodžio 1 d. (Įsak. Nr. 260); teisininkas *Juozas Vaičiulis* — Merkinės nuov. T.Teisėju nuo š.m. gruodžio 1 d. (Įsak. Nr. 280); *Juozas Jesaitis* — Kauno Notaru laisvai samdomų tarnautojų teisėmis nuo š.m. lapkričio 1 d. (Įsak. Nr. 253); *Jonas Kučinskas* — Marijampolės Notaru laisvai samdomų tarnautojų teisėmis nuo š.m. lapkričio 1 d. (Įsak. Nr. 237); Kupiškio nuov.T.Teisėjas *Adolfas Balcevičius* — Salantų nuov. T. Tardytoju nuo š. m. gruodžio 1 d. (Įsak. Nr. 265);

Patvirtinti užimamose vietose: l. e. yp. svarb. b. T. Tardytojo par. *Kazys Kazlauskas*, e.yp.svar.b. T. Tardytojo par. *Klemensas Arminas*, e. Merkinės nuov. T. Tardytojo par. *Ignas Kazlauskas*, e. Kauno I nuov.T.Teisėjo par. *Jonas Pikčilingis*, e. Kauno IV nuov.T.Teisėjo par. *Antanas Drevinskas* ir e. Kauno V nuov. T. Teisėjo par. *Jurgis Jodelis* — visi nuo š.m. rugsėjo 19 d. (Įsak. Nr. 221).

Pavesta eiti pareigos: Kauno Ap.Teismo vyr. kand. *Ignui Kazlauskui* — Merkinės nuov. T. Tardytojo nuo š.m. birželio 26 d. (Įsak. Nr. 141); teisininkui *Antanui Drevinskui* — Kauno IV nuov. T. Teisėjo nuo š.m. rugpiūčio 18 d. (Įsak. Nr. 195).

Perkelti: e. Kauno I nuov. T. Tardytojo par. *Feliksas Matusevičius* ir e.Ukmergės I nuov. T. Tardytojo par. *Petras Ribokas* — į vienas kito nuov. nuo š.m. liepos 1 d. (Įsak. Nr. 147); Merkinės nuov. T. Teisėjas *Leonas Vabalas*—į Kupiškio nuov. nuo š.m. gruodžio 1 d. (Įsak. Nr. 266).

Atleisti iš tarnybos: Merkinės nuov.T.Tardytojas *Leopoldas Tarasevičius*—nuo š.m. birželio 20 d. (Įsak. Nr. 136); e.Kauno IV nuov. T. Teisėjo par. *Julius Indrišiūnas*, del jo paties prašymo, nuo š. m. rugp. 15 d. (Įsak. Nr. 184); Kelmės nuov.T.Tardytojas *Julijonas Kalėda*, del jo paties prašymo, nuo š.m. spalių 1 d. (Įsak. Nr. 197); Širvintų nuov. T. Teisėjas *Juozas Bartaševičius* — nuo š.m. rugsėjo 1 d. (Įsak. Nr. 206); Šiaulių I nuov. T. Teisėjas *Petras Kazilionis-Linkevičius*—nuo š.m. rugsėjo 10 d. (Įsak. Nr. 215); Marijampolės nuov.T Teisėjas *Jonas Kučinskas*, del jo paties prašymo, nuo š.m. lapkričio 1 d. (Įsak.Nr. 237); Kelmės nuov. T.Teisėjas *Juozas Šveistys*, del jo paties prašymo, nuo š.m. lapkričio 1 d (Įsak. Nr. 249); e. Marijamp. II nuov.T. Tardytojo par. *Mordchelis - Leiba Bialoblockis*, del jo paties prašymo, nuo š.m. lapkričio 1 d. (Įsak. Nr. 245); Vilkijos nuov.T.Teisėjas *Jonas Liukpetris*, del jo paties prašymo, nuo š.m. gruodžio 1 d. (Įsak. Nr. 259).

Išbrauktas iš tarnautojų skaičiaus miręs Salantų nuov. T. Tardytojas *Petras Chaleckas* nuo š. m. gegužės 24 d. (Įsak. Nr. 164).

Atsiųstos Redakcijai knygos:

1. *Dr.Hirsch Rolnik*, **Die baltischen Staaten Litauen, Lettland und Estland und ihr Verfassungsrecht.** 1927 m. I—XI, 1—148 psl.

2. *Prof. K. Šaulys*. **Kanoniškojo proceso teisė.** 1927 m. I—XV, 1—386 psl.

Karo cenzūros leista. Redaktorius A. Kriščiukaitis.